

**TAYYÎB SÂLİH'İN
HİKÂYECİLİĞİ VE *DÛMETU*
VED ḤÂMİD ADLI ESERİNİN
İNCELENMESİ**

Yusra ÖZALP

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2021

**TAYYÎB SÂLÎH'İN HİKÂYECİLİĞİ VE *DÛMETU VED*
HÂMÎD ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ**

Yusra ÖZALP

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Tasavvuf Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2021

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yusra ÖZALP tarafından hazırlanan Tayyîb Sâlih'in Hikâyeciliği ve Dûmetu Ved Hâmid Adlı Eserinin İncelenmesi başlıklı bu çalışma 28/06/2021 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

İMZA

Prof. Dr. Vahit GÖKTAŞ.....

Üye (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Sevim ARSLAN.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KARATAŞ.....

ONAY

.../ .../ 2021

Prof Dr. Mesut ERŞAN

Enstitü Müdürü

...../...../.....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Yusra ÖZALP

İMZA

ÖZET

TAYYİB SÂLİH'İN HİKÂyecİLİĞİ VE *DÛMETU VED HÂMİD* ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ

ÖZALP, Yusra

Yüksek Lisans-2021

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sevim ARSLAN

Tayyîb Sâlih *Dûmetu Ved Hâmîd* adlı eseriyle modern Arap edebiyatında dikkat çekmiştir ve Arap hikâyeciliğinin gelişiminde pay sahibi olmuştur. Tez çalışmasında incelediğimiz *Dûmetu Ved Hâmîd* eserinde yazarımız hikâyelerindeki zengin üslubu ve dikkat çeken tasvirleriyle kısa hikâyede gerçekçi akımının önemli temsilcilerinden kabul edilmiştir. Sudan hikâyeciliğine toplumsal gerçekçilik bakımından modern hikâyeler ekleyerek özelde Arap ülkelerinde genelde ise dünya ülkelerinde ün kazanmıştır.

Bu tez çalışmasında Tayyîb Sâlih'in hayatı, eğitimi, başarıları ve edebî yönü ele alınmıştır. Yazarın *Dûmetu Ved Hâmîd* adlı eseri tanıtılarak eserin içinde bulunan hikâyeler olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân, anlatım teknikleri, dil ve üslup, tema bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tayyîb Sâlih, Arap Edebiyatı, Sudan Edebiyatı, Kısa Hikâye.

ABSTRACT

TAYEB SALİH'S STORYTELLING AND ANALYSIS OF WORK THE NAME OF *DÛMETU VED HÂMİD'S*

ÖZALP, Yusra

Master Degree-2021

Department of Basic Islamic Sciences

Adviser: Dr. Öğr. Üyesi Sevim ARSLAN

Tayeb Salih was famous in Arabic literature for his book called *Dûmetu Ved Hâmîd*. He had a prominent role in the development of the Arab story. In this research that we presented on the book *Dûmetu Ved Hâmîd*, we noted the style of the artistic writer in his short stories from the strong, who is considered the realistic representative of the Arab story. The writer added the stories of the real society issue in Sudan to modern Arab stories and gained fame on the international level in general and in Sudan in particular.

In this research, he focused on the birth, life, education and awards of Tayeb Salih. I was also interested in this research by presenting *Dûmetu Ved Hâmîd's* book and checking the content inside it in terms of event, hero, time, place and linguistic style.

Keywords: Tayeb Salih, Arabic Literature, Sudanese Literature, Short Story.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
ÖNSÖZ.....	xiv
GİRİŞ.....	1
1. Çalışmanın Konusu ve Problemi.....	1
2. Çalışmanın Amacı.....	4
3. Çalışmanın Kaynakları.....	4
4. Çalışmanın Önemi.....	4
5. Çalışmanın Kapsamı.....	5
6. Çalışmada Kullanılan Yöntemler.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

TAYYİB SÂLİH'İN HİKÂyecİLİĞİ VE *DÛMETU VED HÂMİD* ADLI ESERİ

1.1. Arap Hikâyeciliği ve Sudan.....	7
1.2. Tayyîb Sâlih'in Hayatı.....	15
1.2.1. Tayyîb Sâlih'in Doğumu.....	15
1.2.2. Tayyîb Sâlih'in Eğitimi.....	16
1.2.3. Tayyîb Sâlih'in Görev ve Başarıları.....	16
1.2.4. Tayyîb Sâlih'in Edebî Yönü.....	17
1.3. Dûme Hakkında Genel Bilgiler.....	19

1.4. Dûmetu Ved Hâmid Adlı Eserin Dayandığı Tarihsel Arka Plan	21
1.5. Dûmetu Ved Hâmid Adlı Eserde Ele Alınan Konular.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

TAYYİB SÂLİH'İN *DÛMETU VED HÂMİD* ADLI ESERİNİN YAPI VE TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

2.1. <i>Naḥletun 'Alâ'l-Cedvel</i> (Çaydaki Palmiye Ağacı (نخلة على الجدول)).....	26
2.1.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	26
2.1.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	28
2.1.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	31
2.1.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	31
2.1.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	32
2.1.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım.....	35
2.2. <i>Ḥafnetu Temr</i> (Bir Avuç Hurma (حفنة تمر)).....	37
2.2.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	37
2.2.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	39
2.2.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	44
2.2.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	45
2.2.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	46
2.2.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	49
2.3. <i>Risale İlä İylîn</i> (Aileen'e Mektup (رسالة إلى إيلين)).....	52
2.3.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	52
2.3.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	49
2.3.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	54
2.3.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	54
2.3.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	55

2.3.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	57
2.4. <i>Dûmetu Ved Hâmid</i> (دومة ود حامد).....	59
2.4.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	59
2.4.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	60
2.4.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	62
2.4.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	62
2.4.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	63
2.4.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	66
2.5. ... <i>İzâ Câ'et</i> (...Şayet Gelirse (إذا جاءت)).....	68
2.5.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	68
2.5.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	68
2.5.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	71
2.5.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	71
2.5.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	72
2.5.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	74
2.6. <i>Hakezâ Yâ Sâdetî</i> (Böyle Ey Dostlarım (هكذا يا سادتي)).....	76
2.6.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	76
2.6.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	77
2.6.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	80
2.6.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	80
2.6.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	81
2.6.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	83
2.7. <i>Mukâddimât</i> (Başlangıçlar (مقدمات)).....	85
2.7.1. <i>Uğniyetu Hubb</i> (Aşk Şarkısı (أغنية حب)).....	85
2.7.1.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	85
2.7.1.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	86

2.7.1.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	87
2.7.1.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	87
2.7.1.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	87
2.7.1.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	88
2.7.2. <i>Huṭve li'l-Emâm</i> (Bir Adım Öne (خطوة للأمام))......	89
2.7.2.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	89
2.7.2.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	90
2.7.2.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	91
2.7.2.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	91
2.7.2.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	92
2.7.2.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	92
2.7.3. <i>Leke Ḥattâ'l-Memât</i> (Sonsuza Kadar Seninleyim (لك حتى الممات)).....	93
2.7.3.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	93
2.7.3.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	94
2.7.3.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	95
2.7.3.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	95
2.7.3.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	96
2.7.3.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	97
2.7.4. <i>el-İhtibâr</i> (Sınamak (الاختبار))......	98
2.7.4.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	98
2.7.4.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	99
2.7.4.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	100
2.7.4.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	100
2.7.4.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	101
2.7.4.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	101
2.7.5. <i>Sûzan ve 'Alî</i> (Suzan ve Ali (سوزان و علي))......	102

2.7.5.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü.....	103
2.7.5.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu.....	103
2.7.5.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân.....	103
2.7.5.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri.....	104
2.7.5.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup.....	104
2.7.5.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım	106
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	110

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	34
Tablo 2: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	48
Tablo 3: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	56
Tablo 4: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	65
Tablo 5: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	74
Tablo 6: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	82
Tablo 7: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi.....	105

KISALTMALAR

çev.	: çeviren
vb.	: ve benzerleri
ö.	: ölüm tarihi

ÖNSÖZ

Sudanlı Tayyîb Sâlih zengin ve sanatsal üslubu ile hikâyelerini derinlemesine işlemesi bakımından Arap ve Sudan hikâyeciliğinin önemli isimleri arasında yer almaktadır. O, Sudan’da hikâyecilik faaliyetlerini zenginleştiren baş yazarlardandır. Kaleme aldığı *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eserde yedi hikâyesini okuyuculara sunmuştur.

Bu yüksek lisans tez çalışmasında amacımız Tayyîb Sâlih’i ve onun eserini daha iyi tanımak ve tanıtmaktır. Çalışmada öncelikli olarak yazarın eserine ve yazarı akademik açıdan inceleyen kaynaklara ağırlık verilmiştir.

Tez çalışması sürecinde tavsiyeleriyle yol gösteren kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sevim Arslan hocama emekleri için teşekkür ederim.

Değerli hocam Prof. Dr. Vahit Göktaş’a çalışmadaki katkıları için teşekkür ederim. Çalışma aşamasında yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Karataş’a tavsiyeleri için teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans sürecinde emeği geçen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocalarıma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İdari Personeline ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Kütüphanesine teşekkürlerimi sunarım.

Tez hazırlığı sürecinde manevi açıdan beni motive eden ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkür ederim.

Yusra Özalp

Eskişehir-2021

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu ve Problemi

Tarihi akış sürecinde toplumda meydana gelen olaylardan etkilenerek gelişmekte olan hikâye, insanı diğer varlıklardan ayıran bir özellik olan akıl ve düşünce ile oluşarak toplumun yapı taşlarından biri haline gelmektedir. Hikâye gerek insanların bilgisi gerekse de yetenekleri doğrultusunda oluşarak toplumda meydana gelen gelişmeleri okuyuculara yansıtmaktadır. İnsanın iç dünyasını tanzim eden, hayatını anlamlandıran ve insanı hayatın içinde düşündürebilme özelliğine sahip olan hikâye her coğrafyada ortak bir miras olarak kabul görmektedir.

Hikâye sayesinde bir toplumun tarihi, kültürel, sosyal, siyasî ve edebî özellikleri tanınmaktadır. Bu özelliklerin analiz edilmesiyle de o toplumun yaşam tarzı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde toplumların siyasî, sosyal, ekonomik, tarihi ve kültürel özellikleriyle birlikte toplumda hâkim olan egemen paradigma hikâye yazarları tarafından ele alınıp edebî ürünlerin oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır.

Fransızların Mısır'ı işgal etmesiyle Arap coğrafyasında çeşitli alanlarda değişim ve gelişim görülerek bu gelişmeler beraberinde birçok alanda modernleşmeyi getirmiştir. Arap ve Batı toplumları arasında yaşanan etkileşim birçok alanda olduğu gibi edebî alanda da modern düşüncelerin sahne almasını sağlamıştır. Bu düşünceler zamanla yaygınlık kazanarak modern Arap hikâyesinin oluşmasında etkili olmuştur.

Muhammed Teymûr'un *fi'l Kitâr* adlı eseri modern Arap hikâyesinin ilk eseri olarak görülmektedir.¹ Ancak modern Arap hikâyeciliğinin gelişiminde ve çağdaş medeniyetler seviyesine gelmesinde Sudanlı Tayyîb Sâlih'in büyük bir rolü vardır. Tayyîb Sâlih ilk hikâyelerini yayımladığı andan itibaren büyük bir sıçrama yaşamıştır. Hikâyeleri Arap ülkelerinde tanınmakla birlikte dünya ülkeleri tarafından da takip edilmektedir.

Bu tez çalışmasında Sudan hikâyeciliğinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Tayyîb Sâlih'in *Dûmetu Ved Hâmid* adlı hikâye kitabı konu edilmiştir. Yazar bu eseri 1997 yılında yedi hikâyesini bir araya getirerek yayımlamıştır. Tayyîb Sâlih'in bu

---

¹ Bedrettin Aytaç, "Muhammed Teymur", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/583.

hikâye kitabı bazı kaynaklarda *Dûmetu Ved Hâmid*,² *Devmetü Vüddi Hâmid*,³ ve *Dûmetü Vudd Hâmid*⁴ şeklinde yer almıştır. *Dûmetu Ved Hâmid* ismi akademik çalışmalarda daha fazla kullanıldığı için çalışmada bu isim tercih edilmiştir. Hikâyenin bu ismi *Ved Hâmid Köyünün Hurma Ağacı* olarak Türkçeye çevrilebilmektedir. Dûme sözcüğü, hurma ağaçlarına verilen bir isim olduğu için çeviride hurma sözcüğü yer almıştır.

Hikâyenin isminde yer alan ved kelimesinin incelenmesi faydalı olacaktır. Vedûd (الودود) Allah'ın isimlerinden biridir ve kelime anlamı olarak sevmek anlamına gelen vüdd (وَدَّ) kökünden türeyerek çok seven ve sevilen anlamını taşımaktadır.⁵ Ved (وَدَّ) ise bir isim olup Vedda (وَدَّ) mastarından türemektedir ve sevgi anlamını taşımaktadır. Bu kelimelerin ortak özelliği sevgi kelimesidir. O halde hikâyenin başlığından anlaşılacağı üzere Ved Hamid köyünün dûme ağacına sevgi bağı oluşturduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın problemini Tayyîb Sâlih'in hikâyecilik alanında nasıl bir başarı ortaya koyduğu ve *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eserini yapı ve tematik açıdan nasıl ele aldığı oluşturmaktadır. Bu problem yazarın hikâyeciliğini ve bu eserin yapısını ve temasını inceleyerek çözülecektir.

Eserin roman olduğuna yönelik görüşler ortaya atılmıştır. Recâ Nîme'nin eser hakkındaki görüşü aşağıda belirtilmiştir:

“Tayyîb Sâlih'in bütün metinlerinde aynı stil üzerinde yürüdüğü görülmektedir. Okuyucularını kendine bağlamak için kendi hayatından yaşamış olduğu olayları metinlerinde sergilemiştir. Böylece okuyucular Tayyîb Sâlih'in eserlerine merakla bağlanmıştır. Bir örnek verecek olursak *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eseri diğer romanlarından farksızdır.”⁶

Âhmed İbrâhîm Âbu Şûk'un eser hakkındaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

² Celal Turgut Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 28.

³ Hüseyin Yazıcı, “Hikâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/484.

⁴ Fetullah Yener, “Arap Romanının Dehası: Tayyib Salih – Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 60 (Aralık 2017), 384.

⁵ Bekir Topaloğlu, “Vedûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/598.

⁶ Hâşim Mîrgânî, “et-Tayyîbus-Sâlih ve işkâliyâtü'l hitâbin-nakdi”, *Mecelletü'l 'ulumi'l insânîyyeti* (Erişim 11 Nisan 2021).

“Edip Tayyîb Sâlih hayatı boyunca beş rivayet kaleme almıştır. Kendisi 1961’de *Dûmetu Ved Hâmid*, 1964’de *Ursu’z-Zeyn*, 1966’da *Mevsimu’l-hicre ile’ş-şemâl*, 1978’de *Đavvu’l-beyt ve Meryûd* isimli eserleri yazmıştır.”⁷

Eserin hikâye olduğuna yönelik görüşler de vardır. ‘İzzaddîn Mîrganî’nin Tayyîb Sâlih’in edebî çalışmalarıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

“*Mevsimu’l-hicre ile’ş-şemâl* ve ‘*Ursu’z-Zeyn* adlı eserleri üslup ve dil bakımından roman sıfatı taşımaktadır. *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eserini ise yedi hikayesini (el-Mecmuatu’l kasasîyye) bir çatı altında bir araya getirerek oluşturmuştur. Bu eser diğer romanlarıyla karşılaştırıldığında olay örgüsü, şahıs kadrosu mekân ve zaman bakımında benzerlik taşımaktadır.”⁸

Asırlardır çeşitli anlamlarda kullanılan rivayet kelimesi modern Arap edebiyatında roman türü yerine de kullanılmıştır.⁹ Bununla birlikte Arap edebiyatında hikâye türünde kıssa, kıssa kasîra ve uksûsa kelimeleriyle karşılaşılmaktadır.¹⁰ Bu noktada kıssa kavramı, kıssa kasîra ve rivâye kavramları arasında yer almakta olup uksûsa ise kısalık bakımından ilk sırada yer alır.¹¹

Yukarıdaki paragraflarda yer verilen görüşlerden hareketle Tayyîb Sâlih’in bu eserinin roman olduğunu düşünenler olduğu gibi hikâye olduğunu düşünenler de vardır. Bu noktada roman ile hikâye arasında boyut, kişi sayısı, ayrıntılara inme, konu çeşitliliği ve uzunluk bakımından farklar bulunmaktadır. Tüm bu sayılanlar hikâyede daha az bir şekilde işlenmektedir. Bu nedenle eserin içeriğinde yer alan bölümleri tek tek incelediğimizde her bir bölümün bir hikâye olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgiden hareket ederek tez çalışmasında eserin hikâye olduğu düşüncesi üzerinde durulmuştur.

Eserin içerisinde sırasıyla *Nahletun ‘alâ’l-cedvel* (Çaydaki Palmiye Ağacı(نخلة على الجدول)), *Hafnetu temr* (Bir Avuç Hurma (حفنة تمر)), *Risale ilâ İylîn* (Aileen’e Mektup (رسالة إلى إيلين)), *Dûmetu Ved Hâmid* (دومة ود حامد), *İzâ câ’et* (Şayet Gelirse (إذا

⁷ Âhmad İbrâhîm Âbu Şûk, “el-Edîbü’l elma’îyu et-Tayyîbu Sâlih (1929-2009): mâzâ kâlû ‘anhu b’ada rahîlihi”, *Sudanile* (Erişim 11 Nisan 2021).

⁸ Muhammed Hamâmsî, “‘İzzaddîn Mîrganî el-küttâbüs Sudânîyyîna tecâvazü saĥfa et-Tayyîbi Sâlih”, *Alarab* (24 Eylül 2019).

⁹ Mehmet Efendioĝlu, “Rivayet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/135.

¹⁰ Yazıcı, “Hikâye”, 17/480.

¹¹ Gülyaşar Demirci, “Mısır’da Öykücülük”, *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1/1 (Mart 2018), 19.

((جاءت)), *Hakezâ yâ sâdetî* (Böyle Ey Dostlarım (هكذا يا سادتي)), *Muqaddimât* (Başlangıçlar (مقدمات)) isimli hikâyeler yer almaktadır. Eserin merkezinde ise *Dûmetu Ved Hâmid* isimli hikâye yer almaktadır.

2. Çalışmanın Amacı

Bu tez çalışmasında *Dûmetu Ved Hâmid* adlı hikâye kitabı incelenerek Tayyîb Sâlih'in hikâyeleriyle ilgili boşluğu doldurmak amaçlanmıştır. Çalışmada Arap dili ve belagatı ve Arap edebiyatı verilerinden yararlanılacaktır. Eserin yayımlandığı dönemde Arap ve Sudan hikâyeciliğinin durumuna değinilerek Tayyîb Sâlih'in Arap hikâyeciliğine olan katkıları belirginleşecektir. Bununla birlikte araştırmamızın Arap dili ve belagatı ve Arap edebiyatı hakkında yapılacak çalışmalara ışık tutarak kaynaklık etmesi en büyük gayemizdir.

3. Çalışmanın Kaynakları

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, modern Arap hikâyesiyle ilgili birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalar konunun ele alınışı açısından daha çok modern Arap hikâyesinin doğuşu ve gelişimiyle ilgili çalışmalardır. Ayrıca roman ve hikâye türünün ortaya çıkışı benzer sebeplerden kaynaklandığı için çoğu kaynak her iki türü de kapsamaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında Rahmi Er'in *Modern Mısır Romanı I* ve et-Tâhir Aḥmed Makkî'nin *el-Kıssatu'l kasîratu dirâsâton ve muḥtârâton* isimli kitapları çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Celal Turgut Koç'un *Tayyib Sâlih ve Romancılığı* isimli doktora tezi ile Hüseyin Yazıcı'nın *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nde yer alan hikâyecilik ile ilgili çalışmaları teze yön vermiştir. Ayrıca modern Arap edebiyatında hikâye türü ile ilgili çeşitli incelemeleri kapsayan yüksek lisans tezleri, makaleleri ve ansiklopedik kaynaklar bu çalışmaya yardımcı olmuştur.

4. Çalışmanın Önemi

Bu tez çalışmasında *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eseri konu edinerek yapı ve tematik açıdan tahlil etmemizin nedeni, Tayyîb Sâlih'in Arap ve Sudan hikâyeciliğine olan katkılarının okuyucular tarafından fark edilmesini sağlamaktır. Bununla birlikte eserin ülkemizde daha önce tahlilinin yapılmaması, Tayyîb Sâlih ve hikâyeciliği konusuna yönelmemizi sağlamıştır. Bu konuyu tercih etmemizin bir diğer nedenini ise eser tahlilinde yer verilen Arapça alıntılarının tercüme edilerek Türkçeye çevrildiğinde Arapça ile Türkçe'nin oluşturduğu güzellikleri okuyuculara hissettirmektir. Ayrıca günümüzde birçok nedenden dolayı ülkemizde yaşayan mülteci kardeşlerimizin ve yerli araştırmacılarımızın bu alanda yapacakları çalışmalara ışık tutma isteği nedeniyle çalışmada bu konu tercih edilmiştir.

Edebiyat bir anlam sanatı olarak ele alındığında insanların çok boyutlu bir düşünme ve bu düşüncelerini aktarabilmeleri için bu tarz çalışmalara yer vermeleri gerekir. Aynı zamanda bu tez çalışması yabancı okur ve araştırmacılara içinde edebiyat sevgisi olan bütün insanlara yol göstererek onlarında içindeki cevherleri bulmalarına ve yetenekleri doğrultusunda edebiyatla ve sanatla ilgilenmeleri açısından önemlidir.

5. Çalışmanın Kapsamı

Edebiyat tarihine bakıldığında modern Arap hikâyesine yönelik değişim ve gelişmelerin özelde Mısır toplumunu genelde ise Arap dünyasını etkilediği görülmektedir. Bu değişim ve gelişmelerden etkilenen Arap yazarları oluşturdukları hikâyelerine yaşanan değişimin ve gelişmelerin izlerini yansıtmışlardır. Bu gelişmeleri Sudan diğer Arap ülkelerine göre daha geç hissetmiştir.

Hikâyecilik, Arap dünyasında köklü bir geçmişe sahiptir. *Dûmetu Ved Hâmid* yayımlandığı dönemde Arap dünyasında hikâyecilik faaliyetleri ileri bir safhaya yükselmiştir. Bu nedenle bu tez çalışmasında genelden özele doğru bir anlayışla ilk olarak Arap hikâyeciliğine daha sonra ise Sudan hikâyeciliğine değinilecektir. Sudan hikâyecileri arasında yer alan Tayyîb Sâlih ise hayatı, eserleri, üslubu ve hikâyeciliği yönünden ele alınacaktır.

Bu tez çalışmasının kapsamını ilk olarak Fransız askerlerinin Mısır'ı işgal etmesiyle Mısır merkezli başlayan Arap hikâyeciliği oluşturmaktadır. Bu kapsam altında tez çalışmasında ele alınan konu gereği Sudan hikâyeciliğine de

değnilmektedir. Ayrıca tez çalışmasını konu edilen kişi bakımından Tayyîb Sâlih, ele alınan eser bakımından *Dûmetu Ved Hâmid*, incelenen metin bakımından hikâye türü oluşturmaktadır.

Çalışmaya yön veren kuramsal temellere bakıldığında ilk olarak karşımıza hikâye türü çıkmaktadır. Bu kavram altında Arap dünyasında hikâyeciliğin dönemlerine değnilmiştir. Ardından hikâyeciliğin doğuşu, gelişimi ile hikâyeciliği etkileyen faktörler ele alınmıştır. Aynı zamanda bu dönemlerde ön plana çıkan kişilere ve eserlere yer verilmiştir. Ardından özele inilerek aynı şekilde Sudan hikâyeciliği ele alınmıştır. Çalışmaya yön veren kuramsal temellerden bir diğeri de yapı ve tema kavramlarıdır. Bu kavram altında eser yapı ve tema bakımından incelenmektedir.

6.Çalışmada Kullanılan Yöntemler

Bu tez çalışmasında literatür tarama yöntemi kullanılarak çalışmaya yön veren kaynaklara ulaşılmıştır. Çalışmada ilgili konu detaylı bir biçimde araştırılarak konuya ait veriler sistemli bir biçimde toplanmıştır. Çalışma betimsel nitelikte olduğundan toplanan veriler tarihsel sürece göre analiz edilerek incelenip yorumlanmıştır.

Araştırmada literatür tarama yönteminin benimsenmesinin nedenini ise ilgili konuda var olan kaynakların çalışmaya uygun düşen bölümlerini tarayarak özgün bir çalışma yapma düşüncesi oluşturmaktadır. Ardından eser hikâye inceleme ve nitel araştırma teknikleriyle çözümlenip incelenmiştir. Kuramsal çerçeve ve tezin taslak planı çalışmamıza yön vermiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAYYİB SÂLİH'İN HİKÂyecİLİĞİ VE *DÛMETU VED HÂMİD* ADLI ESERİ

Birinci bölümde çalışmamıza sağlam bir temel atmak için ilk olarak Arap hikâyeciliğine ardından da Sudan hikâyeciliğine değinilmiştir. Sonra günümüzde eserleriyle etkinliğini sürdüren bir yazar olan Tayyîb Sâlih'in doğumu, eğitimi, görev ve başarıları, edebî yönü üzerinde durulmuştur. Ardından eserin dayandığı tarihsel arka plan ele alınmıştır. Eserin yazıldığı dönemde Sudan'ın tarihsel arka planının göz önünde bulunması eserin tahliline faydalı olacağı düşünüldüğü için Sudan'ın o dönemki tarihsel arka planı üzerinde de durulmaktadır. İlerleyen başlıklarda eserin içinde yer alan yedi hikâye hakkında genel bilgiler verilmektedir. Devamında eserde ele alınan konular maddeler halinde sıralanmaktadır. Son olarak dûme kelimesi incelenerek dûme hakkında genel bilgiler verilmekte ve dûmenin Araplar için önemi açıklanmaktadır.

1.1. Arap Hikâyeciliği ve Sudan

İnsanoğlu yeryüzüne ayak bastığı andan itibaren duygularını ve düşüncelerini ifade edebilmek için bir iletişim yolu aramıştır. Bu iletişimin gerçekleşebilmesi için bir araca ihtiyaç duymuştur. Asırlardır arayış içinde olan insanoğlu duygu ve düşüncelerini yazılı bir şekilde gelecek nesillere aktarabilme gayesiyle edebî türlerden olan hikâye türüyle meşgul olmuştur.

Arapçada ha-ke-ve mastarından türeyen hikâye, “taklit etmek”, “bir metnin kopyasını çıkarmak” ve “aynen nakletmek” anlamlarını taşımaktadır.¹ Bu açıdan hikâye, gerçek ile kurguyu bir arada bulunduran bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

¹ Nilüfer İlhan, “Hikâyenin Hikâyesi Ya Da Bir Üst Kurmaca Düzleminde Ayışığında Çalışkur”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (Ocak 2012), 64.

Arap edebiyatında bu türün karşılığı olarak ilk başlarda “söz, haber, hikâye” anlamlarını taşıyan “kıssa” kelimesi ön planda tutulmuştur.²

Arap edebiyatında hikâye türünün gelişimi Câhiliye dönemindeki Arap hikâyeleri ile Kur’ân-ı Kerîm’deki kıssaların etkisi altında başlamıştır.³ Bu bağlamda Arap edebiyatında kısa hikâyenin temel yapısını, Kur’ân’da bulunan kıssalar, ‘*Antera, ez-Zâhir Baybars, Seyf b. Yezen, Hayy b. Yakzân, Binbir Gece Masalları* ve *makâmât* gibi anlatı türleri oluşturmaktadır.⁴

Arap edebiyatında hikâyecilik çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerin başında Cahiliye devri gelmektedir. Cahiliye devri Arap hikâyeciliği gerçekçi olarak Eyyâmü'l-Arab tabiri ile başlamıştır.⁵ Bu tabir ile kabileler arası savaflara yer verilmiştir.⁶ Eyyâmü'l-Arab ile birlikte Arap coğrafyasının çevresinde yer alan medeniyetlerin mitolojilerinden ve doğa olaylarından kaynaklanan hikâyeler ile masallar da bu dönemin edebiyatını oluşturmuştur.⁷ Bu dönem hikâyeleri sekizinci yüzyıldan itibaren yazıya geçirilmiştir.⁸

Arap hikâyeciliğinin ikinci dönemini ise İslâmî dönem oluşturmaktadır. Bu dönem hikâyeleri Kur’ân-ı Kerîm’deki örnek kıssaların ve bazı peygamberlerin kavimleriyle olan ilişkilerinin anlatılmasıyla ortaya çıkmıştır.⁹ Bununla birlikte hikâyeler sözlü olarak toplumda yer almış olsa bile İslâmiyet’ten yıllar sonra yazılı hale getirilmiştir.¹⁰ Anlatılan hikâyelerin halk arasında yayılmasıyla edebî düşüncelere ilham oluşturduğu gayet açıktır.

Arap hikâyeciliğinin üçüncü dönemini ise modern dönem oluşturmaktadır. 1798’de Napoléon Bonaparte tarafından Mısır’ın işgal edilmesiyle Arap ve Batı ülkeleri arasında yaşanan etkileşim birçok alanda modernleşme düşüncesinin ortaya

---

² Mehmet Fatih Baykal, *Lübnanlı Öykücülerden Tevfik Yusuf Avvâd ve Es-Sabiyyu'l-A‘Rac Adlı Eserin Teknik-Tematik İncelemesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 16.

³ Yazıcı, “Hikâye”, 17/480.

⁴ Gülyaşar Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 12.

⁵ Tâhir Âhmad Makkî, *el-Kıssatu'l kasîratu dirâsâton ve muhtârâton* (Kahire: Dâru'l-Ma‘ârif, 1999), 23.

⁶ Mehmet Ali Kapar, “Eyyâmü'l-Arab”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/14.

⁷ İbrahim Yılmaz, “Arap şiiri ve hikâyecilik-Antere örneği”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2001), 252.

⁸ Yazıcı, “Hikâye”, 17/480.

⁹ Yazıcı, “Hikâye”, 17/480.

¹⁰ Baykal, *Lübnanlı Öykücülerden Tevfik Yusuf Avvâd ve Es-Sabiyyu'l-A‘Rac Adlı Eserin Teknik-Tematik İncelemesi*, 17.

çıkmasına neden olmuştur. Bu işgal elbette edebiyatı da etkileyerek modern Arap edebiyatının başlangıç noktasını oluşturmuştur.¹¹ Bu dönemde Arap hikâyeciliği batıdaki modern kısa öyküye doğru yönelerek geçmiş asırlardaki hikâye geleneğinden sıyrılmaya başlamıştır.

Araplarda hikâyecilikle ilgili önemli adımlar Mısır, Suriye ve Lübnan gibi ülkelerde dikkat çekici faaliyetlerle atılmıştır. Arap dünyası modern hikâyeyle, on dokuzuncu yüzyılda yaşadığı edebî rönesans (en-nahda) süreciyle karşılaşmıştır.¹² Ayrıca Hristiyan yazarlardan olan Butrus el-Bustânî(1819-1883), Nâsîf el-Yâzicî(1800-1871), Ahmed Fâris eş-Şidyâk(1801-1887), Mârûn en-Nakkâş(1817-1855) Arap dünyasına edebî açıdan yol göstererek *nehda* sürecinde büyük bir rol almışlardır.¹³ Bu gelişmelerin ardından entelektüel bir grup oluşmuş ve *nehda* süreci git gide şekillenerek adından söz ettirmeye başlamıştır.¹⁴

Modernleşme düşüncesiyle birlikte eğitim alanında yenilikler oluşmuştur. Mehmet Ali Paşa tarafından başta askerî, sağlık ve mühendislik alanlarında olmak üzere çeşitli alanlarda okullar kurulmuştur.¹⁵ Paşa, öğrencilere burs vererek onları İtalya ve Fransa'ya çeşitli alanlarda eğitim faaliyetlerinde bulunmaları için göndermiştir.¹⁶

Paşanın yenilikçi düşünceleri arasında matbaa açmak olup 1821'de Bulak Matbaasını kurmuştur.¹⁷ Matbaanın kurulmasıyla birlikte Avrupa'dan dönen öğrencilerin faaliyetleri edebî modernleşmeyi hızlandırmıştır. Bu modernleşme sürecinde Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin başında vekilharç görevini üstlenen Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî gelmektedir.¹⁸

Tahtâvî'nin tercüme faaliyetleri ile başlayan çeviri hareketliliği beraberinde dönemin ünlü şahsiyetlerini de getirerek matbaacılığın ve gazeteciğin ön plana

¹¹ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı I* (Ankara: Hece Yayınları, 2015), 13.

¹² Eyüp Tanrıverdi, "Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni", *Nüşa Dergisi* 4/15 (2004), 111.

¹³ Er, *Modern Mısır Romanı I*, 24-25.

¹⁴ Ecehan Somuncuoğlu, "On Dokuzuncu Yüzyılda Nahda Hareketi: Modern Arap Düşüncesinin Oluşumu, Kapsamı ve Sınırları", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 3/1 (Mart 2015), 107.

¹⁵ Turgut Kut, "Bulak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/387.

¹⁶ Mustafa Ergün, "Mehmet Ali Paşa Zamanında Mısır'da Eğitimin Batılılaşması", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/3 (Aralık 2015), 280.

¹⁷ Kut, "Bulak", 6/388.

¹⁸ Hilal Görgün, "Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/95.

çıkmasını sağlamıştır.¹⁹ Bu önemli şahsiyetler arasında Fransîs Fethullâh el-Marrâş, Selîm Butrûs el-Bustânî, Mustafâ Lutfî el-Menfâlûtî, Cibrân Halîl Cibrân, Halîl Mutrân, ve Muhammed Huseyn Heykel gibi isimler yer almaktadır.²⁰ Avrupa’da tanınan eserlerin Arapçaya çevrilmesiyle Arap edebiyatında yeni bir hareketlilik oluşmuştur.

Çeviri hareketliliği ile başlayan edebî modernleşme diğer türlerde olduğu gibi hikâye üzerinde de görülmüştür. Önceleri okuyucunun beklentisine göre yapılan çeviriler daha sonra ise esere bağlı kalınarak yapılmıştır.

Yazıldığı dönem itibariyle Muhammed Hafız İbrahim’in *Leyâlî satîh es-seb* (“Satîh’in Yedi Gecesi”, 1906), Muhammed Lutfî Cum’a’nın *Leyâlî’r-rûhi’l-ha’ir* (“Şaşkın Ruhun Geceleri”, 1912), Abdullah Fikri’nin *el-Makâmâtu’l-fikriyye fi’l-memleketi’l Bâtıniyye* (1873-4), Mısır’daki ilk kadın yazarlardan biri olan Aîşe et-Teymûriyye’nin *Netâicu’l-ahvâl fi’l akvâl ve’l-ef’âl’i* (1887-8) *makame* tarzında kaleme alınan önemli eserler olarak görülmektedir.²¹ Ayrıca İbrahim el-Muveylihi’nin kaleme aldığı *Hadîs İsâ İbn Hişâm, makâmât* tarzını taşıyan bir diğer eserdir.²² Bu dönemin eserleri edebî kaygıdan ziyade eğitici ve didaktik mesajlar vermeye yönelik olduğu düşünülmektedir.

İlerleyen zamanlarda Abdullah Nedîm ve Muhammed Lutfî Cum’a’nın dönemin gazete ve dergilerinde yayınladığı hikâyeler ile Mustafa Lutfî el-Menfelûtî’nin Fransızcadan adapte ettiği *el-‘Aberât’ı* (1915) modern hikâye türündeki ilk adımlardandır.²³ Menfelûtî’nin bu eseri sanatsal bir üslûpla kaleme alınmış hüznü kısı hikâyelerden oluşmaktadır.²⁴ Ancak Arap edebiyatında modern anlamda ilk kısa hikâye 1917 yılında yayımlanan Muhammed Teymûr’un *fi’l Kitâr* (“Trende”) adlı çalışmasıdır.²⁵

Muhammed Teymûr’un, Fransa’da tahsili için kaldığı dönemlerde Fransız edebiyatını tanıma fırsatı bulup Maupassant’ı tarzını benimsediği ve realist akımdan

¹⁹ Yazıcı, “Hikâye”, 17/481.

²⁰ Tanrıverdi, “Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni”, 112.

²¹ Er, *Modern Mısır Romanı I*, 66-67.

²² Demirci, “Mısır’da Öykücülük”, 24.

²³ Yazıcı, “Hikâye”, 17/481.

²⁴ İsmail Durmuş, “Menfelûtî, Mustafa Lutfî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/135.

²⁵ Musa Yıldız, “Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr’un fi’l-Kitâr’ı”, *Nüsha Dergisi* 2/4 (2002), 46.

etkilendiği düşünölmektedir.²⁶ *el-Medresetü'l-Hadîse*'nin önemli bir üyesi olup eserlerinde çiftçilerin karşılaştığı baskı ve zorlukları, memurların yasa dışı işlerini, kadınların karşılaştığı problemleri konu edinmiştir.²⁷ Eserlerini sade, açık ve sanatsal ifadelerden uzak bir dil ile oluşturmuştur.²⁸

Muhammed Teymûr'un hikayeleri *Mâ terâhü'l-'uyûn* isminde toplanarak yayımlanmıştır.²⁹ Bununla birlikte eserlerini yerel ve milli unsurlar doğrultusunda oluşturmaya gayret etmiştir.³⁰ Yazar ayrıca eserlerini yaygın olarak kullanılan anlatım teknikleriyle ele almıştır.³¹ Diğer çalışmalarına baktığımızda kısa ve uzun öykülerle birlikte şiir, piyes ve tiyatro çalışmaları dikkat çeken unsurlar olarak görölmektedir.³²

Dil ve anlatım yönünden Muhammed Teymûr ile benzerlikler taşıyan İsâ Ubeyd ise *İnsân hâm* (1921) ve *Süreyyâ* (1922) adlı hikâyelerindeki çözümlenmeleri ve betimlemeleriyle Emile Zola'yı andırmaktadır.³³ Bu dönemde dikkat çeken şahsiyetlerden biri de İbrahim Abdulkâdir el-Mâzinî'dir. Yazar *fi't-Tarîk*, *el-Mâşî*, *Şundûku'd-dünyâ* ve *Mine'n-nâfîze* isimli hikâyelerinde kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi tasvir etmiştir.³⁴

Arap kültürünün önemli değerlerini yeni nesillere aktarmak, çağdaş medeniyetlere ulaşmak ve edebiyatta millileşme düşüncesini sağlamlaştırmak amacıyla Mahmud Teymûr liderliğinde kurulan *el-Medresetü'l-Hadise* grubunun faaliyetleri de modern Arap hikayesinin gelişiminde önemli katkılar sağlamıştır.³⁵

Mahmud Teymûr edebî kariyerinde Maupassant ve Çehov gibi dünyaca ünlü yazarlardan etkilenerak olgunlaşma dönemindeki önemli eserlerini gerçekçi bir tarzda kaleme almıştır.³⁶ Hikâye türündeki eserlerinde genel olarak Fransız edebiyatının

---

²⁶ Aytacı, "Muhammed Teymur", 30/583.

²⁷ Yıldız, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un fi'l-Kitâr'ı", 46.

²⁸ Yıldız, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un fi'l-Kitâr'ı", 46.

²⁹ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

³⁰ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 62.

³¹ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 62.

³² Aytacı, "Muhammed Teymur", 30/583.

³³ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

³⁴ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

³⁵ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

³⁶ Bedrettin Aytacı, "Mahmud Teymur", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/386.

izleri görülmektedir.³⁷ Ayrıca kendisi gibi edebiyatçı olan kardeşi Muhammed Teymûr'un izini takip ederek hikâye türündeki akımını öne taşımaya çalışmıştır.³⁸

Mahmûd Teymûr, edebî hayatının başlarında Manfalûti'den, Cibrân Halîl Cibrân'dan etkilendiğini ve hikâyelerinin sembolizmin ve romantizmin izlerini taşıdığını belirtmiştir.³⁹ Daha sonra kaleme aldığı hikayelerinde ise insanlığın ortak problemlerine ve psikolojik çözümlere yer vermiştir.⁴⁰

Hikâye kitaplarında toplumdaki çeşitli insan karakterlerini ve hayallerini işlemiştir.⁴¹ Hikâyelerini önceleri halk diliyle oluştururken ilerleyen yıllarda fushâyı benimseyerek oluşturmuştur.⁴² Yazarın en çok tanınan hikâyeleri arasında görülen *eş-Şeyh Cum 'a, Kısaş uhrâ, 'Ammü Mitvell* (1925) ve *eş-Şeyh Seyyid el-'Abî* (1926) adlı eserlerinde insan yaşamıyla ilgili konuları işlemiştir.⁴³

Modern Arap hikayeciliği, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında birçok cereyana maruz kalmıştır. Arap ülkelerinin ilerleyen zamanlarda bağımsızlığını kazanmasıyla milli görüş doğrultusunda hikâyeciler ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde Arap dünyasında git gide baş gösteren siyasî, dinî ve ekonomik sıkıntılar yazarları hikâyecilikte gerçekçi yazımlara yönelmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla siyasî olaylar, zengin-fakir farkı, kadın hakları ve toplumsal istikrarsızlıklar hikâyelerde daha çok işlenmiştir.⁴⁵

İlerleyen zamanlarda Mısır'ın önemli şahsiyetlerinden Taha Hüseyin'in edebî çalışmaları ses getirmiştir. Yazar, Avrupa kültüründen etkilenmiş olsa bile kendini Arap kültüründen uzak tutmamıştır. Hatta Batılılaşma düşüncesine rağmen Arapçayı önemli görmüştür.⁴⁶ Kendine has ve önemli bir üslubu olduğu düşünülmektedir.⁴⁷

Taha Hüseyin çoğu eserinde Mısır halkının karşılaştığı zorlukları ele almış olup eserlerinde realizmin ve sembolizmin izleri görülmektedir.⁴⁸ Bazıları çeviri olmakla birlikte içinde kendi hikâyeleri yer alan *Mu'azzebûn fi'l-arz* (1949), *el-*

³⁷ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 64.

³⁸ İlknur Emekli, "Mısırlı Öykü Yazarı Fuâd Kandîl ve Ercü Ellâ Yedûme'zzalâm Öyküsü", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4/12 (Aralık 2017), 877.

³⁹ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 64.

⁴⁰ Ayaç, "Mahmud Teymur", 27/386.

⁴¹ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 64.

⁴² Ayaç, "Mahmud Teymur", 27/386.

⁴³ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

⁴⁴ Demirci, "Mısır'da Öykücülük", 17.

⁴⁵ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

⁴⁶ Şükran Fazlıoğlu, "Tâhâ Hüseyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/377.

⁴⁷ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 60.

⁴⁸ Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, 60.

Hubbū'z zâil ve *Hıtbe'tü'ş-şeyh* ile *Ahlâmü Şehrâzâd* isimli eserlerde sade bir dil kullanarak Mısır'daki zorlukları ve değişimi işlemiştir.⁴⁹

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Arap hikâyeciliği farklı bir dönemece girmiştir. Bu dönemde bazı Arap ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmış olsa bile ülke içi yaşanan sorunlar ile Arap ülkeleri arasında başlayan gerilim hikâyeciliği etkilemiştir. 1960'lı yılların hikâyecileri ülke içi düzene olan düşünceleri nedeniyle siyasî baskılara maruz kalmışlardır.⁵⁰

Necîb Mahfûz'un ilerleyen dönemlerde hikâyeciliğe tekrar dönmesi dönemin dikkat çeken olayları arasında yer almaktadır. Yazar *Dünya'llah* (1963), *Beytün seyyi'ü's-süm'a* (1965), *Hammâretü'l-kitti'l-esved* (1969), *Hikâyât bilâ bidâye ve lâ nihâye* (1971), *Tahte'l-mizalle* (1991) adlı hikâyelerini okuyucularıyla paylaşmıştır.⁵¹

1950'li yıllarda edebî çalışmalarına başlayan Yûsuf İdrîs hikâyelerinde küçük bir çocuğun ruhsal yaşamını, duygu ve düşüncelerini yeni bir tarzla işlerken modern Arap hikayesinin uzun bir yol kat ettiğini belirtmiştir.⁵² Bu dönemin önemli şahsiyetlerinden Tefîk el-Hakîm'in felsefî içerikli hikâyeleri ile Ahmed Şevkî'nin *Divânü'l-etfâl* adlı sembolik hikâyesi dikkat çeken eserler arasındadır.⁵³

İkinci Dünya Savaşı sonrasında *Te'alletü'l-hub* (Kahire, 1961) adlı hikâyesiyle ödül alan Nevâl es-Sa'dâvî ve Abdurrahman eş-Şerkâvî gibi birçok Mısırlı hikâyeci ün kazanmıştır.⁵⁴ Sonraki dönemlerde sadece hikâye türüne ayrılan *er-Rivâye* ve *el-Kissa* gibi birçok gazete ve dergi Arap hikâyeciliğinin gelişimi konusunda önemli görevler üstlenmiştir.⁵⁵ Bu dergi ve gazeteler gelecek kuşaklara örnek olmuşlardır. Aynı zamanda yeni hikâyecilerin ortaya çıkmasına ve Arap hikâyesinin dünya edebiyatı düzeyine gelmesine katkı sağlamışlardır.⁵⁶ Bu dergilerde hikâyeleri yayımlanan Cemâl el-Gitânî ve Yûsuf el-Kaîd gibi yazarların eserleri ilerleyen dönemlerde Batı ve Doğu dillerine çevrilmiştir.⁵⁷

⁴⁹ Yazıcı, "Hikâye", 17/481.

⁵⁰ Demirci, "Mısır'da Öykücülük", 17.

⁵¹ Emekli, "Mısırlı Öykü Yazarı Fuâd Kandîl ve Ercû Ellâ Yedûme'zzalâm Öyküsü", 878.

⁵² Yazıcı, "Hikâye", 17/482.

⁵³ Emekli, "Mısırlı Öykü Yazarı Fuâd Kandîl ve Ercû Ellâ Yedûme'zzalâm Öyküsü", 878.

⁵⁴ Yazıcı, "Hikâye", 17/482.

⁵⁵ Tanrıverdi, "Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni", 113.

⁵⁶ Emekli, "Mısırlı Öykü Yazarı Fuâd Kandîl ve Ercû Ellâ Yedûme'zzalâm Öyküsü", 878.

⁵⁷ Yazıcı, "Hikâye", 17/482.

Buraya kadar Mısır merkezli başlayan modern Arap hikâyeciliğine 1917-1944 yılları; 1945-1967 yılları ve 1967-günümüz şeklinde sınıflanarak değinilmiştir. 1967 sonrasındaki modern Arap hikâyeciliği çeşitli ülkelere göre sınıflanarak incelenmektedir. Ancak tez çalışmamızın konusu gereği bu bölümde sadece Sudan'daki hikâyeciliğe değinilecektir.

Sudan'daki hikâyecilik faaliyetleri Mısır, Lübnan ve Suriye'deki hikâyeciliğin gelişimine benzer bir seyir göstermiş olsa da diğer Arap ülkelerine göre gecikmiştir. Bu durumun elbette birçok sebebi vardır fakat siyasî sorunlardan kaynaklan ülke içi sıkıntılar ile bağımsızlık mücadelesi önemli sebeplerdendir. Bu iki önemli sorun beraberinde alt sorunları da doğurmuştur.

Ülkede ekonomi ve eğitim alanlarında istikrarsız dönemler yaşanmıştır. Bu durum ülkedeki basın-yayın organlarının ve okuma-yazma programlarının kısıtlı olmasına neden olmuştur. Bunların dışında ülkedeki dinî inançların ve kullanılan dillerin çeşitlilik göstermesi edebî faaliyetleri olumsuz etkileyen bir diğer unsurdur.⁵⁸ Buradan anlaşılacağı üzere Sudanlı edebiyatçılar diğer ülkelerin edebiyatçılarına göre kendilerini daha geç fark ettirmişlerdir.

Sudan'da 1930'lu yıllarda hazırlık evresini gerçekleştiren bazı hikâyecilik çalışmalarının olduğu belirtilmektedir.⁵⁹ Bu hikâyeler diğer ülkelerdeki gibi hikâyecilik faaliyetlerini destekleyen gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Bu gazetelerden en önemlileri ise *el-Fecr* ve *en-Nehda* adlı gazetelerdir.⁶⁰ Bu dönemin öncü yazarları arasında Mu'âviye Muhammed Nûr gelmektedir. Kıssa kadar kısa olan hayatında Sudan'daki kısa hikâyeleri yazan ilk kişidir. *el-Mekân* adlı eseri Sudan'daki kısa hikâyelerin tohumu niteliğindedir.⁶¹ Sudan'ın ilk dönem hikâyelerinin oluştuğu bu dönemde ağırlıklı olarak romantizm etkisi vardır.

Sudan hikâyeciliğinin ikinci döneminde ülkenin bağımsızlık kazanması etkili olmuştur. Bu dönemde birçok edebiyatçının realizme geçmiş olmasından dolayı ikinci dönem Sudan hikâyeciliğini geçiş dönemi olarak adlandırmak da doğru olacaktır.

1960'lı yıllar Sudan hikâyeciliği için önemli yıllardır. Bu yıllarda edebî faaliyetleriyle ün kazanan şahsiyetlerden biri de 'Usmân 'Alî Nûr'dur. Kendisi

⁵⁸ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 1.

⁵⁹ Yazıcı, "Hikâye", 17/484.

⁶⁰ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 1.

⁶¹ 'Îmâd Belik, "Taarraf 'ala evveli edibin Sudâniyyîn ketaba bisahâfati Mısır ve sâhibi'l-'aqqâdi", *Alarabiya* (13 Aralık 2018).

Sudan'daki kısa hikâyenin gelişimini destekleyen öncü kişilerden biridir. 1960'ta çıkarmış olduğu *el-Kıssa* dergisi iki yıl yayın hayatını sürdürmüş olup bu dergide sadece hikâyeye ilgili edebî ürünler yayımlamıştır.⁶² Bu dönemin gazete ve dergileri hikâyelere daha çok yer vererek toplumun hikâye türüyle içselleşmesini sağlamıştır. Bu dönemin öncü yazarları arasında Tayyîb Sâlih, Zeyneb Âhmed el-Beşîr, Hocli Şükrullah, Ebû Bekr Hâlid, Halil Abdullah el-Hâc, İbrâhîm İshâk İbrâhîm, Büşra el-Fâdıl gibi isimler yer almaktadır.⁶³

Ülkedeki sayıları artan gazete ve dergiler genelde edebî faaliyetlerin özelde ise hikâyeciliğin gelişmesine yardımcı olmuştur. Toplumda yaygınlık kazanan hikâyecilik edebî yeteneklerin fark edilmesini sağlayarak yeni hikâyecilerin ve hikâyelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Sudan hikâyeciliği çağdaş dönemde Mısır, Lübnan ve Suriye gibi ülkelerdeki edebî faaliyetleriyle tanınan şahsiyetlerden etkilenmiştir. Bu ülkelerde meydana gelen edebî gelişmeler takip edilerek Sudan hikâyeciliği adından daha sık söz ettirmeye başlamıştır. Bu dönemdeki hikâyecilik faaliyetleri realist akım çerçevesinde hareket ederek genel olarak Sudan yaşam biçimini ele almıştır. Dönem içerisinde Tayyîb Sâlih, Tayyîb Zarruk, 'Alî el-Mekkî, İsa Hulvu gibi edîpler ön planda görülmüştür.⁶⁴

1.2. Tayyîb Sâlih'in Hayatı

1.2.1. Tayyîb Sâlih'in Doğumu

Tam adı et-Tayyîb Muhammed Sâlih Ahmed'dir.⁶⁵ Tayyîb Sâlih (الطيب صالح), 20.yüzyılda Arap ülkelerinin en başarılı ediplerindendir.⁶⁶ 1929 yılında Sudan'da doğmuştur.⁶⁷ eş-Şemâliyye vilayetinin Merove bölgesindeki ed-Debbe civarında bulunan Kermekûl'da çocukluğunu geçirmiştir.⁶⁸ Ayrıca yazarımız inançlı ve tarımla

⁶² Âhmad Dağhîya, “‘Usmân ‘Alî Nûr/ Râ'idu'l kıssati'l kasîrati fis-Sudâni”, *el-Hivâru'l-mutamaddinu* (16 Ocak 2004).

⁶³ Subhî Musâ, “‘Hikâyatu'l kıssati Sudânîyyati min el-bidâyâti ilât-tahavuli'l-hadâşî”, *el-Kabas* (3 Temmuz 2006).

⁶⁴ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 3.

⁶⁵ Yener, “Arap Romanının Dehası: Tayyib Salih – Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri”, 375.

⁶⁶ Esat Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih'in “Mevsimu'l-Hicre İle'ş-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili”, *DTCF Dergisi* 58/1 (2018), 662.

⁶⁷ El-Vatan, “et-Tayyibu Sâlih 'abkarîyyü'l edebi'l 'Arabîyyi” (Erişim 11 Nisan 2021).

⁶⁸ Hanâdî Kafavvîn, “Sîratü't Tayyibi Sâlih”, *Read.opensooq* (Erişim 11 Nisan 2021).

uğraşan insanların bulunduğu köy ortamında yetişmiştir.⁶⁹ Çocukluğunda babasına hurma toplanma konusunda yardımcı olmuştur.⁷⁰

1952 yılında Londra'ya gitmiş ve ilerleyen dönemlerde Julia Maclean ile evlenerek üç kız çocuğu olmuştur.⁷¹ Tayyîb Sâlih, 18 Şubat 2009 tarihinde İngiltere'nin Londra şehrinde vefat etmiştir.⁷²

1.2.2. Tayyîb Sâlih'in Eğitimi

Tayyîb Sâlih, eğitim hayatına Kur'ân okulunda başlamıştır.⁷³ İlkokulu ed-Debba köyünde tamamlamış olup bu köy uzun zamandır âlimleriyle meşhur bir köydür.⁷⁴ Sekiz yaşına geldiğinde el-Evveliye İlkokulu'na başlamıştır.⁷⁵ Daha sonra ortaokulu Port Sudan'da okumuştur.⁷⁶ Liseyi Umm Dermân'ın kuzeyindeki Vadi Halfa'da Vadi Seyyidina Okulu'nda tamamlamıştır.⁷⁷

Üniversite eğitimi için Sudan'ın başkenti Hartum'a başvurmuştur.⁷⁸ Tayyîb Sâlih burada fen bilimleri bölümüne seçilmiş olmasına rağmen edebiyat alanına yönelmiştir.⁷⁹ 1953 yılında Londra Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Yüksek Lisans eğitimini almaya hak kazanmış ve burada eğitimini tamamlamıştır.⁸⁰ Daha sonra Londra'da İngiltere Yayınevi'nde drama alanında bölüm başkanlığı yapmıştır.⁸¹

1.2.3. Tayyîb Sâlih'in Görevleri ve Başarıları

---

⁶⁹ Ayyıldız, "et-Tayyib Sâlih'in "Mevsimu'l-Hicre İle'ş-Şemâl" Adlı Romanının Tahlili", 662.

⁷⁰ Hâlid Muhammed Ġâzî, *Sîyratun ve şehâdâtun min maḥaḥḥâtî'l-ümrî* (Gize: Dârü'l Kutubi'l Mısriyyeti, 2015), 20.

⁷¹ Ġâzî, *Sîyratun ve şehâdâtun min maḥaḥḥâtî'l-ümrî*, 20.

⁷² Hâlid Bîyyumî, "et-Tayyîbu Sâlih 'abḳarîr-rivâyetü'l 'Arabîyyatu", *Daily.rosaelyoussef* (18 Şubat 2020).

⁷³ Arageek, "Men hûvat-Tayyîbu Sâlih?" (Erişim 11 Nisan 2021).

⁷⁴ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 19.

⁷⁵ Marefa, "et-Tayyîbu Sâlih" (Erişim 11 Aralık 2020).

⁷⁶ Marefa, "et-Tayyîbu Sâlih".

⁷⁷ Fikrmag, "et-Tayyîbu Sâlih 'abḳarîr-rivâyetü'l 'Arabîyyatu" (Erişim 10 Aralık 2020).

⁷⁸ Recâ Şerîf, "et-Tayyîbûna: 'Abdullah et-Tayyîbu ve et-Tayyîbu Sâlih ve Târikit-Tayyîb", *el-Râkubatu* (8 Şubat 2012).

⁷⁹ Marefa, "et-Tayyîbu Sâlih".

⁸⁰ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 20.

⁸¹ Aljazeera, "et-Tayyîbu Sâlih" (Erişim 8 Mart 2021).

1. Tayyîb Sâlih, Hartum'daki üniversite eğitiminin ardından bir ortaokulda kısa bir süre öğretmenlik görevinde bulunmuştur.⁸²

2. 1953 tarihinde İngiltere'nin başkenti Londra'ya giderek İngilizlerin ünlü yayın kuruluşlarından biri olan BBC'de çalışmıştır.⁸³

3. Sudan radyosunda müsteşar olarak görev almıştır.⁸⁴

4. Katar'ın temsilcisi olarak UNESCO'da çalışmıştır.⁸⁵

5. İngiltere'nin başkenti Londra'da Arapça olarak yayın yapan *el-Mecelle* adlı dergide “*Ufukun ba'îdun*” ismini verdiği köşede makale yazımında bulunmuştur.⁸⁶

6. İngiltere Yayınevi'nde çalışarak Orta Doğuyla ilgili konuları ele almıştır.⁸⁷

7. Romanları otuzdan fazla dilde çevirisi yapılarak yayınlanmıştır.⁸⁸

8. Kısa hikâyeleriyle birlikte romanları da modern Arap edebiyatının en önemli eserleri arasında görülmüştür ve *Ursu'z-Zeyn* (Zeyn'in Düğünü (عرس الزين)) romanından hareketle oluşturulan Arapça film, 1976 yılında Cannes Film Festivali'nde ödül almıştır.⁸⁹

9. 1966 yılında Beyrut'ta yayımlanan *Mevsimu'l-hicre ile's-şemâl* (Kuzeye Göç Mevsimi (موسم الهجرة الى الشمال)) 2001 yılında Arap Edebiyatı Akademisi tarafından 20. yüzyılın en değerli romanı olarak görülmüştür.⁹⁰

10. Şam'da “*Arap edebiyatının dehası*” (عبقري الأدب العربي) ödülünü almıştır.⁹¹

1.2.4. Tayyîb Sâlih'in Edebî Yönü

⁸² Sotor, “Nebzetün 'anit-Tayyîbi Sâlih” (Erişim 11 Nisan 2021).

⁸³ Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih'in “Mevsimu'l-Hicre İle's-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili”, 663.

⁸⁴ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 21.

⁸⁵ Asmâ Macîd, “İsnâ'aşar min âhemmi âmâli el-edîbit-Tayyîbi Sâlihi”, *Edarabia* (Erişim 8 Aralık 2020).

⁸⁶ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 21.

⁸⁷ Macîd, “İsnâ'aşar min âhemmi âmâli el-edîbit-Tayyîbi Sâlihi”.

⁸⁸ Macîd, “İsnâ'aşar min âhemmi âmâli el-edîbit-Tayyîbi Sâlihi”.

⁸⁹ Ayrıntı Yayınları, “Kuzeye Göç Mevsimi” (Erişim 8 Aralık 2020).

⁹⁰ Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih'in “Mevsimu'l-Hicre İle's-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili”, 665.

⁹¹ Abjjad, “et-Tayyîbu Sâlih” (Erişim 8 Mart 2021).

Giriş bölümünde Tayyîb Sâlih'in hayatı, eğitimi, eserleri, başarıları ve edebî yönü hakkında bilgiler veren çalışmalar belirtilse de yazarın edebî yönü hakkında okuyucuyu bilgilendirmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Modern Arap hikâyecileri arasında değerli yazarlardan biri olarak görülen Tayyîb Sâlih, eserlerinde daha çok Afrika'daki toplumsal yaşama yer vermektedir. Özellikle insanların karşısına çıkan problemleri eserlerinde konu edinerek okuyucu karşısında sergilemektedir. Ayrıca eserlerinde okuyucunun toplumsal yaşamla ilgili deneyimler kazanmasını ve mesajlar almasını amaçlamaktadır.

Tayyîb Sâlih, yazmış olduğu eserlerinde yetiştiği bölgedeki yaşadığı deneyimleri yansıtmaktadır.⁹² Uzun yıllar İngiltere'de hayatına devam etmesiyle birlikte üst derecede İngilizce bilmesine rağmen romanlarını Arapça yazması direniş kültürüne önem verdiğinin göstergesidir.⁹³

Roman ve hikâyelerinde genel olarak Sudan'daki köy hayatını ve köy toplumunun yaşadığı zorlukları ve problemleri işlemektedir.⁹⁴ Eserlerinde, aşk, sevgi, ayrılık, gurbet, haksızlık, kıskançlık, vatan sevgisi ve özlemi, birlik ve beraberlik, dinî değerlere bağlılık gibi temaları ele almaktadır.

Tayyîb Sâlih roman ve hikâyelerinde, iki yüzlü, fırsat kollayan, saf, cesaretli, sabırlı, umudunu kaybetmeyen, dua eden, akıllı, romantik, dış görünüşünden farklı bir imaja bürünen ve ırk ayrımına karşı çıkan insan tiplerine yer vermektedir.

Yazar, betimlemeleriyle mümtaz bir stile sahip olmasından dolayı diğer edebiyatçılar tarafından “*Arap romanının dehası*” (عبقري الرواية العربية) unvanını almıştır.⁹⁵ *Mevsimu'l-hicre ile'ş-şemâl* hem Arap dünyasında hem de Avrupa'da fevkalade bir ilgi görmüştür ve bu roman çeşitli yabancı dillere çevrilmiştir.⁹⁶

Mevsimu'l-hicre ile'ş-şemâl'den sonra en başarılı eseri olan ‘*Ursu'z-Zeyn adlı* romanını 1960-1962 tarihlerinde yazmış olup *Bendersâh* önemli romanlarından bir diğeridir.⁹⁷

⁹² Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih'in “Mevsimu'l-Hicre İle'ş-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili”, 662.

⁹³ Ayrıntı Yayınları, “Kuzeye Göç Mevsimi”.

⁹⁴ Mağdûdatun Matrifiyyun, *Bînyeti'l mekâni fî rivâyeti Nahleta 'alâ cedvelin lit-Tayyibi Sâlih* (M'Sila: Mohamed Boudiaf University, Faculté des Lettres et des Langues, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 58.

⁹⁵ Muhammed 'Alî, “et-Tayyibu Sâlih.. siratu mubdi'in 'Arabîyyün”, *Aljazeera* (23 Şubat 2009).

⁹⁶ 'Alî, “et-Tayyibu Sâlih.. siratu mubdi'in 'Arabîyyün”.

⁹⁷ Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih'in “Mevsimu'l-Hicre İle'ş-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili”, 664.

Tayyib Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid* isimli eserinin olay örgüsünde günlük hayattan örnekler vermesiyle ve hikâyedeki şahıs kadrosunu anlatmadaki başarısıyla dikkat çekmektedir. Yazar, ekonomik, coğrafî, toplumsal, kültürel, sosyal ve ferdi meselelere bu eserinde yer vermektedir. Bu eseri ve diğer eserlerindeki edebi yönüyle Sudan ve Arap ülkelerinde hatta uluslararası alanda da başarılı ve tanınan bir yazar olarak bilinmektedir.

Tayyîb Sâlih'in yukarıdaki paragrafta sayılan konulara yer verdiği birçok eseri vardır. Tayyîb Sâlih'in hikâye türündeki eserleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. *Naḥletun 'alâ'l-cedvel* (Çaydaki Palmiye Ağacı (نخلة على الجدول)),
2. *Ḥafnetu temr* (Bir Avuç Hurma (حفنة تمر)),
3. *Risale ilâ İylîn* (Aileen'e Mektup (رسالة إلى إيلين)),
4. *Dûmetu Ved Hâmid* (دومة ود حامد),
5. *İzâ câ'et* (Şayet Gelirse (إذا جاءت)),
6. *Hakezâ yâ sâdetî* (Böyle Ey Dostlarım (هكذا يا سادتي)),
7. *Muḳaddimât* (Başlangıçlar (مقدمات)),
8. *Uğniyetu ḥubb* (Aşk Şarkısı (أغنية حب)),
9. *Huṭve li'l-emâm* (Bir Adım Öne (خطوة للأمام)),
10. *Leke ḥattâ'l-memât* (Sonsuza Kadar Seninleyim (لك حتى الممات)),
11. *el-İḥtibâr* (Sınamak (الاختبار)),
12. *Sûzan ve 'Alî* (Suzan ve Ali (سوزان و علي)),
13. *er-Raculu'l-Ḳubruşî* (Kıbrıslı Adam (الرجل القبرصي)),
14. *eş-Şey'u'l-âḥâr* (Başka Bir Şey (الشيء الآخر)),
15. *Yevmun mubârekun 'alâ şâṭi'i ummi bâb* (Ana Kapının Kıyısında Mübarek Gün (يوم مبارك على شاطئ أم باب)).⁹⁸

1.3. Dûme Hakkında Genel Bilgiler

⁹⁸ Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 28.

Dûme, Araplar tarafından hurma türünden olan iri ağaçlara verilen özel isim olup çocuklar tarafından çok sevilen bir meyve türüdür.⁹⁹ Dûme, palmye ağaçlarının bir türü olmakla birlikte İngilizce olarak Hyphaene thebaica (Doum palmyesi) adında bilinmektedir.¹⁰⁰ Ayrıca Dûme meyvesinin uzun ömürlü olduğu, hastalıklara şifa verdiği, ağacının pürüzsüz ve meyvesinin tatlı olduğu bilinmektedir.¹⁰¹

Dûme ağacı yüksek sıcaklıklara dayanabilen bir çöl palmyesi olup meyve vermesi uzun yıllar sürdüğü için yetiştirilenler tarafından değerli bir ağaç olarak görünmektedir.¹⁰² Özellikle Sudan'ın kuzey kesiminde ve Mısır'ın Âss'aîd ve Âssvân ilçelerinde yetişmektedir.¹⁰³

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren hurma ağacının kutsal bir ağaç olduğu düşüncesi Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetlerde bir delil niteliği taşımaktadır:

“Gökten su indiren O'dur. (Buyurdu ki:) İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de, kendisinden üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşil bitki, hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik; birbirine benzeyeni var, benzemeyeni var. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”¹⁰⁴

Ayrıca Eylül 2007'de arkeologlar tarafından yapılan incelemede Mısır'da Kral Tutankhamun'un mezarında dûme meyvesi bulunmuştur.¹⁰⁵ Eski Mısır kralının mezarında bulunan dûme meyvesinin o dönemlerde kutsal kabul edilen bir meyve olarak görüldüğü düşünülmektedir.

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar geçen süre içerisinde Arap dünyasında hurma ağacının dallarından, gövdesinden, yapraklarından ve meyvesinden birçok alanda yararlanılmıştır. Asırlardır Arap toplumu için hurma ağacı önemli bir konumda olup bereketli bir ağaç olarak da görülmektedir.

⁹⁹ Muhammed Âhmed Filâbî, “Şacaratu ed-dümi el-mazlumatu fis-Sudâni”, *Alaraby* (1 Şubat 2020).

¹⁰⁰ Şuruk Mâlikî, “Fivâ'idid-dümi licismika ve lis-sihhatika el-cinsîyyati”, *Webteb* (Erişim 2 Şubat 2021).

¹⁰¹ Filâbî, “Şacaratu ed-dümi el-mazlumatu fis-Sudâni”.

¹⁰² Muhammed Hüsnîyyîn, “Ed-düm şacaratur-rızki el-lati lâ yâ'kulu minhâ sâhibuhâ”, *Mandara online* (Erişim 3 Şubat 2021).

¹⁰³ Abbâs Tarabîlî, “Naḥîlud-dumi.. fi râ'si'l birri”, *Alwafd.news* (23 Temmuz 2015).

¹⁰⁴ *Kur'an Yolu* (Erişim 13 Şubat 2021), En'âm 6/99.

¹⁰⁵ ABC News, “Fruit hamper found in King Tut's tomb” (Erişim 4 Şubat 2021).

Bu bağlamdan hareketle hurma ağacı başta gıda, sağlık ve ticari alanda Arap toplumu ile hep iç içe olmaktadır. Ayrıca hurma ağacından ip, hasır, kap, araç ve gereç, pervane üretimi gibi birçok malzeme üretimi de yapılmaktadır.¹⁰⁶

Hurma ağaçları, Arap romanlarında ve hikâyelerinde sıklıkla yer almaktadır.¹⁰⁷ Bu edebî türlerde bahsedilen hurma ağaçlarının toprağa salınan kökleri ve göğe uzanan tepesi yer aldığı bölgenin tarihini simgelemektedir. Ayrıca edebî eserlere konu olan hurma ağaçları, kırsal kesimdeki insanların uğraşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarlar eserlerinde yer verdikleri hurma ağaçlarıyla genellikle karakterlerin güven ve güç kaynağını oluşturmuşlardır.¹⁰⁸

Hurma ağaçları sıcak iklimde zor coğrafi şartlarla karşılaşmaktadır. Fakat toprağa salınan kökleri bu şartların üstesinden gelmektedir. Böylece hurma ağaçları kırsal kesimdeki insanlara zor şartlara karşı dayanıklı olma bakımından örnek olmuştur. Kırsal kesimdeki insanların aldığı bu örnek edebî eserlere yansiyarak Sudanlı yazar Sâlih'in birçok eserinde metafor olarak yer almıştır.

Sonuç olarak çöl bölgesinde yetişen dûme ağacı canlılar için çok faydalı bir bitkidir. Ticaretin direği olarak bilinmekle birlikte ekonomiye canlılık katmaktadır. Hurma türünden olan bu ağaç vitamin bakımında zengin olup besin değeri yüksektir. Ramazan ayında sofralarda geleneksel olarak yer alan hurma, insan sağlığı için faydalıdır. Dünyadaki çoğu toplum tarafından varlığı bilinen bu kutsal ağaçtan gıda ve ticaret alanlarıyla birlikte sağlık alanında da faydalanılmaktadır

1.4. *Dûmetu Ved Hâmid* Adlı Eserin Dayandığı Tarihsel Arka Plan

Bu başlıkta ilk olarak *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eserin kaleme alındığı dönemde Sudan'ın tarihsel arka planını ele alınmaktadır. Eserin yazıldığı dönemde Sudan'ın içinde bulunduğu durum incelenerek eser, yazar ve Sudan arasındaki ilişki hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır. Daha sonra eser hakkında genel bilgilere yer verilmektedir.

¹⁰⁶ 'Ali Bedr, "Mâhîya fevâ'idun-naḥlati", *Maḳala* (Erişim 1 Şubat 2021).

¹⁰⁷ 'Abdurrahman Muhammed Yedi'n-Nûr, *Mevsimu'l-hicre ile 'ş-şemâl lit-Tayyîbi Sâlih taḳvim 'aḳdi edebî* (Hartum: Hukuk el-mulkîyye el-fikrîyye, 2009), 188-189.

¹⁰⁸ Yedi'n-Nûr, *Mevsimu'l-hicre ile 'ş-şemâl lit-Tayyîbi Sâlih taḳvim 'aḳdi edebî*, 189.

Sudan'ın resmi dinî İslâm'dır.¹⁰⁹ Sudan'da ülkenin güney bölümü dışında yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunu Müslüman kesim oluşturmaktadır.¹¹⁰ Birçok Afrika ülkesinden geçmekte olan Nil Nehri Sudan'ın iç kısmından da geçerek kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli bir etkiye neden olmaktadır.¹¹¹

Sudan fazlaca doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen iç sorunlar ve siyasî problemler yüzünden doğal kaynaklarından istenilen düzeyde faydalanamamaktadır.¹¹² Sudan'da kurak alanların fazla olmasıyla birlikte yaşanan açlık sorunları ülkede etkili bir göçün olmasına neden olmaktadır.¹¹³ Sudan ekonomisini sınırlı tarım ve hayvancılık faaliyetleri oluşturmaktadır.¹¹⁴

Devlet ile vatandaşlar arasında yaşanan iç sıkıntılardan çiftçiler etkilenip göç etmeye mecbur kalmaktadır ve bu durum ülkede tarım faaliyetlerinin azalmasına neden olmaktadır.¹¹⁵ Sudan'da yaşanan çeşitli sorunlar ülkenin gelişimini etkilemektedir ve bu durumlar nedeniyle ülkeye dünyaca tanınan kurumlar tarafından gıda yardımı yapılmaktadır.¹¹⁶

İngilizler Mısır'ı işgal ederek Ekim 1882'de Hartum'a kuvvet göndermiştir ve 19 Ocak 1899'da Sudan'da yönetimin iskeletini oluşturan bir antlaşma belirlenerek Sudan resmi olmasa da fiilen İngilizlerin kontrolünde olmuştur.¹¹⁷ 1920 yılı öncesinde ortak kontrol genel olarak İngilizlerdeyken giderler ise Mısır tarafından ödenmiştir.¹¹⁸ Sudan 1956 yılının ardından bağımsızlığını kazansa bile askerî darbelerle, ülke içi sorunlarla ve ekonomik sıkıntılarla karşılaşmıştır.¹¹⁹

---

¹⁰⁹ Gezimanya, "Sudan'da din ve inanç" (Erişim 24 Aralık 2020).

¹¹⁰ Ahmet Kavas, "Sudan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/464.

¹¹¹ Eymen Fuâd Seyyid, "Nil Nehri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/122.

¹¹² Meral Avcı, "Sudan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/459.

¹¹³ Karen Jacobsen, *Ennuzûhu'l dâhilîyu lilmanâtiği'l hadarîyyati: el-dirâsatut-tavsîfiyatu'l muşterekatu beyna merkezî rasdin-nuzuhid- dâhilîyyi ve câmi'ati Tâftis* (Tutfs University, 2008), 13.

¹¹⁴ Avcı, "Sudan", 37/459.

¹¹⁵ Jacobsen, *Ennuzûhu'l dâhilîyu lilmanâtiği'l hadarîyyati: el-dirâsatut-tavsîfiyatu'l muşterekatu beyna merkezî rasdin-nuzuhid- dâhilîyyi ve câmi'ati Tâftis*, 13.

¹¹⁶ News.Un, "İtlaku huttatin lilmusâdâti'l insânîyyati litacennubi'l mecâ'ti'l veşikati fi cenubis-Sudâni" (Erişim 11 Nisan 2021).

¹¹⁷ Kavas, "Sudan", 37/461.

¹¹⁸ Kavas, "Sudan", 37/463.

¹¹⁹ Nasrettin Güneş, "Sudan'ın İç Savaş Çıkmazı: Güney Sudan Sorunu ve Bağımsızlık Süreci", *İlim ve Medeniyet* (Erişim 2 Ocak 2021).

Sudan'ın kuzey kesimi ile güney kesimi arasında yaşanan iç gerilimler, devlet ve vatandaşlar arasında sıkıntılar oluşturmuştur.¹²⁰ Ülke içerisinde yaşanan bu olayların neticesinde ülkede ekonomik açıdan zararlar oluşmakta ve yoksulluk yaşanmaktadır. Bu dönemde ülkede yaşanan ekonomik sorunlarla birlikte tarım alanında çiftçiler sorunlarla karşılaşmaktadır.

Sudan genel olarak 1956'ya kadar İngiliz kontrolü altında kalmış ve ilerleyen zamanlarda barış ortamı oluşturulmaya çalışılsa bile vatandaşlar arasında iç sıkıntılar birbirini takip etmiştir.¹²¹ Sudan'da eğitilmiş insan sayısının az olduğu bilinmekte olup lise ve üniversite alanında düşük sayıda insan eğitim almaktadır.¹²²

Tayyîb Sâlih, Sudan'ın içerisinde bulunduğu sorunlar nedeniyle eserlerinde bu unsurlara yer verip aynı zamanda bu unsurlardan da etkilenmiştir. Eserinde bu unsurlarla ilgili ipuçlarına yer vererek okuyucunun da idrak etmesini sağlamaktadır.

Yazar, yetiştiği bölgenin toplumundan, çevresinden, kültürel ve coğrafi özelliklerinden etkilenerek eserlerine bu özellikleri yansıtmaktadır. Dolayısıyla yazarımız ülkede yaşanan ekonomik sorunların toplumsal açıdan insanları etkilemesi nedeniyle özellikle tarım alanında çiftçilerin karşısına çıkan sorunları ele almaktadır.

Tayyîb Sâlih'in bu özellikleri yansıttığı eserlerinin başında *Dûmetu Ved Hâmîd* isimli eseri gelmektedir. Eserin içerisindeki hikâyeler hakkında genel bilgiler aşağıda şu şekilde sıralanmıştır:

1. *Naḥletun 'alâ'l-cedvel* (Çaydaki Palmiye Ağacı (نخلة على الجدول)) adlı hikâyeyi 1953'te Londra'ya ayak basar basmaz yazmıştır.¹²³ Bu hikâye onun yazdığı ilk hikâyedir.¹²⁴ Hikâye 1960'da *el-Ahad el-Beyrutîye* (الاحد البيروتية) gazetesinde yayımlanmıştır.¹²⁵ Yazar, bu hikâyedeki üslubuyla James Joyce'un üslubuna benzetilmiştir.¹²⁶

2. Yazar, *Ḥafnetu temr* (Bir Avuç Hurma (حفنة تمر)) adlı hikâyeyi 1960 yılında yazmıştır ve Denys Johnson-Davies'in tercüme ve yayınlama alanında yaptığı

¹²⁰ Jacobsen, *Ennuzūhu'l dâhilîyu lilmanâtîki'l ḥadarîyyati: el-dirâsatut-tavsîfiyatu'l muşterekatu beyna merkezî rasdîn-nuzuhid- dâhilîyyi ve câmi'ati Tâftis*, 13.

¹²¹ Kavas, "Sudan", 37/463-464.

¹²² Jacobsen, *Ennuzūhu'l dâhilîyu lilmanâtîki'l ḥadarîyyati: el-dirâsatut-tavsîfiyatu'l muşterekatu beyna merkezî rasdîn-nuzuhid- dâhilîyyi ve câmi'ati Tâftis*, 8.

¹²³ Fikrîmag, "et-Tayyîbu Sâlih 'abkarîr-rivâyetü'l 'Arabîyyatu".

¹²⁴ Ğazî, *Sîyratun ve şehâdâtun min maḥaḥtâti'l-'ümri*, 69.

¹²⁵ Aljaml, "et-Tayyîbu Sâlih.. ḥâlatun ḥâssatun min ḥâlâti'l ibdâ'i" (Erişim 10 Aralık 2020).

¹²⁶ Ğazî, *Sîyratun ve şehâdâtun min maḥaḥtâti'l-'ümri*, 69.

yardımlar ile 1961 yılında *el-Ahad el-Beyrutiye* (الاحد البيروتية) gazetesinde yayınlamıştır.¹²⁷

3. *Dûmetu Ved Hâmid* (دومة ود حامد) adlı hikâyeyi *Asvat* (مجلة الاصوات) dergisinde editör Denys Johnson-Davies'in tercüme alanında yaptığı yardımlar ile 1960 yılında yayınlamıştır.¹²⁸ Yazarımız hikâyede fushâya yer vererek gerçek Sudanlı kimliğini okuyuculara ayna gibi yansıtmıştır.¹²⁹

Tayyîb Sâlih'in bu eseri yazma sebebini çocukluğunu sıcak bir iklimde geçirmesine karşın Londra'ya gidip beklemediği bir soğuk iklimle karşılaşmasıyla vatan özleminin ve sevgisinin artması oluşturmaktadır.¹³⁰

4. *Hakezâ yâ sâdetî* (بؤله عى دوستلاريم (هكذا يا سادتي)) adlı hikâyeyi 1962'de yazmıştır ve *el-Beyrutiya* (البيروتية) dergisinde yayınlamıştır.¹³¹

5. *Muqaddimât* (Başlangıçlar (مقدمات)) adlı hikâyeyi 1966'da yazmış olup *Hivaru'l Beyrutiya* (حوار البيروتية) dergisinde yayınlamıştır, 1969'da *el-Hilal* (الهلال) dergisinin 21. sayısında düzenlemeler yaparak tekrar yayınlamıştır.¹³²

Eserdeki *Muqaddimât* adlı hikâyenin başladığı bölümde *Uğniyetu ħubb* (Aşk Şarkısı (أغنية حب)), *Huṭve li'l-emâm* (Bir Adım Öne (خطوة للأمام)), *Leke ħattâ'l-memât* (Sonsuza Kadar Seninleyim (لك حتى الممات)), *el-İhtibâr* (Sınamak (الاختبار)), *Sûzan ve 'Alî* (Suzan ve Ali (سوزان و علي)) isimli eserler alt başlıklar halinde yer almıştır.

6. *Risaletun ilâ İylîn* (*Aileen'e Mektup* (رسالة إلى إيلين)) ve *İzâ câ'et* (*Şayet Gelirse* (إذا جاءت)) adlı hikâyelerin ne zaman yazıldığı ve yayınlandığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

Tayyîb Salih, İngiliz yazar Thomas Hardy, İrlandalı yazar James Joyce ve Nobel ödülünü alan Amerikalı yazar William Faulkner'den etkilenerek ilham almıştır.¹³³ *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eserden ve etkilendiği yazarlardan yola çıkarak Tayyîb Sâlih'in gerçekçi bir yazar olduğu düşünülmektedir.

¹²⁷ Aljaml, "et-Tayyîbu Sâlih.. ħâlatun ħâssatun min ħâlâti'l ibdâ'i".

¹²⁸ 'Alî, "et-Tayyîbu Sâlih.. sîratu mubdi'in 'Arabîyyün".

¹²⁹ Hâmid Faḍlullâh, "el-Mürîdu'l Berlinîyu lit-Tayyîbi Sâlih (Mefṭunân ve râvîyan ve bâhişân)", *el-Hivârü'l mutamaddinu* (Erişim 1 Şubat 2021).

¹³⁰ Alquds, "et-Tayyîbu Sâlih: Melĥemîyyatut-tecribati ve el-ĥanînid-dâ'imi liṭ-ṭufulati ve müvâcahatil-ķâtîli fi ķalbi'l-imbirâtürîyyaṭi" (Erişim 1 Şubat 2021).

¹³¹ Aljaml, "et-Tayyîbu Sâlih.. ħâlatun ħâssatun min ħâlâti'l ibdâ'i".

¹³² Aljaml, "et-Tayyîbu Sâlih.. ħâlatun ħâssatun min ħâlâti'l ibdâ'i".

¹³³ Fikrmag, "et-Tayyîbu Sâlih 'abķarîr-rivâyetü'l 'Arabîyyatu".

1.5. *Dûmetu Ved Hâmid* Adlı Eserde Ele Alınan Konular

Tayyîb Sâlih, ülkede yaşanan ekonomik sorunların toplumsal açıdan insanları etkilemesi nedeniyle özellikle tarım alanında çiftçilerin karşısına çıkan sorunları ele almıştır. Yazar, bu eserde Sudan’da yaşanan toplumsal ve sosyal problemleri, köy toplumunu, Arap ve batı ülkeleri arasındaki ilişkileri yakından takip ederek okuyuculara aktarmaktadır.¹³⁴ Yazar eserinde şu konuları ele almıştır:

1. Haksız kazanç,
2. Saflığın karşısında cambazlık,
3. Haksızlığa uğrayanların sessiz feryadı,
4. Ülkede yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle gurbette yaşamak,
5. Sevgiliden ayrılık ve duyulan pişmanlık,
6. Gurbette yaşanan zorluklar,
7. Gurbette duyulan vatan sevgisi ve vatan özlemi,
8. Köy hayatında karşılaşılan zorluklar,
9. Dinî değerlere bağlılık,
10. Birlikte hareket etmenin ve beraber olmanın önemi

---

¹³⁴ Ca’fer Dandal, “Kıssatu Nahla ‘alâ’l-cedveli”, *Sotor* (Erişim 10 Aralık 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

TAYYİB SÂLİH'İN *DÛMETU VED HÂMİD* ADLI ESERİNİN YAPI VE TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde Sudanlı Tayyîb Sâlih'in *Dûmetu Ved Hâmîd* adlı eserinde bulunan hikâyelerin yapı ve tematik açıdan tahlilleri yapılmaktadır. Tahlili edilen hikâyeler olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân, anlatım teknikleri, dil ve üslup ve tema bakımından sırasıyla ele alınmaktadır.

2.1. *Nahletun 'Alâ'l-Cedvel* (Çaydaki Palmiye Ağacı (نخلة على الجدول))

Aşağıdaki paragrafta yazar Tayyîb Sâlih'in *Nahletun 'alâ'l-cedvel* adlı eseri hakkındaki düşünceleri ve hisleri ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır:

“*Nahletun 'alâ'l-cedvel* adlı eseri yazdığım da Londra'da yaşıyordum. Sudan'da geride bıraktığım anılarımla ve yakınlarımla bu kitap bir köprü gibi iletişim görevini üstlenmiştir. Bunların hepsinin nedeni Sudan'daki aileme özlem duygusunu hissetmemdendir.”¹

2.1.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Sudan'ın Nil Nehri'ne yakın olan köyünde Şeyh Mahcub adında biri yaşamaktadır. Şeyh Mahcub herkes tarafından saf, beceriksiz, dışlanan ve zekâ geriliği olan biri olarak bilinmektedir. Şeyh Mahcub fakir biri olmakla birlikte bölgede kuraklığın etkisiyle tarlasını ve hayvanlarını yetiştirmekte zorlanmaktadır.

Bir Kurban Bayramı öncesinde Şeyh Mahcub'un yanına Tüccar Hüseyin adında biri gelmektedir. Tüccar Hüseyin zengin bir kişi olup ticaretle uğraşmaktadır. Tüccar Hüseyin, beyaz elbisesi ve kırmızı ayakkabısı ile tanınmakla birlikte refah bir hayat yaşamaktadır.

¹ Arabicpost, “Hivârun ma'at-Tayyîb Sâlihi” (Erişim 2 Ocak 2021).

Tüccar Hüseyin, Şeyh Mahcub'un paraya muhtaç olduğunu bilerek palmiye ağacını satın almak istemektedir. Şeyh Mahcub, bu teklifi duyduğunda ağaca bakmakta ve ağacın geniş yapraklarının esintisinden etkilenerek yirmi sene geriye gitmektedir.

Şeyh Mahcub, Yirmi sene önceki gençlik döneminde amcasının oğlu İsmail ile yaşadığı anıyı hatırlamaktadır. Bu anı bir yaz sabahında köydeki çayın kenarından geçerken yaşanmaktadır. İsmail, palmiye fidanlarını ayıklarken Şeyh Mahcub'u görmektedir.

Şeyh Mahcub, İsmail'in kullanmayacağı fidanları almaktadır. Bunun üzerine İsmail, Şeyh Mahcub'a bu fidanların bir işe yaramayacağını belirterek gülüp alay etmektedir. Şeyh Mahcub ise bu fidanı ekerek dillere destan bir ağaç olacağını söylemektedir.

Şeyh Mahcub yirmi sene önce yaşadığı bu anıyı hatırladıktan sonra parmaklarını dağınık sakalına götürüp boğazı düğümlemektedir. Çünkü yirmi sene önce, fidanın dikildiği sene, Şeyh Mahcub için çok bereketli bir yıl olmuş ve aynı sene amcasının kızıyla evlenmiştir. Şeyh Mahcub'un daha sonra gözleri önüne gurbette yaşayan evli kızı Amine gelmektedir.

Amine evlenmeden önce babasına yardımcı olup sevgi göstermektedir. Oğlu Hasan ise asi bir evlat olup Mısır'a göç etmiştir ve oğlundan haber alamamaktadır. Bu esnada Şeyh Mahcub'un gözleri dolmakta ve yaşlılıktan dolayı sarkan alt dudaklarına dişlerini geçirerek tekrar boğazı düğümlemektedir.

Şeyh Mahcub fidanı diktiği zamandan sonra köy hocasının söylediği sözleri aklından geçirmektedir. Köy hocası her şeyin ucuz olacağını ve kıymetinin azalacağını, günahların çoğalacağını ve Allah'ın günahkarları cezalandıracağını söylemektedir.

Şeyh Mahcub aklından günah işlemediğini düşünmektedir. Ama ara sıra düşünlerde içki içtiğini, eşinin arkasından kadınlara baktığını da düşünmektedir. Fakat hiçbir zaman farzları geciktirmeyip Allah'ın yasakladığı büyük günahları işlemediğini de düşünmektedir.

Şeyh Mahcub tüm bunları düşündükten sonra dünyada geriye kalan bir ineği, iki keçisi ve Tüccar Hüseyin ile pazarlığı yapılan palmiye ağacını görmektedir. Bu

esnada Tüccar Hüseyin'in eşeğinin anırmasıyla Şeyh Mahcub yirmi sene önceki yaşadığı anılardan geri gelmektedir.

Tüccar Hüseyin, Şeyh Mahcub'a saatlerdir suskun olduğunu dile getirerek sitem etmektedir. Bu esnada Ramazan adındaki biri Tüccar Hüseyin'in yirmi cüneyhlik teklifinin uygun olduğunu söyleyerek ihtiyaçlarını giderebileceğini belirtmektedir. Fakat Şeyh Mahcub palmiye ağacını satıp satmamakta kararsız kalmaktadır. Bu esnada Şeyh Mahcub'un gözleri dolarak içinden oğlunu düşünmeyi sürdürmekte ve oğlunun ailesini bir gün görmeye geleceğini ümit etmektedir.

Şeyh Mahcub sonra kendi kendine Tüccar Hüseyin'in yüzüne yeftahullah diyerek söylenmektedir. Bunu duyan Tüccar Hüseyin Şeyh Mahcub ile alay ederek tekrar borç isteyeceğini belirtmektedir. Bu esnada Şeyh Mahcub'un küçük kızı babasının yanına koşarak Hasan'dan haber getirmektedir.

Şeyh Mahcub oğlu Hasan'dan gelen haberi öğrenmeye yola çıkmaktadır. Daha sonra Şeyh Mahcub'un karşısına düzgün kıyafetli bir genç çıkmaktadır. Bu genç Şeyh Mahcub'a para dolu bir zarf uzatıp zarfı gönderenin oğlu olduğunu ve kendisini affetmesini istediğini söylemektedir. Şeyh Mahcub parayı alarak mutlu olmakta ve evine doğru yürümektedir. Ormanın tepesine geldiğinde palmiye ağacına bakmakta ve aklından ağacın yeftahullah diyerek dallarını hareket ettirdiğini canlandırmaktadır.

Yukarıdaki anlatılan olay örgüsü toparlandığında iki olay örgüsünün karşımıza çıktığı fark edilmektedir. Birincisi dış olay örgüsü olarak nitelendirilerek kapsamlı olay örgüsü olarak da isimlendirilebilir. Bu olay örgüsünde Seyh Mahcub ile Tüccar Hüseyin arasında yaşanan ağaç pazarlığı yer almaktadır.²

İkinci olay örgüsü ise iç olay örgüsü olarak isimlendirilmektedir. İç olay örgüsünde ise Şeyh Mahcub'un yaşanan ağaç pazarlığı esnasında yıllar önceki anılarına dönmesi ve burada yaşadığı refah hayatı hatırlaması yer almaktadır.³ Dolayısıyla yazar iç olay örgüsünü kazağı tığ ile örmesi gibi ince bir titizlikle gerçekleştirmiştir.

2.1.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

² Maṭrifıyyun, *Bînyeti'l mekâni fî rivâyeti Naḥleṭa 'alâ cedvelin lit-Tayyibi Sâlih*, 27.

³ Maṭrifıyyun, *Bînyeti'l mekâni fî rivâyeti Naḥleṭa 'alâ cedvelin lit-Tayyibi Sâlih*, 27.

Şeyh Mahcub Karakteri

Hikâyede başkarakter Şeyh Mahcuptur. Hikâyede Şeyh Mahcub'un yaşı hakkında kesin bir bilgi verilmemiştir. Ama Şeyh Mahcub'un anılarını hatırlarken yirmi beş sene geriye döndüğü ve hatırladığı anılarda otuza yakın yaşlarda olduğu yazar tarafından belirtilmiştir. Bu nedenle Şeyh Mahcub'un elli beş, altmış yaş aralığında olabileceğini düşünebiliriz.

Hikâyede Şeyh Mahcub'un sarkık dudaklı, seyrek sakallı olduğunun belirtilmesi ayrıca anılarını aktarırken gençliğinde kelimesini kullanması onun yaşlı olduğunun bir göstergesidir.

Şeyh Mahcub, inançlı bir kişiliktir. Çünkü İsmail'den aldığı fidanı dikerken "*Bismillah, maşallah, lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm*"⁴ sözlerini tıpkı babasından gördüğü gibi kullanmaktadır. Bu onun dinî inancının derin olduğunun da göstergesidir.

Şeyh Mahcub aile kavramına önem vermektedir. Ailesini terk edip yurt dışına giden oğlu Hasan'a sevgi ve özlemle doludur. Ayrıca evlenip gurbete giden kızı Amine'ye aynı duyguları hissetmektedir. Bununla birlikte Tüccar Hüseyin'le yaşanan olayda sürekli geçmişe gitmesi ve geçmişini hatırlayıp anılarını gözleri önünde canlandırması bu durumun kanıtıdır. Bu durum hikâyede geçen şu cümlelerle örneklendirilmektedir:

"Emine'nin doğumu aklıma geldiğinde gözleri gözyaşlarıyla doldu. Peki Emine şimdi nerede? Emine, kardeşinin çocuğu ile evlidir. es-Saîd Adası'nın bir bölgesindedir, Emine ona karşı gayet merhametli ve hayırlı bir evlattır. Keşke Hasan da Emine kadar merhametli olsaydı. Hasan! Şeyh Mahcub'un üst dişleri sarkan alt dudaklarını ısıarak sözleri boğazında düğümlenmiştir."

"وحين وصل به تيار الذكريات إلى مولد أمنة تفرق في عينيه الدمع. أين أمنة؟ إنها زوجة لابن أخته الذي حملها إلى أقاصي الصعيد في الجزيرة وقد كانت تبره وتعطف عليه ليت حسناً كان مثلها عطوفاً باراً. حسن! وعض الرجل على شفته السفلى بعنف حتى كاد يغرس أسنانه في لحمها المتهدل."⁵

Şeyh Mahcub, gençlik dönemlerinde ailesi tarafından dışlanmış ve sevgiden mahrum bırakılmıştır. Ailesi onun zekâ geriliğine sahip olduğunu düşünmüştür. Bu durumu Şeyh Mahcub'un soğuk zamanlarda dışarıda suya girdiğini belirterek kanıtlayabiliriz.

⁴ Tayyib Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid* (Beyrut: Dâru'l-Celîl, 1997), 10.

⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 11-12.

Şeyh Mahcub karar alırken dikkatli düşünen ve acele etmeyen biridir. Karar alma esnasında geçmiş, şu an ve gelecek zamanı düşünerek ve hatırlayarak karar almaktadır. Bu duruma Tüccar Hüseyin ile yapılan pazarlıkta palmiye ağacıyla geçirdiği anıları, ağacın ona olan maddi ve manevi katkısını hatırlayarak geçmişe gitmesi örnek olarak verilebilir. Şeyh Mahcub bir zamanlar tüccarlık yapıp mal alıp mal satmaktadır. Fakat yaşanan kuraklık ve dönemin koşulları Şeyh Mahcub’u olumsuz etkilemiştir.

Tüccar Hüseyin Karakteri

Hikâye’nin yan karakterlerinden olan Tüccar Hüseyin, ucuz mal almak için fırsat kollayan birisidir. Kendi işini ve menfaatini düşünen birisidir. Ayrıca dönemin pahalı ve son çıkan ürünlerini alıp zevkini düşünmektedir. Tüccar Hüseyin’in Şeyh Mahcub’a küçümseyici, alaycı ve tehdit edici tavırları Tüccar Hüseyin’in kişilik özelliklerini veren önemli bir unsurdur. Tüccar Hüseyin’in kişilik özelliklerine yönelik hikâyede geçen aşağıdaki cümle örnek olarak verilmektedir:

“Yeftahullah, yeftahullah diye söylen bakalım yarın dönüp dolaşıp yine borç istersin.”

"يفتح الله, يفتح الله, باكر بتجي تدور الدين"⁶

Hasan ve Amine Karakteri

Şeyh Mahcub’un oğlu Hasan ise beş yıl önce ailesine haber vermeden Mısır’a göç etmiştir. Ailesini arayıp sormamıştır. İlerleyen dönemlerde bu durumdan pişman olan Hasan babasına maddi yardım göndermiş ve babasından kendisini affetmesini isteyerek haber göndermiştir.

Şeyh Mahcub’un kızı olan Amine ise babasına yardımcı olup merhametli birisidir. Daha sonra akrabalarından biri ile evlenerek gurbete gitmiştir.

---

⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 17.

İsmail ve Ramazan Karakteri

Şeyh Mahcub'un amcasının oğlu olan İsmail ise hikâyede kendisine yaramayacak olan palmiye fidanlarını ayırmaktadır. Şeyh Mahcub'un komşularından olan Ramazan ise Tüccar Hüseyin ve Şeyh Mahcub arasında pazarlıkla ilgili arabuluculuk yapmıştır.

2.1.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâye, Nil Nehri'ne yakın olan bir köyde geçmektedir. Olaylar ise köyün içindeki çayın kenarındaki palmiye ağacının yanında geçmektedir. Hikâyenin geçtiği zaman Kurban Bayramı öncesidir. Hikâyedeki zaman ve mekân kavramları hikâyede geçen aşağıdaki cümlelerle örneklendirilmektedir:

“Nil sularını taşıyan soğuk Kuzey rüzgarları palmiye ağacını sallıyordu.”

"و قد قامت وسطها النخلة الام، ممشوقة، متغطرة تتلاعب بغدائرها نسيمات الباردة التي هبت من الشمال تحمل قطرات من مياه النيل."⁷

“Ey be adam! Yirmi cüneyhle borcunu kapatırsın, durumunu düzeltirsin. Yarın bayramdır ve sen hala kurbanlığını alamamışsın.”

"عشرون جنيهاً يا رجل، تحل منها ما عليك من دين، وتصلح بها حالك. وغداً العيد، و انت لم تشتري بعد كبش الضحية."⁸

2.1.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı, hâkim bakış açısıyla sağlamış olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmıştı. Yazar, hikâyede üçüncü tekil şahıs ağzını kullanarak karakterlerin ruh hallerini okuyucuya yer yer aktarmakta ve yer yer de hissettirmektedir.

Yazar, hikâyenin karakterlerinin kişilik özelliklerini ve dış görünüşlerini betimleyici anlatım tekniğinden yararlanarak anlatmaktadır. Bu sayede olaylar ve karakterlerin tipleri okuyucu tarafından daha anlaşılır ve gerçekçi olmaktadır.

⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 7.

⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 7.

Yazar, hikâyede çevre ve insan betimlemelerine yer vermektedir. Okuyucu, yazarın betimlemeleri sayesinde olup bitenleri zihninde canlandırmaktadır. Hikâyede geçen çevre ve insan betimlemeleri aşağıdaki paragraflarda örneklendirilmektedir:

“Gerçek şu ki Tüccar Hüseyin’in bol ve beyaz elbisesi, Hartum’ dan aldığı siyah cübbesi, Sudan halkı arasında daha önce eşi benzeri görülmeyen ve zanaatkarlar arasında yapılmayan en ünlü kırmızı ayakkabı modeli, parlak, beyaz ve dolgun eşeği, eşeğin üzerinde neredeyse yere değen kırmızı ve kahverengi heybesi vardı. Bunların hepsi kibrinin ve zenginliğinin göstergesiydi.”

"و الحق أن حسين التاجر بثيابه البيضاء الفضفاضة، و عباءته السوداء التي اشتراها في زيارته للخرطوم ، و عمامته من الكرب نمرة واحد ، و حذائه الأحمر الذي لم تخرج أيدي صناع المراكيب في الفاشر أجود منه ، و حماره الأبيض ، البدين اللامع، و السرج الأحمر المدهن الفروة البنية التي تددت و كادت تمس الأرض، كان صورة مجسمة للكبرياء و العطرسة."⁹

“O esnada güçlü bir rüzgar esip palmiye ağacını sallandırmaya başladı.”

"و لكن رياحاً قوية هبت تتلاعب بجريدة النخلة."¹⁰

2.1.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Hikâyede kullanılan dil açık olup akıcı ve anlaşılırdır. Yazar, hikâyede akıcı ve açık bir dil kullanarak olay örgüsünü okuyucuya sıkımayacak şekilde net vermiştir. Hikâyedeki olayın, karakterlerin tip ve kişiliklerinin, ana fikrin net bir şekilde anlaşılmasında yazarın kullandığı akıcı, açık ve anlaşılır dili önemli bir yer tutmaktadır. Bu sayede okuyucu, Tüccar Hüseyin ve Şeyh Mahcub arasındaki diyalogun sonucunu meraklı bir şekilde takip etmiştir.

Yazar, hikâyede sanatsal bir dil kullanarak estetik kurguyu önemsemektedir. Yazar hikâyede fasih bir Arapça kullanarak dil konusunda genelden özele doğru inmiştir. Yazar bu sayede hikâyede merak unsurunu ön plana atmakla birlikte olayların sürükleyici ve bütünsel bir şekilde okuyucu karşısına çıkmasını sağlamaktadır.

Yazar hikâyede günlük hayatı ve dönemin hayat koşullarını okuyucuyu sıkımayacak şekilde belli ederek kafiyeli ve yöresel Sudan konuşmalarına değinmektedir. Böylece yazar ammece bir üsluba yer vererek okuyucunun olayın gerçekliğini tasvir edebilmesini sağlamış ve kalplere daha yakın olmayı başarmıştır.¹¹ Eserden alınan aşağıdaki cümle bu durumu kanıtlar niteliktedir:

“Dünya sana ihanet eder, zaman açıklar, malın azlığı ise seni sevdiklerinden ayırır.”

⁹ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 8.

¹⁰ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 16.

¹¹ Maṭrifıyyun, *Bînyeti 'l mekâni fi rivâyeti Nahleta 'alâ cedvelin lit-Tayyibi Sâlih*, 52.

"الدنيا بتهينك و الزمان يوريك و قلّ المال يفرقك من بنات واديك."¹²

Yazar, hikâyede iç ve dış çatışma unsurlarına yer vermektedir. Tüccar Hüseyin ve Şeyh Mahcub arasındaki palmiye ağacının pazarlığı dış çatışma örneğidir. Burada Şeyh Mahcub'un yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle elinde ve avucunda bulunan malların yok olması sonucunda ağaca yapılan teklif karşısında kararsız kalması ve geçmişini gözler önüne getirmesi anlattıklarımızı destekler niteliktedir.

Hikayedeki bir diğer çatışma unsuru ise iç çatışmadır. İç çatışmaya ise Şeyh Mahcub'un Tüccar Hüseyin'in palmiye ağacına yaptığı teklif sonrasında uzun bir zaman içinde aklında kendi kendine hüznlenerek oğlunu ve kızını hatırlaması örnek olarak verilmektedir.

Şeyh Mahcub'un geçmişte refah bir hayat sürdürüp olayın yaşandığı anda maddi sıkıntılar içinde olduğunu hatırlaması bir başka iç çatışma örneğidir. Şeyh Mahcub'un bayram günü insanların temiz kıyafetler giyerek bayram namazına gitmesini, kurbanların kesilmesini, bayram ziyaretinde bulunulmasını hatırlayarak kendi içinde hüznlenmesi ve dertlenmesi iç çatışma örneğini desteklemektedir.

Yazar, hikâyede anlatımı güçlendirmek amacıyla söz sanatlarını kullanmaktadır. Yazar aşağıdaki cümlede fidanın kökünü dişe benzeterek benzetme sanatını kullanmaktadır.

"Şeyh Mahcub, amcasının oğlu olan İsmail'in yanına geldiğinde İsmail'in dişsiz olduğu için söküp ayırdığı palmiye fidanını görmüştür."

"و وقع نظر محجوب على شتلة صغيرة رماها إسماعيل بعيداً، على إنها خالية من الأضرار لا تصلح."¹³

Yazarın hikâyede kullandığı diğer benzetmeler aşağıdaki tabloda incelenmiştir:

1. "O esnada Şeyh Mahcub'un vereceği bir cevap yoktu, şaşkın biri gibi duruyordu."

"و لكن شيخ محجوب لم ير جواباً، و كان يبدو في وقفته تملك كالمشده."¹⁴

2. "Soğuk sesle nispet eder gibi söylendi."

"و قال في صوت بارد و كوقع صوت."¹⁵

¹² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 11.

¹³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 10.

¹⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 8.

¹⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 17.

3. “Adam, kırık kalbiyle düşünmeden deli gibi fırladı.”

"و انطلق الرجل كالمجنون لا يفكر و لا يعي نبض قلبه معربد."¹⁶

4. “Kızların başında duran hanım ağa yolculuktan dönmüş gibi temiz elbiseler giyinmişti.”

" دست البنات يرتدي ملابس نظيفة ككل عائد من السفر."¹⁷

Tablo 1: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi

المشبه	المشبه به	نوع التشبيه	السبب
Benzeyen	Kendisine Benzetilen	Benzetme Türü	Benzetme Nedeni
شيخ محجوب	المشدوه	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة ووجه الشبه
صوت بارد	وقع الصوت	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة ووجه الشبه
الرجل	المجنون	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة ووجه الشبه
دست البنات	عائد من السفر	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة ووجه الشبه

Bununla birlikte yazar hikâyede kişileştirme sanatına yer vererek anlatımı güçlendirmektedir.

“Aralıksız ve hüzünlü akan derenin suyu yavaşladı.”

"و خفت صوت الساقية الحزين المتصل."¹⁸

Yazar, yukarıdaki cümlede dereyi hüzünlü sıfatıyla nitelemekte ve dereye insani özellikler yükleyerek kişileştirme sanatına yer vermektedir. Yazar hikâyede anlatımı güçlendirmek ve renk katmak amacıyla mübalağa sanatına yer vermekte olup sıfat tamlamaları da kullanmaktadır. Aşağıdaki cümlelerde hikâyede kullanılan mübalağa sanatına yer verilerek açıklaması yapılmaktadır:

“Ey be adam! Yirmi cüneyhle borcunu kapatırsın, durumunu düzeltirsin. Yarın bayramdır ve sen hala kurbanlığını alamamışsın, yardım etmek istemesem yemin ederim bu ağaç yirmi cüneyh etmez.”

"عشرون جنيهاً با رجل، تحل منها ما عليك من دين، وتصلح بها حالك. وغداً العيد، و انت لم تشتري بعد كبش الضحية! و أقسم لولا إنني أريد مساعدتك، فإن هذه النخلة لا تساوي عشرة جنيهاً."¹⁹

¹⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 17.

¹⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 17.

¹⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 8.

¹⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 7.

Tüccar Hüseyin, Şeyh Mahcub'a yukarıdaki paragrafta söylediği söz ile palmiye ağacının değerini az gösterip ağaca istekli olmadığını hissettirmek istemektedir. Ayrıca teklif ettiği para ile borcunu kapatacağını, durumunu düzeltereğini, kurbanlık alacağını belirtmektedir. Aksine tüm bu sayılanların yirmi cüneyhle yapılamayacağı anlaşılmaktadır. Yazar bu noktada mübalağa sanatını kullanmaktadır.

2.1.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar hikayesini, “*Yeftahullah*”²⁰ "يفتح الله" sözüyle başlatmakta ve "يفتح الله"²¹ “*Yeftahullah*” sözüyle sonlandırmaktadır. Yazar, bu sözün önemini hikâyenin genelinde okuyucuya hissettirmiştir. Sembolizmin etkilerini okuyucuya hissettiren yazar, hikâyede yeftahullah sözüyle okuyucuya mecaz anlamda mesaj vermektedir. Bu mesaj aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

Yeftahullah kelimesinin kök anlamına bakıldığında feth kelimesi karşımıza çıkmaktadır.²² Feth, problemlerin ve kapalı kapıların ortadan kaldırılması, mecaz anlamda kapıların açılması, keder ve sıkıntıların giderilmesi ve gelirlerin genişletilmesi anlamına gelmektedir.²³

Fetih Sûresi'nde “*Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, seni dosdoğru yolda yürütmesi ve Allah'ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik.*”²⁴ ayeti bulunmaktadır. Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerîm Fâtiha Sûresi ile başlamakta olup bu sûre Kur'ân-ı Kerîm'in önsözü niteliğindedir.²⁵ İşte burada Şeyh Mahcub, yeftahullah sözünün ilk defa birçok kelimenin yerini aldığı farkına varmıştır. Ayrıca bu söz, umutsuz ve darlıkta olan kişilerin kapılarını açma anahtarıdır.

²⁰ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 7.

²¹ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 19.

²² Quran-Words, “Tefsîrun ve ma'nâ kelimetin yeftaḥi min sûreti fâtirin âya rakmi işnan” (Erişim 25 Şubat 2021).

²³ Quran-Words, “Tefsîrun ve ma'nâ kelimetin yeftaḥi min sûreti fâtirin âya rakmi işnan”.

²⁴ *Kur'ân Yolu* (Erişim 8 Mart 2021), Fetih 48/1-3.

²⁵ Emin Işık, “Fâtiha Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/252.

Şeyh Mahcub zorluklar karşısında ümidini ve inancını yitirmeden yeftahullah sözünü kullanmaktadır. Şeyh Mahcub yeftahullah sözünü Tüccar Hüseyin'e karşı Allah tarafından verilen koruyucu bir silah gibi kullanmaktadır. Şeyh Mahcub'un bu imanı ve inancı zorlu dönemlerden çıkmasına ve refaha ulaşmasında yardımcı olmuştur.

Yazar, hikâyede yeftahullah sözünü bir metafor olarak okuyucu karşısına çıkarmakta ve okuyucunun zorluklar karşısında ümidini ve inancını kaybetmemesine yönelik mesajlar vermektedir.

Öyküde yazar okuyuculara, insanların zorluğa ve fakirliğe düştüğü zamanlarda kendileri için önemli olan varlıklara sahip olmak için fırsat kollayan insanların olabileceğini düşünmeleri ve bu durumlarda insanların karar verirken dikkatli olmaları ve acele etmemeleri gerektiği yönünde mesajlar vermektedir. Bu durumda çıkar gözeten kişilerin en yakını bile olursa ahlakın, merhametin ve vicdanın unutulmaması gerektiği belirtilmektedir.

Yazar hikâyede bireysel meselelere, aile hayatına, dinî motiflere ve ekonomik meselelere yönelik temalar işlemektedir. Yazarın hikâyede işlediği temalar aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

Tüccar Hüseyin'in Şeyh Mahcub'a baskı yaparak ağacını düşük bir paraya satın almak için fırsat kollaması, yazarın bireysel meselelerle ilgili bir tema işlediğini göstermektedir. Bununla birlikte yazar, Şeyh Mahcub'un oğlu Hasan'ın ailesini terk etmesiyle ve kızı Amine'nin ailesine sadık bir evlat olmasıyla aile hayatına yönelik bir tema işlemektedir.

Ayrıca Şeyh Mahcub'un hikâyede "*Yeftahullah, bismillah, maşallah, lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm*"²⁶ sözlerini kullanması yazarın dinî motiflere yönelik bir tema işlediğini göstermekle birlikte son olarak Şeyh Mahcub'un yıllarca yetiştirdiği ağacını satmadan önce yaşadığı ekonomik sıkıntıları düşünerek karar vermesi yazarın hikâyede ekonomik meselelerle ilgili bir tema işlendiğini destekler niteliktedir.

---

²⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 10.

İhlas, Allah'ın rızasını kazanmak ve Allah'a gönülden bağlanmak için bütün tutum ve davranışlarımız, niyetlerimiz ve amellerimizdir.²⁷ İman ile amel etmek ibadetin özüdür ve amele yansımayan iman zamanla ışığını kaybeder.²⁸

Şeyh Mahcub'un dini inancı gereği kullandığı yeftahullah sözü onun imanını ve inancını kanıtlar niteliktedir. Onun bu imanını ve inancını maddi ve manevi zorlukların üstesinden gelip refah bir hayata ulaşmasında baş roldedir. Tamda bu noktada Pîr Sultan Abdal'ın (ö. 1587-1590) türkülerinde yer alan himmet ve gayret kavramları akla gelmektedir. Himmet insanın daraldığı vakitlerde Allah'a yönelmesidir, gayret ise bu yöndeki faaliyetlerdir.²⁹ İşte Şeyh Mahcub'da maddi ve manevi açıdan daraldığı vakitlerde Allah'a yönelerek yeftahullah sözünü kullanmıştır.

İman ve inanç insanların hayatta bir bakış açısı kazanabilmeleri açısından son derece önemlidir. İnsanların oluşturdukları bu bakış açısına göre hayatlarını yönlendirmeleri ve bir seviyeye getirmeleri beklenmektedir. Hikâyenin karakterlerinden olan Şeyh Mahcub da imanını ve inancından vazgeçmeyerek yeftahullah sözünü kullanmakta ve sabrederek refaha ulaşacağı günü beklemektedir. Bu konuda Cüneyd-i Bağdâdî'nin (ö. 297/909) görüşlerine yer vermek faydalı olacaktır. O, rızık konusunda yaşanan sıkıntıları Allah için sabretmek ve dayanmak şeklinde yorumlamaktadır.³⁰ Nitekim oğlundan gelen maddi ve manevi haberi duyan Şeyh Mahcub imanının ve inancının öneminin farkına bir kez daha varmıştır.

Aldatmak, kul hakkına tecavüz etmekle birlikte hile ve tuzak kurarak toplumu parçalayan çirkin davranışlar niteliğindedir. Nitekim hikâyedeki Tüccar Hüseyin karakterinin, Şeyh Mahcub'a fırsat kollayarak kurnazlık yapması Müslümana yakışmayan davranışlardandır. Bu davranışının tahlili yapıldığında ağacı ucuz bir miktara satın almak istemesi ortaya çıkmaktadır. Tüccar Hüseyin bu düşünceyle Şeyh Mahcub'u aldatmak istemiştir. Hiçbir Müslüman karşısındaki insanı aldatacak bir davranışta bulunmamalıdır.

2.2. *Hafnetu Temr* (Bir Avuç Hurma (حفنة التمر))

²⁷ Ali Çelik, *Hikmet Damlaları* (İstanbul: Mavi Yayıncılık, 2014), 16.

²⁸ Çelik, *Hikmet Damlaları*, 40.

²⁹ Hatice Çakır, *Pir Sultan Abdal Türkülerinde Tasavvufi Konuların Tespit ve Değerlendirilmesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 107.

³⁰ Berk Yayman, *Mesnevi'de İbâdetler ve Tasavvufi Ahlâk* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 138.

2.2.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Hikâye anlatıcının anılarını anlatmasıyla başlamaktadır. Anlatıcı, anılarını anlatmaya başlarken o yıllarda kaç yaşında olduğunu hatırlamadığını söyleyerek küçük yaşlarda olduğunu belirtmektedir. O zamanlarda babasıyla pek vakit geçirmeyen anlatıcı, dedesiyle çoğu zamanını birlikte geçirmektedir. Bununla birlikte zamanının çoğunu camide, nehirde ve tarlada geçirdiğini söylemektedir.

Aynı zamanda sabahları camiye giderek akranlarına göre sıkılmadan Kur'ân okumayı ve ezber yapmayı sevdiğini belirtmektedir. Camide geçirdiği vakitle birlikte nehirde suya girmeyi ve sonrada ormanı izlemeyi sevdiğini belirten anlatıcı, hayal dünyasında dolaşmayı da sevdiğini söylemektedir.

Gününü bu faaliyetlerle geçiren anlatıcı dedesiyle de oldukça fazla zaman geçirdiğini anlatmaktadır. Bu esnada dedesinin fiziksel özelliklerinden ve dış görünüşünden bahseden anlatıcı, dedesinin uzun boylu, pamuk gibi bembeyaz ve yumuşak sakalları olduğunu ve ince burnu olduğunu belirtmektedir.

Aynı zamanda dedesini çok sevdiğini ve büyüdüğünde onun gibi olmak istediğini söylemektedir. Bununla birlikte dedesinin de kendisini sevdiğini belirten anlatıcı, dedesinin diğer torunlarına göre kendisini daha çok tercih ettiğini belirtmektedir. Anlatıcı, dedesinin kendisiyle beraber vakit geçirdiğinde onun yüzündeki ifadelerden yola çıkarak mutlu olduğunu belirtmektedir.

Bir gün anlatıcı dedesine komşuları olan Mesut'u sevip sevmediğini sormaktadır. Mesut'un tembel birisi olduğunu söyleyen dedesi Mesut'un babasından kalan arsaların üçte ikisini aldığını ve kalan kısmı da alacağını belirtmektedir. Ayrıca Mesut'un tarlalarını satmasının nedenini çok kadınla evlenmesi olduğunu söyleyen dedesi mesut hakkında olumsuz yorumlar yapmaktadır. Bu sebeple anlatıcı aklında kötü izlenimler oluşturmaktadır.

Mesut, anlatıcı ve dedesinin yanına gelerek onlara hurma toplanacağını söylemesiyle hurmaları toplamaya gitmektedir. Bu esnada anlatıcı, hurmaların Mesut'un kendi malı olmasına rağmen toplanan hurmaları uzaktan izlediğini fark etmektedir.

Mesut bu esnada hurma toplayan çocuğa dikkat etmesi gerektiği yönünde bağırarak hurmanın kalbini koparmaması gerektiğini söylemektedir. Ardından anlatıcı bu durum karşısında kimsenin Mesut'u dinlemediğini belirtmektedir.

Hurma toplanmasını izleyen anlatıcı etrafında akranlarını görmektedir. Onlarla birlikte dedesini, yan arsa sahibi Musa'yı, Tüccar Hüseyin'i ve iki yabancıyı daha görmektedir. Hepsinin toplanan hurmaları paylaştığını söylemektedir.

Anlatıcı, Mesut'un ise yavaş adımlarla hurma çuvalları etrafında toplanan insanlara doğru yürüdüğünü, gözlerinin afalladığını ve göz bebeklerinin sağa sola gittiğini görmektedir. Anlatıcı bu esnada, Mesut'un olanları izlediğini ve ne yapacağını bilmeyen biri gibi olduğunu belirtmektedir.

Daha sonra hurmalar paylaşılmaktadır. Tüccar Hüseyin on çuval alıp diğerleri ise beşer çuval hurma almaktadır. Dedesinin Mesut'a seslendiğini söyleyen anlatıcı kendisine her şeye rağmen elli cüneyh borcu olduğunu hatırlatmaktadır. Anlatıcı bu esnada kendisini Mesut'a yakın hissetmektedir ve elinin Mesut'a doğru uzandığını fark etmektedir.

Mesut'un boğazında, boğazlanan bir koyunun sesine benzer sesler geldiğini söyleyen anlatıcı, çok ağır bir acı hissettiğini de belirtmektedir. O esnada dedesinden nefret ettiğini belirten anlatıcı oradan uzaklaşmakta ve koşarak nehrin kıvrıldığı yere gitmektedir. Oraya geldiğinde parmaklarını boğazına sokarak yediği hurmaları kusmaktadır.

2.2.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Anlatıcı Karakteri

Öyküde başkarakter anlatıcı olan çocuktur. Hikâyede çocuğun yaşı hakkında kesin bir bilgi verilmemekle birlikte anlatıcının küçük yaşlarda olduğu kendisinin söylediği cümlelerden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda insanların onu yanaklarından cimciklediğini ve başını okşadığını söylemesinden de küçük yaşlarda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir o kadarda aklını kullanacağı ve olayların nedenleri ve sonuçları ile ilişkiler geliştirebileceği bir yaşa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyede geçen aşağıdaki cümleler bu tespitleri destekler niteliktedir:

“O vakitler gerçekten de çok küçük olmam gerekiyor. Yaşımın tam olarak kaç olduğunu doğrusu hatırlamıyorum. Fakat insanların beni dedemle birlikte gördüklerinde başımı okşayıp, yanaklarımı cimciklediklerini hatırlıyorum.”³¹

“لابد أنني كنت صغيراً جداً حينذاك. لست أذكر كم كان عمري تماماً، ولكنني أذكر أن الناس حين كانوا يرونني مع جدي كانوا يربتون على رأسي، ويقرصونني في خدي.”³²

Anlatıcı gerçeklerle yüzleşen, helal ve haram kavramına önem veren ve bu düşünceleri de sadece lafta bırakmayıp uygulayan biridir. Metinden alıntılanan aşağıdaki paragrafta anlatıcı, dedesinin Mesut’un hurmalarını çuvallar ile alması ve hala borcunun kapanmadığını belirtmesiyle Mesut’un yüzünde ve hareketlerinde oluşan değişiklikler ile haksızlığa uğradığını anlamaktadır ve en sonunda dedesinin ikram ettiği hurmaları kismaktadır.

Anlatıcı hikâyede çok iyi bir gözlemcidir. Yaşanan olayları neden-sonuç ilişkisi içerisinde aktararak okuyucuyu merak etmeye güdülemiştir. Bu ilişki sayesinde olaylar ile hikâyenin karakterleri arasında bütünlük sağlanmış ve sıkıcı olmadan hikâye akıcılık kazanmıştır.

“Sebebini bilemiyordum fakat göğsümde çok ağır bir acı hissettim. Hemen oradan uzaklaşarak kaçtım. O an dedemden nefret ettiğimi hissettim. Sanki içimde bir sır varmış da bir an önce ondan kurtulmak istiyormuşçasına hızla koşuyordum. Nehrin mugaylan ormanı ardında kıvrıldığı yere yakın kısmına kadar koştum. Sebebini bilmiyordum ama nehrin kenarında parmaklarımı boğazıma soktum ve yediğim hurmaları nehre kustum.”³³

“و لست أدري السبب، و لكن أحسست بألم حاد في صدري. وعدت ميتعداً وشعرت أنني أكره جدي في تلك اللحظة. وأسرعت العدو كأنني أحمل في داخل صدري سراً أود أن أتخلص منه. و وصلت إلى حافة النهر قريباً من منحناه وراء غابة الطلح. و لست أعرف السبب، و لكنني أدخلت أصبعي في حلقي و تقيأت التمر الذي أكلت.”³⁴

Anlatıcı, dedesi ile Mesut arasındaki ilişkiyi gözlemleyerek dedesinin komşusu Mesut’u sevmediğini anlamaktadır. Aynı şekilde dedesinin konuşma tonunu ve hareketlerini de gözlemleyen anlatıcı, Mesut ile dedesi arasında olan ilişkiyi fark etmiştir. Metinden alıntılanan aşağıdaki paragraf durumu iyi bir şekilde kanıtlamaktadır:

“Mesut “Bugün hurmayı toplayacağız. Gelmek istemiyor musun?” diye sordu. Bu sözünden ve ifadesindeki tondan, esasında dedemin gelmesini istemediğini anladım. Ancak dedem ayağa fırladı. Gözlerinin bir an şimşek gibi parladığını fark ettim. Beni de elimden çekti ve beraberce Mesut’un hurmalarının toplanmasına gittik.”³⁵

“و قال مسعود: سنحصد التمر اليوم، ألا تريد أن تحضر؟ و أحسست أنه لا يريد جدي أن يحضر بالفعل و لكن جدي هب واقفاً، و رأيت عينيه تلمع برهة ببرق شديد و شدني من يدي و ذهبنا إلى حصاد تمر مسعود.”³⁶

³¹ Tayyib Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, çev. Enbiya Yıldırım, *Somuncu Baba* 14/86 (Aralık 2007), 76.

³² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 20.

³³ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

³⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

³⁵ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 78.

³⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 23.

“Bir gün ona komşusu Mesut'u sordum. Dedim ki: “Sanırım komşumuz Mesut'u sevmiyorsun?”³⁷

“سألته ذات يوم عن جارنا مسعود. قلت لجدي: أظنك لا تحب جارنا مسعود؟”³⁸

Yan karakterler ise anlatıcının dedesi, Mesut, Tüccar Hüseyin, anlatıcının babası, Mesut’un üç hanımı, Hurma salkımını kesen çocuk, Anlatıcının hurma altında dolaşan arkadaşları, diğer arsa sahibi Musa, Tüccar Hüseyin’in çocukları, Hurma toplayan iki yabancı olarak verilmektedir.

Anlatıcının Dedesi

Dedesinin, anlatıcıyı diğer torunlarına göre daha çok sevdiği ve onun yapmış olduğu hareketler karşısındaki yüz ifadelerinden mutluluk ve neşe duyduğu anlaşılmaktadır.

Anlatıcının da hikâyenin başlarında dedesini beğendiğini ve büyüdüğünde onun gibi olmak istediğini görülmektedir. Bu sebeple hem fiziksel olarak hem de kişilik olarak anlatıcının dedesinin bu özelliklerini beğendiği anlaşılmaktadır.

“Dedemin ne zaman gülmeme istediğini, ne vakit susmamı istediğini bilir, hangi vakit namaz kılacağına hatırlar ve seccadesini hazırlar, benden henüz istemeden ibriğini su ile doldururdum. Dinlenme vakitlerinde tatlı bir sesle Kur’ân okuyuşumu dinlemekten büyük haz alırdı. Yüz ifadesinden, hoşuna gittiğini hissederdim.”³⁹

“كنت أعرف متى يريدني جدي أن أضحك ومتى يريدني أن أسكت، وكنت أتذكر مواعيد صلاته، فأحضر له المصلاة” و أملاً له الإبريق قبل أن يطلب ذلك مني. كان يلذ له في ساعات راحته أن يستمع إلي أن أقرأ له من القرآن بصوت منعم، وكنت اعرف من وجه جدي أنه أيضاً كان يطرب له.⁴⁰

Dedesinin fiziksel özellikleri okuyucunun gözünde iyi bir şekilde betimleyen yazar okuyucunun bu özellikleri canlandırmasına olanak sağlamaktadır.

“Dedem uzun boylu ve zayıftı. Onu çok seviyordum, büyüdüğümde onun gibi olduğumu ve yeri geniş adımlarla arşınladığımı hayal ediyordum.”⁴¹

“كان جدي طويلاً نحيلاً وكنت أحبه وأتخيل نفسي، حين أستوي رجلاً، أذرع الارض مثله في خطوات واسعة.”⁴²

Dedenin, akli ve çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ve bu yolda kalbi duygulara yer vermediği görülmektedir. Bu konuda anlatıcı da Mesut’un içinde bulunduğu duruma şok olmakta, ona acımakta ve dedesinin Mesut’un mallarını

³⁷ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 77.

³⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 22.

³⁹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 77.

⁴⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 22.

⁴¹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 77.

⁴² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 21.

almaması yönünde içinden bir düşünce oluşturmaktadır. Dedesinin bu yönü ile acımasız, duygularıyla hareket etmeyen ve akli ile hareket eden biri olduğu anlaşılmaktadır.

“Evet yavrum. Buralar kırk yıl önce Mesut'un malıydı. Ancak şimdi üçte ikisi benim.”
Bu benim için gerçekten de şok edici bir şeydi. Çünkü ben, Allah yarattığından beri buraların dedemin malı olduğunu sanıyordum.”⁴³

”نعم يا بني. كانت كلها قبل أربعين عاما ملكا لمسعود. ثلثها الآن لي أنا. كانت هذه حقيقة مثيرة بالنسبة لي. فقد كنت أحسب الأرض ملكاً لجددي منذ خلق الله الأرض.”⁴⁴

“Ayaklarım bu beldeye bastığımda bir dönüm yerim bile yoktu. Ama geri kalan üçte birlik kısmı da satın alacağım.” Dedemin sözlerinden neden ürperti hissettiğimi bilemiyorum. Doğrusu komşumuz Mesut'a da acımıştım. Dedem keşke dediğini yapmasaydı diye geçirdim içimden.”⁴⁵

”ولم أكن أملك فدانا واحداً حين وطئت قدمي هذا البلد. وكان مسعود يملك كل هذا الخير. ولكن الحال إنقلب الآن، و أظنني قبل أن يتوفاني الله سأشتري الثلث الباقي أيضاً. ” لست أدري لماذا أحسيت بخوف من كلمات جدي وشعرت بالعطف على جارنا مسعود. ليت جدي لا يفعل!”⁴⁶

Anlatıcı, hikâyenin gelişme ve sonuç bölümüne doğru dedesi hakkında çarpıcı gerçekleri öğrenmesi ve idrak etmesi sonucuyla dedesinden nefret etmektedir. Bunun sebebi ise dedesinin Mesut'un malı olan hurmalardan haksız kazanç elde etmesi ve bu mallara el koymasındır.

“Sebebini bilemiyordum fakat göğsümde çok ağır bir acı hissettim. Hemen oradan uzaklaşarak kaçtım. O an dedemden nefret ettiğimi hissettim. Sanki içimde bir sır varmış da bir an önce ondan kurtulmak istiyormuşçasına hızla koşuyordum.”⁴⁷

”ولست أدري السبب، ولكنني أحسست بألم حاد في صدري. و عدوت مبتعداً. و شعرت أنني أكره جدي في تلك اللحظة. وأسرت العدو كأنني أحمل في داخل صدري سراً أود أن أتخلص منه.”⁴⁸

Mesut Karakteri

Öykünün karakterlerinden Mesut ise anlatıcının dedesinin görüşlerine göre tembel birisi olduğu anlaşılmaktadır. Mesut, zevk ve haz peşinde olan ayrıca nefsinin arzuları peşinde koşan birisidir. Mesut öz malı olan tarlaları anlatıcının dedesine satmaktadır. Bunun sebebi ise birçok kadınla evlenmesidir. Buradan Mesut'un evlenmek için tarlalarını ekip biçmediğini ve bu konuda emek harcamadan tarlaları satarak geçindiği anlaşılmaktadır.

⁴³ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 77-78.

⁴⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 22-23.

⁴⁵ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 78.

⁴⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 23.

⁴⁷ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁴⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

“Ona sordum: “Mesut toprağını niçin sattı ki?” “Kadınlar!” Dedemin ifadesindeki tondan kadınların kötü ve çirkin şeyler oldukları izlenimini edindim. “Yavrum! Mesut çok evlenen biridir! Her bir kadınla evlendiğinde tarlasının beş-on dönümünü bana sattı.”⁴⁹

"وسألت جدي لماذا باع مسعود أرضه؟"

"النساء". وشعرت من نطق جدي أن النساء شيء فظيع. "مسعود يا بني رجل مزواج كل مروة تزوج مرة باع لي فدانا أو فدائين."⁵⁰

Mesut'un sözü ağır basan insanlara sessiz kalmaktadır. Bu konuda anlatıcının dedesi, Tüccar Hüseyin ve diğer insanların Mesut'a sormadan onun malları olan hurma çuvallarını kendi aralarında paylaşmaları yazdıklarımızı destekler niteliktedir:

“Sonra hurmayı pay etmeye başladılar. Tüccar Hüseyin on çuval aldı. Yabancı olanlardan da her biri beşer çuval aldı. Doğu tarafından tarlamıza komşu olan Musa da beş çuval aldı. Dedem de aynı şekilde beş çuval aldı. Olan bitenden hiçbir şey anlamadım.”⁵¹

"ورأيتهم يتقاسمون. حسين التاجر أخذ عشرة أكياس، و الرجلان الغريبان كل منهما أخذ خمسة أكياس. وموسى صاحب الحقل المجاور لحقلنا من ناحية الشرق أخذ خمسة أكياس، وجدي أخذ خمسة أكياس. ولم افهم شيئاً."⁵²

“Mesut'a bir baktım. Gözleri afallamıştı. Göz bebekleri sağa sola gidip gidip geliyordu. Deliklerindeki şaşkın iki küçük fare gibiydiler. Dedem Mesut'a seslendi: “Bana hâlâ elli cuneyh borcun var. Bunu daha sonra konuşuruz.”⁵³

"ونظرت الى مسعود فرأيت زائغ العينين تجري عيناه شمالاً ويميناً كأنهما فأران صغيران تاها عن حجرهما. وقال جدي لمسعود: ما زلت مديناً لي بخمسين جنيها نتحدث عنهما فيما بعد."⁵⁴

Mesut, sözü ağır basan insanlara sessiz kaldığı gibi etrafında söz sahibi olmayan insanlara da laf uzatan birisidir. Bu çıkarım da Mesut karakterinin kişilik özellikleri açısından olayların neden ve sonuç ilişkisi içerisinde nasıl geliştiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Aşağıda hikâyeden alıntılanan paragrafta yer aldığı gibi Mesut'un sözünün dinlenmediği görülmektedir:

“Bir kere de hurma ağacının tepesine kurulmuş ve keskin nacağıyla hurma salkımını kesmekte olan çocuğa bağırdı: “Dikkat et! Hurmanın kalbini koparma!” Hiç kimse onun ne dediğine kulak asmadı. Hurma ağacının tepesinde oturmuş olan çocuk elindeki nacağı hurma salkımı üzerinde hızlı ve kuvvetli bir şekilde çalıştırmaya devam etti.”⁵⁵

"مرة صاح بالصبي الذي استوى فوق النخلة، وأخذ يقطع السبيط بمنجله الحاد: "حاذر لا تقطع قلب النخلة". ولم ينتبه أحد لما قال، واستمر الصبي الجالس فوق قمة النخلة يعمل بمنجله في العرجون بسرعة و نشاط."⁵⁶

Mesut aynı zamanda gelişen olaylar karşısında ağzını açamadığı ve çaresiz durumda olduğu anlaşılmaktadır. Hurmaları toplayan kişileri uzaktan izlediğini ve hurmaları uzun uzun koklayarak bu durum karşısında çaresiz kaldığı görülmektedir.

⁴⁹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 78.

⁵⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 23.

⁵¹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁵² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 25.

⁵³ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁵⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

⁵⁵ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁵⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 24.

“Mesut da avucunu hurma ile doldurup burnuna yaklaştırdı ve kendinden geçercesine uzun uzun koklayıp gerisini geri koydu.”⁵⁷

”ورأيت مسعوداً يملأ راحته من التمر ويقربه من أنفه ويشمه طويلاً ثم يعيده إلى مكانه.”⁵⁸

“Orada pek çok kişi bulunmaktaydı. Hepsini de taniyordum. Ancak nedense Mesut'u gözlemeye başladım. Buradaki kalabalıktan uzakta bir yerde dikilmekteydi. Sanki söz konusu iş onu ilgilendirmiyor gibiydi. Oysa toplanan hurma onun hurmasıydı.”⁵⁹

”كانوا خلقاً كثيراً. كنت أعرفهم كلهم، ولكنني لسبب ما أخذت أراقب مسعوداً. كان واقفاً بعيداً عن ذلك الحشد كأن الأمر لا يعنيه. مع أن النخل الذي يحصد كان نخله هو.”⁶⁰

Tüccar Hüseyin, Tüccar Hüseyin’in Çocukları ve Yan Tarla Sahibi Musa Karakterleri

Diğer yan karakterlerden olan Tüccar Hüseyin ve çocukları, bitişik tarafta olan tarla sahibi Musa ve hurma toplayan yabancı insanlar tıpkı anlatıcının dedesinin yaptığı gibi Mesut’un malı olan hurmaları paylaşarak almaktadır. Anlatıcı bu durum karşısında olan şaşkınlığını etrafında daha önce görmediği iki kişinin de olduğunu dile getirerek okuyucuyu bilgilendirmektedir. Hatta anlatıcı bu olay karşısında olan şaşkınlığını ve Mesut’a yapılan haksızlığı net bir bakış açısıyla da şöyle dile getirmektedir:

“Hüseyin çocuklarını çağırdı, yüklemek için eşekleri getirdiler. İki yabancı da hurmayı develerine yüklediler. Develer öfkeyle böğürmeye başladılar.”⁶¹

”ونادى حسين صبيانه فجاؤوا بالحمير، والرجلان الغريبان جاءا بخمسة جمال. ووضعت أكياس التمر على الحمير والجمال. وبهق أحد الحمير وأخذ الجمل يرغي ويصيح.”⁶²

Anlatıcı develere yüklenen hurma çuvallarının ağırlığının ya da sayısının fazla oluşu sebebiyle develerin öfkelenişini ve bu nedenle böğürerek tepki gösterdiklerini belirtmektedir. Okuyucular bu bilgilendirme ile Mesut’a yapılan bu haksızlığı farklı bir bakış açısıyla da görebilmektedir.

2.2.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

⁵⁷ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁵⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 25.

⁵⁹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 78-79.

⁶⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 24.

⁶¹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁶² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

Yazar hikayesine, anlatıcının çocukluk zamanlarında dedesi ile yaşadığı anıları aktarması ile başlamakta ve bu bağlamda hikayesini sonlandırmaktadır. Bu anılar genel olarak olayların geçtiği nehir, cami ve tarla üçgeninde anlatılmaktadır.

Hikâyenin anlatıcısının nehirde vakit geçirmeyi sevdiği, günlük faaliyetlerini yapıp nehirde vakit geçirmek için can attığı anlaşılmaktadır. Bu durum hikâyede geçen şu cümleyle gösterilmektedir:

“Kuşluk vakti okumayı bitirdiğimde tahta levhamı atar ve bir deli gibi anneme koşardım. Kahvaltıda lokmaları hızlıca atıştırır, hemen nehre koşar ve kendimi suya atardım.”⁶³

“حالما نفرغ من قراءتنا وقت الضحى، كنت أرمي لوحى الخشبي، وأجري إلى أمي، وألتهم إفطاري بسرعة شديدة وأجري إلى النهر وأغمس نفسي فيه.”⁶⁴

Hikâyeden vereceğimiz bir başka örnekle anlatıcının olayları birbirine bağlama esnasında camide geçirmiş olduğu zamanlar olduğu da görülmektedir:

“Ama ben camiye gitmeyi seviyordum. Bunun sebebi de çok hızlı ezberleyişim olmalıydı. Hoca, bir misafir geldiğinde her zaman beni kaldırıp Rahman Sûresi’ni okumamı isterdi. Misafirler de tıpkı dedemle birlikteyken görenlerin yaptıkları gibi, başımı ve yanaklarımı okşarlardı.”⁶⁵

“أغلب أُنْدَادِي كانوا ينبرمون بالمسجد وحفظ القرآن ولكنني كنت أحب الذهاب إلى المسجد. لا بد أن السبب أنني كنت سريع الحفظ، وكان الشيخ يطلب مني دائماً أن أقف وأقرأ سورة الرحمن، كلما جاءنا زائر. وكان الزوار يربتون على خدي و رأسي، تماماً كما كانوا يفعلون حين يروني مع جدي. نعم كنت أحب المسجد.”⁶⁶

Anlatıcı hikâyenin sonucuna etki eden olayları ise tarlada geçirmektedir. Burada dedesinin komşusu olan Mesut’u görmesi ve onun hakkında dedesine sormuş olduğu sorular ve soruların cevapları doğrultusunda dedesi hakkında çarpıcı gerçekleri tarlada öğrenmektedir. Metinden alınan bu cümleyle sonuca etki eden olayların hurmalığın bulunduğu tarlada geçtiğini anlaşılmaktadır:

“Mesut “Bugün hurmayı toplayacağız. Gelmek istemiyor musun?” diye sordu.”⁶⁷

“وقال مسعود: "سنحصد التمر اليوم، ألا تريد أن تحضر."”⁶⁸

2.2.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı, kahraman bakış açısıyla sağlamakta olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyede birinci tekil şahıs

⁶³ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 76.

⁶⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 20-21.

⁶⁵ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 76.

⁶⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 20.

⁶⁷ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 78.

⁶⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 23.

ağzını kullanarak karakterlerin ruh hallerini okuyucuya yer yer aktarmakta ve yer yer de hissettirmekte olup okuyuculara bir anı havasında hikâyesini sunmaktadır.

Yazar hikâyede çevre ve insan betimlemelerine fazlasıyla yer vermiş olup hikâyede gelişen ve gelişmekte olan olayları okuyucunun zihninde canlandırmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle okuyucu hikâyeyi daha iyi anlamlandırmaktadır. Aşağıdaki cümlelerde hikâyede öne çıkan betimlemelere yer verilmektedir:

“İri cüsseli bedenler, bembeyaz sakallar, dedeminki gibi ince ve sivri burunlar...”⁶⁹

“قوم طوال فحال لهم لحي بيضاء وأنوف حادة مثل أنف جدي.”⁷⁰

“Dedemin burnu ince ve sivriydi. Oldukça fazla olan sorularına cevap vermeden önce, işaret parmağıyla burnunun bir yanını her zaman kaşırdı. Sakalı da gür, yumuşak ve pamuk gibi bembeyazdı.”⁷¹

“أنف جدي كان كبيراً حاداً، قبل أن يجيب جدي على أسئلتني الكثيرة، كان دائماً يحك طرف أنفه بسبابته. ولحية جدي كانت غزيرة ناعمة بيضاء كالقطن.”⁷²

“Şu geniş çiftliğe bir bak. Görüyor musun, sahranın oradan başlayıp Nil'in kenarına kadar uzanan bu tarla dört yüz yirmi dönümdür. Şu büyük hurmalığı da görüyor musun? Ya şu ağaçları? Akasya, mugaylan, seyal ağaçlarını...”⁷³

“ثم قال لي: "أنظر الى هذا الحقل الواسع، ألا تراه يمتد من طرف الصحراء الى حافة النيل مائة فدان؟ هذا النخل الكثير هل تراه؟ وهذا الشجر؟ سنط وطلح وسيال.”⁷⁴

2.2.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Hikâyede kullanılan dil son derece açık olup bir o kadarda akıcı ve anlaşılırdır. Yazarın hikâyede bu dil ve anlatıma yer vermesiyle okuyucunun olaylar ve karakterler arasında yaşanan ilişkiyi anlamasına ve buradan gerekli olan mesajı sonuç kısmında fark etmesine yardımcı olmaktadır.

Yazar hikayesinde akıcı bir dil kullanarak okuyucuyu hikâyeye çekmektedir. Bu özellikle birlikte yazar, olayların ve karakterlerinin niteliklerini okuyucunun zihninde canlandırmasına yardımcı olacak bir dil kullanmaktadır.

Yazar hikâyede sanatsal bir dil kullanmaktadır. Ayrıca okuyucuyu sıkacak kadar uzun cümleler kurmamakta ve basit kalacak kadar da kısa cümleler kurmayarak eserin sürekliliğini ve bütünlüğünü korumaktadır. Yazar, okuyucuya sıkmadan meraka

⁶⁹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 76.

⁷⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 21.

⁷¹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 76.

⁷² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 21.

⁷³ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 77.

⁷⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 22.

götürecek yollara da başvurmaktadır. Olayların art arda gelmesiyle metnin konusunda bir bütünlük sağlanmaktadır.

Yazarın, olayları birbirine bağlaması ve olayları akıcı bir dilde aktarması ne kadar donanımlı olduğunu göstermektedir. Yazar, Mesut'un hımbıl ve tembel bir adam olduğunu, sahip olduğu malları satması açısından olay hakkında detaylı ve açıklayıcı örneklere yer vermektedir. Bununla birlikte çocuk ve dedesi arasında geçen konuşmaları da sürükleyici bir şekilde açıklayarak veren yazar, okuyucunun olayları daha iyi bir şekilde anlamasını kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte vermiş olduğu örneklerden ve konuşma cümlelerinden hareketle okuyucular hikâyenin karakterlerinin kişilik özellikleri hakkında da bilgiler edinebilmektedir. Bu önemli detaylar sayesinde yazar hikayesinde akıcılığı ve sadeliği ön planda tutmaktadır.

Yazar hikayesinde iki çatışma unsuruna yer vermektedir. Bunlardan birincisi dış çatışmadır. Kişiler arasında yer alan bu çatışmada dedenin ve Mesut'un arasında geçen olaylar örnek olarak verilmektedir. Dede burada tarlaları almak için Mesut'a yönelmektedir. Mesut da refah bir hayata sahip olmak için tarlalarını satmaktadır. Ayrıca hikâyenin sonunda dedenin Mesut'a borcu olduğunu bildirmesi de örnek olarak verilmektedir.

Hikâyede geçen bir diğer çatışma örneği ise anlatıcının kendisinin içinde bulunduğu iç çatışmadır. Anlatıcı dedesiyle ilgili çarpıcı gerçekleri öğrenmesiyle yemiş olduğu hurmaları kusmaktadır. Anlatıcı dedesi hakkındaki bu gerçekleri kendi gözlemleri ve düşünceleri sayesinde öğrenmektedir.

Yazar hikayesinde anlatımı güçlendirmek için yerinde ve etkileyici söz sanatlarından yararlanmışır. Hikâyede, Mesut'un anlatıcıya hurma dalının insan gibi olduğunu söylemesiyle benzetme sanatı kullanılmışır. Aynı cümlenin devamında Mesut'un hurma dalının insan gibi sevinip kederleneceğini söylemesiyle kişileştirme sanatına yer verilmiştir:

"Bu arada, küçük bir hurma dalıyla oynarken beni gören Mesut'un, "Yavrucuğum! Hurma ağacı insan gibidir. Sevinir ve kederlenir." dediğini anımsadım. İçimde sebebini bilemediğim bir utanma duygusu hissettim."⁷⁵

"وتذكرت قول مسعود لي مرة حين رأني أعبث بجريد نخلة صغيرة: "النخل يا بني كالآدميين يفرح ويتألم."⁷⁶ وشعرت بحياء داخلي لم أجد له سبباً."

⁷⁵ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 79.

⁷⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 24.

Yazar, vereceğimiz bir başka örnekte Mesut'un sesini suyun akma sesine benzeterak anlatımda güçlendirme amaçlamaktadır:

"Mesut'un şarkı söyleyişini, o güzel sesini, akıp giden suya benzeyen tok gülmelerini hatırladım."⁷⁷

"وتذكرت غناء مسعود وصوته الجميل وضحكته القوية التي تشبه صوت الماء المد لوق."⁷⁸

Yazarın hikâyede kullandığı diğer benzetmeler aşağıdaki tabloda incelenmiştir:

1. "Mesut'a baktığımda gözleri afallamış gibiydi."⁷⁹

"ونظرت الى مسعود فرأيت زائغ العينين."⁸⁰

2. "O gözler iki fare gibiydi."⁸¹

"كأنهما فأران صغيران."⁸²

3. "Yavrucuğum! Hurma ağacı insan gibidir. Sevinir ve kederlenir."⁸³

"النخيل يا بني كالآدميين يفرح و يتألم."⁸⁴

4. "Dedemin sakalı pürüzsüz ve gürdü sanki beyaz bir pamuk gibiydi."⁸⁵

"ولحية جدي كانت غريزة ناعمة بيضاء كالقطن."⁸⁶

Tablo 2: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi

المشبه	المشبه به	نوع التشبيه	السبب
Benzeyen	Kendisine Benzetilen	Benzetme Türü	Benzetme Nedeni
مسعود	زائغ العينين	مؤكد- مفصل	حذفت الأداة و ذكر وجه الشبه
مدلول الضمير في كأنهما	فأران صغيران	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة وحذف وجه الشبه
النخيل	كالآدميين	مرسل- مفصل	ذكرت الأداة و ذكر وجه الشبه

⁷⁷ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 78.

⁷⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 23.

⁷⁹ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 79.

⁸⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

⁸¹ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 79.

⁸² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

⁸³ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 79.

⁸⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 24.

⁸⁵ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 76.

⁸⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 21.

لحية جدي	بيضاء كالقطن	مرسل -مفصل	ذكرت الأداة و ذكر وجه الشبه
----------	--------------	------------	-----------------------------

Burada hurmanın kalbi sözünde kişileştirme sanatına başvurmaktadır:

“Bir kere de hurma ağacının tepesine kurulmuş ve keskin nacağıyla hurma salkımını kesmekte olan çocuğa bağırdı: “Dikkat et! Hurmanın kalbini koparma!”⁸⁷

”و مرة صاح بالصبي الذي استوى فوق النخلة، و أخذ يقطع السبيط بمنجله الحاد: “حاذر لا تقطع قلب النخلة.”⁸⁸

Dedenin daha önce Mesut’tan satın aldığı tarlaların ve hurmaların Mesut’un borcun bitirmemesi yazarın hikâyede tariz ve mübalağa sanatını kullandığını göstermektedir. Hikâyede geçen aşağıdaki cümle bu durumu kanıtlar niteliktedir:

“Dedem Mesut’a seslendi: “Bana hâlâ elli cuneyh borcun var. Bunu daha sonra konuşuruz.”⁸⁹

”وقال جدي لمسعود: ما زلت مديناً لي بخمسين جنيتها نتحدث عنها فيما بعد.”⁹⁰

Ayrıca yazar kurduğu cümlelerde anlatımı güçlendirmek için ikilemeler kullanarak tekrar sanatına yer vermektedir. Yine anlatımı güçlendirmek için betimlemeler yapmakta ve sıfatlardan da yararlanarak sıfat tamlamalarına yer vermektedir.

“Dedemin burnu ince ve sivriydi. Oldukça fazla olan sorularına cevap vermeden önce, işaret parmağıyla burnunun bir yanını her zaman kaşırdı. Sakalı da gür, yumuşak ve pamuk gibi bembeyazdı. Hayatım boyunca dedemin sakalı kadar ak ve daha tatlı beyaz bir şey görmedim.”⁹¹

”أنف جدي كان كبيراً حاداً، قبل أن يجيب جدي على أسئلتني الكثيرة. كان دائماً يحك طرف أنفه بسبابته. ولحية جدي كانت غزيرة ناعمة بيضاء كالقطن. لم أر في حياتي بياضاً أنصع ولا أجمل من بياض لحية جدي.”⁹²

2.2.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Hikâyede sembolizmin etkilerini okuyucuya hissettiren yazar, hikayesine vermiş olduğu isim olan bir avuç hurmayı gerçek anlamda kullandığı gibi mecaz anlamda da kullanarak okuyucuya mesajlar vermektedir.

Yazar, hikayesinde dedenin anlatıcıya yemesi için vermiş olduğu bir avuç hurmayı okuyucularına gerçek anlamında vermektedir. Fakat anlatıcı dedesi hakkında çarpıcı gerçekleri öğrenmesiyle bir avuç hurmanın helal bir kazanç olmadığını ve

⁸⁷ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁸⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 24.

⁸⁹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 79.

⁹⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 26.

⁹¹ Sâlih, “Bir Avuç Hurma”, 76-77.

⁹² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 21.

haksızlıkla elde edildiğini anlamaktadır. Bu yüzden de nehre doğru koşarak yediği hurmaları kusmaktadır.

Kusma sebebini okuyucuya yer yer doğrudan veren yazar bazı yerlerde de okuyucunun hikâyeden mesajlar almasını istemektedir. Bu sebeple bir metafor olarak karşımıza çıkan bir avuç hurma helal kavramının vicdanın, dürüstlüğü, ahlaki vazifelerin ve gerçeği anlama yolunda gayret ve isteğin göstergesi olarak da okuyucu karşına çıkmaktadır.

Dikkat çeken bir diğer nokta ise dedenin fiziksel özellikleri arasında pamuk gibi beyaz sakalı ve uzun boylu, güçlü bir fiziğinin olmasının anlatıcının kafasında iyi niyetli bir karaktere sahip olduğu konusunda düşüncelerini etkilemektedir. Fakat anlatıcı dedesinin Mesut'a yapmış olduğu haksızlığı idrak etmesiyle dedesinin dış görünüşüne aldandığını hatta dedesinden nefret ettiğini kendi ağzından dile getirmektedir.

"Sakalı da gür, yumuşak ve pamuk gibi bembeyazdı. Hayatım boyunca dedemin sakalı kadar ak ve daha tatlı beyaz bir şey görmedim. Dedem oldukça uzun boylu olmalıydı çünkü beldenin herhangi bir yerinde onunla konuşanların hepsi, başlarını aşağıdan yukarı doğru uzatırlardı. Dedem bir eve girmek istediğinde mutlaka çok eğilirdi."⁹³

"ولحية جدي كانت غزيرة بيضاء كالقطن. لم أرَ في حياتي بياضاً أنصع ولا أجمل من بياض لحية جدي. ولا بد أن جدي كان فارع الطول، إذ إنني لم أرَ أحداً في سائر البلد يكلم جدي إلا وهو يتطلع إليه من أسفل، ولم أرَ جدي يدخل بيتاً إلا وكان ينحني انحناءة كبيرة."⁹⁴

Bununla birlikte yetişkin tarafından sevilecek bir yaşta olan çocuğun dedesinin Mesut'a yönelik haksızlığı konusunda objektif bir gözlem yapıp gerçeği görebilmekte ve vicdanı el vermeyip yemiş olduğu hurmaları kusmaktadır. Bu sebeple bir yetişkin tarafından sevilecek yaşta olan çocuğun bir yetişkin gibi davranıp akıl, vicdan ve dürüstlük üçgeninde karar aldığı görülmektedir.

Anlatıcının dedesi, Mesut hakkındaki düşünceleriyle torununu, anlatıcısı, etkilemek istemektedir. Hikâyenin giriş bölümünde anlatıcı, Mesut'un tembel ve çok kadınla evlenen biri olduğunu düşünerek kötü izlenimler oluşturmaya başlamıştır. Fakat anlatıcı gelişen olaylar sonucunda Mesut'un çaresizliğinin farkına vararak dedesi hakkında çarpıcı gerçekleri öğrenmiştir.

"Ona sordum: "Mesut toprağını niçin sattı ki?" "Kadınlar!" Dedemin ifadesindeki tondan kadınların kötü ve çirkin şeyler oldukları izlenimini edindim. "Yavrum! Mesut çok evlenen biridir! Her bir kadınla evlendiğinde tarlasının beş-on dönümünü bana sattı." Zihnimden hemen hızlıca hesap ettim. Bu durumda Mesut'un doksan kadınla

⁹³ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 77-78.

⁹⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 21.

evlenmiş olması gerekiyordu! Üç hanımını, muhtaç teyzesini, topal eşeğini, kırık semerini, kolları yırtılmış elbisesini gözümün önüne getirdim.”⁹⁵

"وسألت جدي لماذا باع مسعود أرضه؟"

(النساء). وشعرت من نطق جدي للكلمة أن (النساء) شيء فظيع. "مسعود يا بني رجل مزواج كل مروة تزوج مرة باع لي فدانا أو فدائين." وبسرعة حسبت في ذهني أن مسعود لا بد أن تزوج تسعين امرأة. وتذكرت زوجاته الثلاث وحاله المبهذل وحمارته العرجاء وسرجه المكسور وجلبابه الممزق الأيدي.⁹⁶

Öyküde yazar okuyuculara insanların saflık, bilgisizlik ve hataları olduğu durumlar karşısında çıkar gözeten birileri olacağını aynı zamanda bu kişilerin fırsat kolladıklarını vurgulayarak mesaj vermektedir. Bu durumda çıkar gözeten kişilerin en yakını bile olursa ahlakın, merhametin ve vicdanın unutulmaması gerektiği belirtilmektedir.

Sonuç olarak yazar hikâyede bireysel meselelere, dinî motiflere ve ekonomik meselelere yönelik temalar işlemiştir. Yazarın hikâyede işlediği bu temalar aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

Mesut ile dede arasında geçen hurma diyalogları ile anlatıcının dedesi hakkında çarpıcı gerçekleri fark etmesi yazarın bireysel meselelere yönelik bir tema işlediğini göstermektedir. Anlatıcının Mesut'un mallarına el konduğunu fark etmesiyle yediği hurmaları kusması helal-haram kavramıyla nitelendirildiğinde yazarın dinî motiflere yönelik bir tema işlediğini kanıtlamaktadır. Ayrıca Mesut'un tarlasını satması, dedenin Mesut'un hurmalarını alarak kendisine olan borcunu hatırlatması yazarın ekonomik meselelere yönelik bir tema işlediğini destekler niteliktedir.

İnsana en yakın olan ailesinden sonra komşusudur. Müslümanlık bakımından komşuluk ilişkileri önem taşımaktadır. Komşuluk ilişkilerinde sadece iyi günde değil kötü günde de destek olunmalı ve bir arada bulunduğu hissettirilmelidir. Komşuluk ilişkilerinde destek olmak ve iyilikte bulunmak önemli sosyal değerlerdendir.

Hikâyede dede karakterinin tarla komşusu olan Mesut'un mallarına göz dikmesi haddi aşmak anlamını taşımaktadır. Başkasına zulüm eden ve saflığı fırsat olarak gören insanlar ahirette müflis olan kişiler arasında yer alacaktır. Bu konuda Kuşeyrî'nin (ö. 465/1072) görüşlerine değinmek faydalı olacaktır. O, eldekilerle yetinmeyi önermiştir⁹⁷. Fakat Dede karakteri elindekilerle yetinmeyip Mesut'un mallarına sahip olmak istemiştir.

⁹⁵ Sâlih, "Bir Avuç Hurma", 78.

⁹⁶ Sâlih, *Dümetü Ved Hâmid*, 23.

⁹⁷ Mansur Gökcan, "Tasavvufta Kanaat Anlayışı ve Bireysel-Sosyal Etkileri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (Haziran 2018), 102.

Müslüman insan cömert olup, kul hakkına girmeyen, kimseyi incitmeyen, helal kazancı benimseyen kişidir. Bununla birlikte Müslüman insan helal kavramına, vicdana, dürüstlüğe, tutum ve davranışlara önem verip kendini ahlaki bakımdan denetleyen ve geliştiren kişidir.

Müslüman insan bencil olmaz. Yakın çevresinde bulunanlara hatta tüm insanlığa sorumludur. Müslüman insan vicdanlı olup topluma olan sorumluluklarının bilincindedir. Özyönetim becerisiyle hareketlerini denetler. Bu sorumluluklarını yerine getirir.

Hikâyede doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik kavramları ağır basmaktadır ve bu noktada Pîr Sultan Abdal'ın türkülerinde yer alan sıdk ve emanet gibi ahlaki unsurlar akla gelmektedir. Sıdk, tasavvufi açıdan söz, eylem ve ortaya konulan davranışların doğruluğudur,⁹⁸ güvenilirlik ile alakalı olan emanet kavramı ise tasavvufta ahiret ve dünya işlerinde emanete sahip çıkmak ve ihanet etmemek anlamına gelmektedir.⁹⁹

Yukarıdaki paragraflardan hareketle Müslüman bir insan komşusuna dürüst ve güvenilir davranır, onun emanetine sahip çıkar ve ihanet etmez. Allah'ın yasaklarından kaçınması gerekir. İslam'ın temel ilkelerinden biri de Müslümanın güzel ahlaka sahip olması ve bu konularda bilinçli olmasıdır.

Hikâyedeki anlatıcı sıfatındaki karakter, vicdanlı bir davranışta bulunmuştur. Dedesinin helal bir kazançla elde etmediği hürmaları kendisine ikram edip bunları yemesi üzerine anlatıcı yediklerini kusmaktadır. Bu davranış vicdanın, ahlakın ve helal kavramının en önemli göstergesidir. Bu kavramları ve değerleri benimseyerek hareket etmek toplum içindeki sosyal ilişkilerde önem taşımaktadır.

2.3. *Risale İlä İylîn* (Aileen'e Mektup (رسالة إلى إيلين))

2.3.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Hikâye, anlatıcının eşi Aileen'e mektup yazmasıyla başlamaktadır. Mektupta anlatıcı Aileen'e fazlasıyla özlem duymaktadır. Anlatıcı bu özlemi Aileen'in kendisine

⁹⁸ Çakır, *Pir Sultan Abdal Türkülerinde Tasavvufi Konuların Tespit ve Değerlendirilmesi*, 126.

⁹⁹ Çakır, *Pir Sultan Abdal Türkülerinde Tasavvufi Konuların Tespit ve Değerlendirilmesi*, 127.

aldığı kırmızı kravatlarla gidermektedir. Anlatıcı sonra Aileen ile tanışma anılarını anlatmaktadır.

Anlatıcı Hartum'dan İşkoçya'ya iş için gitmektedir. Orada Aileen ile tanışmaktadır. Sekiz aylık tanışmanın ardından metroda iş dönüşünün kalabalık olması nedeniyle Aileen anlatıcının omzuna başını koymaktadır. Bu esnada anlatıcı Aileen'i sevdiğini ve kendisiyle evlenmek istediğini söylemektedir. Aileen ise anlatıcıya telaşlı biri olduğunu ve kendisini sevdiğini söyleyip evlilik kararını ona bırakmaktadır. Sonra ikisi evlenmektedir.

Anlatıcı ailesini ziyaret etmek amacıyla otuz günlüğüne Hartum'a dönmektedir. Anlatıcı mektubun devamında Aileen ile aralarındaki kültürel farklılıklara ve kendisinin asabi biri olduğuna değinerek aralarındaki yaş farklılığına yakınmaktadır.

Mektubun devamında anlatıcı Aileen karşısındaymış gibi kendi kendine konuşmaktadır. Aileen'e olan özlemini gidermeye çalışmaktadır. Mektubun son bölümünde anlatıcı Aileen'in kendisine söylediği sözleri hatırlamakta ve sonra mektubu bitirerek erkek kardeşinin mektubu postaneye vermesini istemektedir.

Anlatıcının, ailesini ziyarete geldiğini duyan akrabaları kendisini görmeye gelmektedir. Akrabalarının kendisine çok yakın ilgi göstermesinden rahatsız olan anlatıcı kendisinin buraya ait olmadığını düşünerek kendisini onlara yabancı görmektedir. Hikâyenin sonunda ise aradan uzun bir zaman geçtiği belirtilmekte ve geçen bu uzun zamanı anlatıcı hesaplayamamaktadır.

2.3.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Anlatıcı Karakteri

Hikâyenin başkarakteri anlatıcıdır. Hikâyede anlatıcının yaşı hakkında kesin bir bilgi verilmemektedir. Anlatıcı Hartum'da doğmuştur ve Müslüman'dır. Fakat anlatıcı eşi Aileen'e yazdığı mektupta kendisini yaşlanmış bir ata benzetmektedir. Buradan da genç biri olmadığı anlaşılmaktadır. Anlatıcı eşi Aileen'e sevgi ve sadakat ile bağlıdır. Bu durum hikâyede geçen şu cümleler ile desteklenmektedir:

“Ben köy kızlarının gözünde işe yaramayan (Evlenmiş, evlilik adayı gibi görülmeyen) biri gibi görünmekteyim.”

“أنا في حسابهنّ تجارة كسدت.”¹⁰⁰

Anlatıcı telaşlı ve çelişkili fikirleri olan asabi biridir. Bu özellikleri mektupta yazdığı kendi cümlelerinden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ailesine, akrabalarına ve ülkesine yabancılık hissetmektedir. Anlatıcı ayrıca iç çatışmaları olan biridir.

Aileen Karakteri

Hikâyenin yan karakteri olan Aileen ise anlatıcıdan küçük ve genç biridir. Sarışın ve mavi gözlü olup dolgun vücutludur. Ayrıca İskoçyalı olup Hristiyan’dır. Aileen eğlenmeyi seven biri olup kutlamalar yapmaktadır. Eşine düşkün biri olup hayatı seven ve hayata umutla bakan biridir. Tenis oynamakla ve yüzmekle ilgilenmektedir. Ayrıca kitap okumayı çok sevmektedir.

Anlatıcının Akrabaları ve Erkek Kardeşi

Anlatıcının akrabaları kendisini ziyarete gelmişlerdir. Fakat anlatıcı bu durumdan rahatsız olup kendisini buraya ait hissetmemektedir. Anlatıcının erkek kardeşi ise anlatıcının Aileen’e yazdığı mektubu postaneye götürmektedir.

2.3.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâyede anlatıcı mektubunu Hartum’da ailesinin evinde yazmaktadır. Hikâyede kullanılan zaman ise yazar tarafından tam olarak belirtilmemektedir. Fakat anlatıcı sekiz ay Aileen ile tanışma süresi geçirip bir yılda evli kalmıştır. Daha sonra ise anlatıcı ailesinin yanına Hartum’a gelmiştir.

2.3.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

---

¹⁰⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 30.

Yazar hikâyede anlatımı kahraman bakış açısıyla sağlamış olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Bu sayede okuyucu, olayları anlatıcının gözünden ve dilinden öğrenmektedir.

Hikâyeyi birinci tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturan yazar, anlatıcının Aileen'e yazdığı mektupta hatıralarını okuyucuya aktarıyormuş gibi bir izlenim vermektedir.

“Şu an valizlerimi boşaltmayı yeni bitirdim. Sen çok güçlü birisin, sensiz ne yapacağımı bilemiyorum.”

"الآن إنتهيت من فض حقائبي. أنت عظيمة و لست أدري ماذا أفعل بدونك."¹⁰¹

Yazar hikâyede insan betimlemelerine yer vermektedir. Anlatıcının, Aileen'e yazdığı mektupta Aileen'in fiziksel özelliklerini okuyucunun zihninde canlandırıyor olması yazarın insan betimlemesine yer verdiğini göstermektedir. Hikâyede öne çıkan betimlemeler aşağıdaki cümlede yer almaktadır:

“Sen sarışsın, mavi gözlüsün ve dolgun vücutlusun.”

"أنت شقراء، زرقاء العينين ممثلنة الجسم."¹⁰²

2.3.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Yazar hikâyede sade ve akıcı bir dil kullanmaktadır. Yazarın sade ve akıcı bir dil kullanmış olması okuyucunun olay ve karakterler arasındaki ilişkiyi daha iyi analiz etmesini sağlamaktadır.

Yazar bununla birlikte hikâyede merak unsurunu ön planda tutmaktadır. Bu sayede okuyucu hikâyeyi sürükleyici ve bütünsel bir şekilde takip ederek nedenleri ve sonuçları dikkate alarak okumaktadır.

Anlatıcının Aileen'e yazdığı mektubun kendisine ulaşip ulaşmadığı, Aileen'in mektubu okuyup okumadığı ve Aileen'in anlatıcının mektubuna cevap verip vermediği hikâyede belirtilmemiş olması nedeniyle merak unsuru güçlenmektedir.

Yazar, anlatıcının yazdığı mektupta anlatıcı ve Aileen hakkındaki karakteristik özellikleri belirterek okuyucunun olayları ve karakterleri daha iyi anlamasını sağlamıştır.

¹⁰¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 27.

¹⁰² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 28.

Yazar hikâyede iç çatışma unsurunu kullanmaktadır. Hikâyede iç çatışmaya anlatıcının ailesinin yanına, Hartum'a, geldiğini duyan akrabalarının ziyareti esnasında anlatıcının kendisini oraya yabancıymış gibi hissetmesi örnek olarak verilmektedir.

Yazar hikâyede dış çatışma unsuruna yer vermemektedir. Çünkü yazarın hikâyeye konu olan olayları anlatıcının ağzından bir mektup yazarak anlatması ikinci bir kişiyle karşılıklı çatışma diyaloguna girilmediğini göstermektedir.

Hikâyede söz sanatlarından benzetmeye yer verilmiştir. Bu sayede yazar anlatımı güçlendirmektedir. Yazar, anlatıcının Aileen'e söylediği sözleriyle benzetme sanatını kullanmaktadır. Anlatıcı kendisini yakıcı bir güneşe, bomboş fikre, kuru ve körlenmiş umutları olan çöle benzetmektedir. Hikâye geçen aşağıdaki cümle bu açıklamaları destekler niteliktedir:

“Sen yakıcı bir güneşle, bomboş bir fikirle ve kavmimin kuru ve körlenmiş umutları olan çölüyle evlendin.”

"تزوجت شمساً قاسية الشعاع، تزوجت فكراً فوضوياً، وأملاً ضمأى كصحارى قومي."¹⁰³

Yazarın hikâyede kullandığı diğer benzetmeler aşağıdaki tabloda incelenmiştir:

1. “Kalbimde dünyanın derdini taşıyan kaybolmuş bir garibim.”

"أنا الضائع الغريب، أحمل في قلبي هموم جيل بأسره."¹⁰⁴

2. “Bir anda o yasak kelimeyi ağzımdan çıkartarak sayıklayan kızgın sarhoş gibiydim.”

"فجأة خرجت الكلمة المحرمة من فمي وكأنني محموم يهذي."¹⁰⁵

3. “İçinde gizli bir sır saklıyormuş gibi onu uzun ve sessizce baktı.”

"وتمعنه طويلاً في صمت كأن فيه سرّاً عظيماً."¹⁰⁶

Tablo 3: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözülmesi

السبب	نوع التشبيه	المشبه به	المشبه
Benzetme Nedeni	Benzetme Türü	Kendisine Benzetilen	Benzeyen

¹⁰³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 30.

¹⁰⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 29.

¹⁰⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 28.

¹⁰⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 31.

الضائع	الغريب	مؤكد- مفصل	حذفت الأداة و ذكر وجه الشبه
مدلول الضمير في كأنني	محموم يهذي	مرسل-مجمل	ذكرت الأداة و حذف وجه الشبه
مدلول الضمير في الكاف	صحارى	مرسل -مجمل	ذكرت الأداة وحذف وجه الشبه
مدلول الضمير في كأن	سراً عظيماً	مرسل- مجمل	ذكرت الأداة و حذف وجه الشبه

Bununla birlikte hikâyede kişileştirme sanatına da yer verilmektedir. Yazar burada rüzgârın ve kainattaki bütün ses dalgalarının insansı özellikler göstererek anlatıcının konuşmasını dinleyip Aileen'e konuşmasını iletceğini belirterek kişileştirme sanatına başvurmuştur. Yazar ayrıca hikâyede fazlasıyla sıfat tamlaması kullanmakla birlikte anlatımı güçlendirmek amacıyla da mecazlara yer vermektedir.

“Beni duyduğundan eminim. Rüzgâr ve kainattaki bütün ses dalgaları kulağımı açıp konuşmamı dinleyip sana iletceğine inanıyorum.”

“أنا واثق أنك تسمعيني. أنا واثق أن الرياح و الكهرباء في الاثير و الهواجس التي تهجس في الكون ، سترهف أذانها و ستحمل حديثي إليك.”¹⁰⁷

2.3.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

İnsanlar çeşitli sebeplerle farklı ülkelere göç edebilmektedir. Fakat her ne olursa olsun kendi vatanının kültürel özelliklerini unutmamalı ve kendini vatanına yabancı hissetmemelidir.

Yazar da bu hikâyede okuyucuya insanların kendi ülkelerindeki kültürel özellikleri unutmamaları ve kendilerini ülkelere yabancılaştırmamaları gerektiğini belirterek mesajlar vermektedir. Ayrıca yazarımız okuyucuya doğu ve batı ülkeleri arasındaki kültürel farklılıkların olabileceği yönünde okuyucuya mesajlar vermektedir.

Yazar anlatıcının Aileen'e yazdığı mektubu gurbete gitmeye mecbur eden o dönemin şartlarına sitem ederek bitirmektedir. Buradan da yazar vatan sevgisine, gurbetin zorluğuna ve yeni bir ortama alışmaya yönelik vurgulamalar yapmıştır. Bu çıkarımları hikâyede geçen şu cümle destekler niteliktedir:

“Bizleri bu gurbete mecbur bırakan bu döneme ah olsun!”

¹⁰⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmîd*, 30-31.

Sonuç olarak yazar hikâyede aşk, vatan, aile ve akraba sevgisini, doğu ve batı arasındaki kültürel farklılıkları ve fedakârlık temasını okuyucuya mesajlar vererek işlemektedir. Yazarın hikâyede yer verdiği temalar aşağıdaki alanda şu şekilde açıklanmaktadır:

Anlatıcının Aileen'e duyduğu özlem ve sevgi, yazarın hikâyede aşk ve sadakat temaları işlediğinin göstergesidir. Anlatıcının ailesini ziyaret etmek için İskoçya'dan Sudan'a gitmesi, Aileen'i görmemesi nedeniyle sinirlendiği için akrabalarına kötü davranması ve kendini buraya ait görmemesi yazarın vatan, aile ve akraba sevgine yönelik temalar işlediğini kanıtlar niteliktedir.

Anlatıcının Aileen ile aralarındaki kültürel farklılıklara değinmesi, anlatıcının Hartumlu ve Aileen'in İskoçyalı olmasıyla ilişkilendirildiğinde yazarın doğu ve batı arasındaki kültürel farklılıklara yönelik bir tema işlediğini desteklemektedir.

İnsanın kendine ve diğer canlılara saygı ve sevgi göstermesi insani bir sorumluluktur. Toplumda benimsenmeyen ve değer gösterildiğini hissetmeyen kişiler yaşanacak çatışmalarda ön sıralarda yer alır. Bu çatışmaların oluşmaması için insan, saygı ve sevgi kavramı çerçevesinde hareket ederek sorumluluklarının farkına varmalıdır.

Sevgi, vatan sevgisi, insan sevgisi ve aile sevgisi gibi sınıflanabilmektedir. Vatan sevgisine bakıldığında o vatandaki her yurttaşın önemli sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklarının bilincinde olan yurttaşlar vatanlarına sevgi ile bağlanır ve vatanlarının gelişmesi için çaba sarf etmektedir. Kendisini vatanına yabancı hissetmemelidir.

Aile sevgisine bakıldığında o aileye ait her birey ailesine karşı sorumludur. Bu sorumluluklarının başında saygı ve sevgi göstererek hoşgörülü davranmak gelir. Ailenin gelişmesi için çabalamak gerekmektedir. Fakat kendisini ailesinden yabancı hisseden bireyler bu sorumlulukları yerine getirmekte zorlanmaktadır.

Hikâyede belirtildiği gibi anlatıcı eşi Aileen'i sevmektedir. Günün birinde anlatıcı İskoçya'dan ailesinin yaşadığı ülkeye Sudan'a gitmiştir. Fakat uzun bir zamandır Aileen'i görmemesi nedeniyle sinirlenmiştir. Bu durumda anlatıcı ziyarete gelen akrabalarına kötü davranarak kendisini buraya ait hissetmemesi aile ve vatan

---

¹⁰⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 32.

sevgisine uygun değildir. Aile ve vatan sevgisi toplumlarda olumlu ilişkilerin geliştirilebilmesi için önemli değerlerdir.

2.4. *Dûmetu Ved Hâmid* (دومة ود حامد)

Aşağıdaki paragrafta yazar Tayyîb Sâlih'in *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eseri hakkında düşünceleri paylaşmıştır:

“Bu eseri geride bıraktıklarımla kendim arasında bir köprü oluşturmak için yazıyorum.”¹⁰⁹

2.4.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Hikâyedeki ana olay ve konu Nil Nehri'nin kenarındaki Dûme adı verilen ağaç ve ağacın yanındaki yatır etrafında oluşmaktadır. Hikâye, Sudan'ın Ved Hâmid köyünde Nil Nehri'ne yakın olan bir bölgede genç bir delikanlı ve yaşlı bir adamın karşılaşmasıyla başlamaktadır. Yaşlı adam genç delikanlıya köy hakkında bilgiler verip rehberlik etmektedir.

Genç delikanlı yaşlı adamdan, köyün zor şartlarını öğrenmektedir. Bunun üzerine genç delikanlıda köyü terk etme isteği oluşmaktadır. Köy halkıysa Nil Nehri'nin kenarında olduğu düşünülen yatırın ve yatırın yanındaki ağacın kutsal olduğuna inanmaktadır.

Yatır, bir zamanlar gaddar ve zulüm eden birinin yanında köle gibi yaşamıştır. Daha sonra bu yatıra Allah tarafından yardım olarak bir kilim gönderildiğine inanılmıştır. Allah tarafından gönderildiğine inanılan bu kilimin suyun üzerine serilmesi ve suyun kilim üzerine çıkmasının ardından kilimin yatırı suyun üzerinde yüzdürerek kutsal olduğu düşünülen ve Dûme adı verilen bu ağacın yanına getirdiği anlatılmıştır. Öyle ki inanişâ göre yatır burada yıllarca yaşamış ve her gün hazır pişirilmiş yemek yemiştir. Fakat yemeğin nerden geldiği anlaşılamamıştır.

---

¹⁰⁹ Hâlid Fethi'r-Rahmân, *el-Va'yubi'il-mekâni Tayyîbi Sâlih beyna rehalâtihi ve muqaddimâtihi* (PDF: Zain, 2018), 20.

İlerleyen yıllarda köy halkı her gün rüyasında bu yatır ve yanındaki bu ağacı görmektedir. Öyle ki bir gün devlet görevlileri gelip nehrin kenarına su pompası yapmak için ağacın kesilmesine karar verdiklerinde köy halkı bunu engellemek istemektedir.

Hükümet görevlileri köy halkına bu su pompasıyla bir tarım projesi yapılacağını söyleyip ferah bir hayat sunmaktadır. Fakat köy halkı bu ağacı kutsal görür ve kültürel bir miras olarak sahiplenmektedir. Köy halkı her ne kadar zorluk içinde yaşıyor olsa da tarım projesinden vazgeçip dini değerlerine sahip çıkmaktadır ve ağacın kesilmesine izin vermemektedir.

2.4.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Yaşlı Adam Karakteri

Hikâyenin baş karakteri yaşlı adamdır. Yaşlı adamın kim olduğu belirsizdir ve bir adı yoktur. Ayrıca anlatıcı olan yaşlı adam, genç delikanlıyla olan konuşmalarında hem alay edici hem de merhamet dolu bir üslup kullanmakta ve ikna edici tavırlarıyla dikkat çekmektedir.

Anlatıcı, köy halkını temsil eden bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat köy halkının inançlarını ve geleneklerini zedeleyecek herhangi bir durum söz konusu olduğunda birlikte hareket edilmektedir. Hikâyede geçen şu cümlelerin bu durumu kanıtlayıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir:

“Belde halkının insanları her gün rızkının peşindedir. Hiçbir zaman böyle önemsiz bir şeye sinirlendiklerini hatırlamıyorum.”

"و أهل بلدنا كما تراهم منصرفون كل إلى هم يومه. و لا أذكر أنهم ثاروا على شيء قط."¹¹⁰

“Tek vücut olup merkez müfettişinin yollarını tıkadılar.”

"و هبوا عن آخرهم هبة رجل واحدة. وسدوا على مفتش المركز السبل."¹¹¹

Genç Delikanlı Karakteri

¹¹⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 37.

¹¹¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 37.

Hikâyenin yan karakterlerinden olan genç delikanlı, genellikle dinleyici konumunda olmaktadır. Yaşlı adam ile diyaloglarında yaşlı adamı dinlemektedir. Fakat hikâyenin sonlarına doğru birkaç cümleyle konuya katılmaktadır. Bu durumda genç delikanlının gizli bir karakter olduğu düşünülmektedir.

Köy Halkı

Köy halkının, kalpleri temiz ve saf insanlar olduğu düşünülmektedir. Fakat gafil insan tipinde olduğu düşünülmemektedir. Yukarıdaki paragrafta belirtildiği gibi köy halkı rızkının peşindedir. Ayrıca önemsiz şeylere sinirlenmemişlerdir. Dûme ağacının kesileceğini duyduklarında gafilce hareket etmeyip tepkilerini ortaya koymuşlardır.

Köy halkı, Dûme ağacını kutsal görüp kültürel bir miras gibi sahiplenmektedir. Bu nedenle köy halkı, hükümet görevlilerinin Dûme ağacını kesip su pompası kurmasına engel olmaktadır.

Köy halkı zorluklar içinde yaşamaktadır. Fakat Dûme ağacı için tarım projesinden ve su pompasından vazgeçmiştir. Buradan köy halkının dini değerlerine ve kültürel miraslarına sahip çıktığı, birlik ve beraberlik duygusu içinde hareket ettiği anlaşılmaktadır.

Hükümet görevlilerin dûme ağacını köy halkına danışmadan kesmek istemesi nedeniyle (etki-tepki) köy halkı hükümet görevlilerinden hoşlanmamaktadır. Çünkü köy halkına bir seçim hakkı hükümet görevlileri tarafından verilmemiştir.

Hükümet Görevlileri

Hükümet görevlileri ise görevleri nedeniyle çizdikleri projede Dûme adlı ağacın kesilmesine karar vermektedir. Köy halkına bu ağacın yerine tarım projesi için su pompası kurulacağını söyleyip ferah bir yaşam sunmaktadır. Fakat karşılarında birlikte hareket eden köy halkını gördüklerinde şaşırmakta ve projeyi durdurma kararı almaktadır.

Yatır Karakteri

Hikâyedeki diğer bir karakter ise yatır karakteridir. Yatır karakteri yaşlı adam karakteri ile karıştırılmamalıdır. Yatır bir zamanlar acımasız birinin yanında köle gibi yaşamıştır. İçinde bulunduğu bu durum nedeniyle Allah'a dua etmiştir. Duaları bir gün karşılık bularak kendisine bir kilim gönderilmiştir. Yatır suda yüzen bu kilim üzerinde Dûme ismi verilen ağacın yanına getirilmiştir. Yıllarca bu ağacın etrafında yaşamıştır. İlerleyen yıllarda köy halkı yatırın kutsal olduğuna inanmıştır.

2.4.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâye, Sudan'ın Ved Hâmid adlı şehrinin Nil Nehri'ne yakın olan bir köyünde geçmektedir. Hikâyenin isminin Dûmetu Ved Hâmid olmasının nedeni, ağacın yetiştiği mekânın Ved Hâmid'te yer almasıdır. Ağacın kim tarafından ve ne zaman dikildiği bilinmemektedir.

“Bu belde var olduğundan beri dûme ağacı bu beldede vardır.”

"و منذ كانت بلدتنا, كانت دومة ود حامد."¹¹²

Hikâyede zaman ögesi tam olarak belirtilmemektedir. Hikâyenin tümü okunduğundan olayların art arda geldiği fark edilmektedir. Fakat köy halkı tarafından kutsal olduğu düşünülen yatır ve yanındaki dûme adı verilen ağacın kutsallığı nesilden nesle aktararak tarihi bir miras olarak görülmüştür. Sonuç olarak hikâye kutsal olduğu düşünülen yatır ve yanındaki dûme adı verilen ağacın etrafında geçmektedir.

2.4.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı kahraman bakış açısıyla sağlamış olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Anlatıcı sıfatındaki yaşlı adam, hikâyede yaşadığı ve bilgi sahibi olduğu konuları kendi gözünden ve dilinden okuyucuya

---

¹¹² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 39.

aktarmaktadır. Hikâyeyi birinci tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturan yazar, yaşlı adamın genç delikanlıyla yaşadığı olayları diyaloglar şeklinde vermektedir.

Yazar, hikâyede çevre ve insan betimlemelerine yer vermektedir. Hikâyede geçen aşağıdaki cümle çevre betimlemesine örnek oluşturmaktadır:

“İşte Ved Hâmid’in Dûme ağacı budur. Başını mağrur bir şekilde göğe doğrultmasına bakıyorum. Toprağa köklerini salışına bakıyorum. Bir kadın bedeni gibi ayakta duran iri, dolgun gövdesine bakıyorum. Tıpkı asi bir tayın yelesine gibi tepesindeki yapraklarına bakıyorum.”

"ها هي ذي...دومة ود حامد. أنظر إليها شامخة برأسها الى السماء. أنظر إليها ضاربة بعروقها في الارض. و انظر إلى جذعها المكتنز الممتلئ كقامة المرأة البدينة. و إلى الجريد في أعلاها كأنه عرف المهر الجامعة."¹¹³

Hikâyede geçen şu cümle insan betimlemesine örnek oluşturmaktadır:

“Bir gün uyandıığımızda küçük kafası ve büyük şapkası olan yanında iki jandarma bulunan bir memur geldi”

"صحونا ذات يوم فإذا موظف ذوقبعة ضخمة ورأس صغير و معه جنديان."¹¹⁴

2.4.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Yazar, hikâyede açık ve bir o kadar da akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmaktadır. Yazarın belirtilen bu üsluba hikâyede yer vermesi olayın, karakterlerin ve ana fikrin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Ayrıca yazar sanatsal bir dil kullanarak olayların oluş sırasını ayarlamakta ve bu sayede okuyucuyu meraklandırmaktadır.

Yaşlı adamın genç delikanlıyla diyaloglarında sen zamirini (أنت) kullanması, okuyucuda olayların içindeymiş gibi bir hava oluşturmaktadır. Bu sayede okuyucu olayları yuvarlanarak büyüyen bir kartopu gibi öğrenmektedir. Anlatıcı sıfatındaki yaşlı adam olayları özelden başlayıp genele doğru anlamaktadır.

Yazar, idrak fiillerini kullanarak okuyucunun olayları daha açık ve anlaşılır bir şekilde anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu durum hikâyede geçen şu cümlelerle örneklendirilmektedir:

1. “Damarlarını yer salmış görmez misin?”

"انظر إليها ضاربة بعروقها في الأرض."¹¹⁵

¹¹³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 36.

¹¹⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 49.

¹¹⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 36.

2. “Beldenin tümünü kartal gibi kanatları altına aldığını görmez misin?”

"أتراها عقاباً خرافياً باسطاً جناحيه على البلد بكل ما فيها."¹¹⁶

3. “Ey oğlum baksana, eski put gibi yükseklerde kibirli bir şekilde baktığını görmez misin?”

"أنظر إليها يا بني شامخة، أنفة متكبرة كأنها صنم قديم."¹¹⁷

4. “Rabbimin adına yemin ederim ki dördüncü beldede olsan bile onu görürsün.”

"بل إنك لتراها وأنت في رابع بلدة من هنا."¹¹⁸

Anlatıcının burada dûme ağacını (المحال عليه) çeşitli yönlerde tasvir etmesinin iki yönlü açıklaması vardır. Bunlardan birincisi çıplak gözle bakarak idrak etmeyi sağlamaktır. İkincisiyse derin düşüncelere dalmaktır.

Yukarıdaki tablonun idrak edilen kısmında yer alan örneklerde ağacın kadın bedenine, eski bir puta ve kartala benzetildiği görülmektedir. Bu örneklerle ağacın köy halkı tarafından kibirli ve mağrur olarak bilindiği anlaşılmaktadır.

Yazar hikâyede anlatımı güçlendirmek amacıyla söz sanatlarını başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Hikâyede geçen “*Kafasını bana doğru bakıp kaldırdığında yüzü kesilmiş ineğin akciğeri gibiydi.*” / ¹¹⁹ "و لكنّه رفع إليّ وجهاً كأنه رئة بقرة ذبيح." sözünü benzetme sanatına yer verilmektedir. Hikâyede geçen bu benzetme kısaltılmış teşbihe (تشبيه مرسل مجمل) örnektir. Hikâyede geçen diğer benzetme örnekleri şu şekilde verilmektedir:

1. “O sanki gece ve gündüzü ayırma noktası gibidir.”

"كأنها الحد الفاصل بين الليل والنهار."¹²⁰

2. “O sanki gün doğumu gibi ama gün doğumunun önüne geçen parlayan ışık gibidir.”

"كأنها ذلك الضوء الباهت الذي ليس بالفجر و لكنه يسبق طلوع الفجر."¹²¹

¹¹⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 37.

¹¹⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 38.

¹¹⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 38.

¹¹⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 35.

¹²⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 39.

¹²¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 39.

3. "İri gövdesine bakar mısın? Sanki dolgun kadın bedeni gibidir."

"أنظر الى جذعها المكتنز الممتلئ كقامة المرأة البدينة"¹²²

4. "O sanki eski put gibidir."

"كانها صنم قديم."¹²³

5. "Altındaki akan nehir masallarda geçen kutsal yılan gibidir."

"و النهر يجري من تحتها كأنه أفعى مقدسة من أفاعي الأساطير."¹²⁴

Tablo 4: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi

المشبه	المشبه به	نوع التشبيه	السبب
Benzeyen	Kendisine Benzetilen	Benzetme Türü	Benzetme Nedeni
مدلول الضمير في كأنها	الحد الفاصل	تشبيه مرسل مجمل	ذكرت الأداة و لم يذكر وجه الشبه
مدلول الضمير في كأنها	الضوء الباهت	تشبيه مرسل مجمل	ذكرت الأداة و لم يذكر وجه الشبه
أنظر الى جذعها المكتنز الممتلئ	كقامة المرأة البدينة	تشبيه مرسل مجمل	ذكرت الأداة و لم يذكر وجه الشبه
مدلول الضمير في كأنها	صنم قديم	تشبيه مرسل مجمل	ذكرت الأداة و لم يذكر وجه الشبه
و النهر يجري من تحتها كأنه	أفعى مقدسة	تشبيه مرسل مفصل	ذكرت الأداة ووجه الشبه

Yazarın hikâyede kullandığı bir diğer söz sanatı ise kişileştirmedir. Yazar burada dūme adlı ağacın kafası ve damarlarını olduğunu belirterek ağaca insansı özellikler kazandırmaktadır. Kişileştirme örneği hikâyede geçen şu cümleyle verilmektedir:

¹²² Sâlih, *Dūmetu Ved Hâmid*, 36.

¹²³ Sâlih, *Dūmetu Ved Hâmid*, 38.

¹²⁴ Sâlih, *Dūmetu Ved Hâmid*, 52.

“İşte Ved Hâmid’in dûme ağacı budur. Kafası göklere bakmaktadır. Damarlarını ise toprağa salmıştır.”

"ها هي ذي. دومة ود حامد. أنظر إليها شامخة برأسها الى السماء. أنظر إليها ضاربة بعروقها في الارض." ¹²⁵

Ayrıca bir başka cümlede mübalağa sanatına da yer verilmektedir. Mübalağa örneği hikâyede geçen şu cümleyle örneklendirilmektedir. Yazar burada dûme adlı ağacın beldenin tümünü kartal gibi kanatları altına aldığı belirterek mübalağa sanatını kullanmıştır. Bununla birlikte yazar hikâyesinde anlatımı güçlendirmek için sıfatlara ve mecazlara yer vermiştir.

“Beldenin tümünü kartal gibi kanatları altına aldığı görmez misin?”

"أتراها عقاباً خرافياً باسطاً جناحيه على البلد بكل ما فيها." ¹²⁶

Son olarak dûme (ismi’l müdaf) isim olup Ved Hâmid ise (müdafun ileyhtir) ismin tamlamasıdır.

2.4.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Hikâyede yazarın okuyuculara asıl vermek istediği mesaj, insanların kültür ve değerlerini koruması ve sahip çıkmasıdır. Ayrıca hikâyenin son bölümlerinde köy halkının birlikte hareket edip birlikte karar vermesiyle birliktelik kavramının önemini okuyucunun gözleri önüne sunmaktadır.

Yazar hikâyede dinî motiflere, köy toplumuna ve birlik ve beraberliğe yönelik temalar işlemiştir. Yazarın hikâyede işlediği bu temalar aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

Hikâyedeki köy halkının dûme ağacını kutsal görmesi, yazarın dinî motiflere yönelik bir tema işlediğini göstermektedir. Ayrıca köy halkının birliktelik kavramını ön planda tutmasıyla yazar, köy toplumuna yönelik bir tema işlemektedir.

Yazar hikâyede dûme ağacını okuyucuya sembolizmin etkisinde kalarak aktarmaktadır. Dûme ağacı hikâyede bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar dûme ağacını hem gerçek anlamda hem de mecaz anlamda kullanarak hikâyesini oluşturmaktadır. Hikâyede dûme ağacı gerçek anlamda hurma meyvesi veren bir ağaç

¹²⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 36.

¹²⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 37.

olarak kullanılmaktadır. Mecaz anlamda ise birlik ve beraberliği sağlayan bir sembol olarak kullanılmaktadır.

Yazar eserde toplumun eğitime teşvik edilmesiyle değişimin şart olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla hikâyede kutsal olduğu düşünölen yatırım kaldırılmasına ve dûme ağacının kesilmesine gerek kalmadan yerine su tulumbası, tarım projesi vb. hepsinin sığdırılmasının eğitimle sağlanacağı düşünölmektedir. Fakat eski kültürün devamı ile modernleşme arasında orantısal bir denge kurulması gerekmektedir. Çünkü modernleşmeyi bir amaç olarak görmek ile bir toplumun kültürel mirasına saygı duymamak arasında ciddi anlamda farklılıkların olduğu düşünölmektedir.

Birlik ve beraberlik özelde bireyin huzurlu olmasını ve kendisini güvende hissetmesini sağlamaktadır. Bu iki kavram genel olarak ise toplumların iç huzurunu ve barış ortamını sağlamakla birlikte kültürel mirasa sahip çıkmayı da değerler öğretimi ile kazandırmaktadır. Ayrıca birlik ve beraberlik bünyesinde saygıyı, sevgiyi ve hoşgörüyü de taşımaktadır.

Birlik ve beraberlik konusu tasavvuf ilminde önemli bir konumdadır. Çünkü bu iki kavram gönölden gelen duygu ve düşöncelere göre ortaya çıkar. Bu konuda tasavvuf ilmine önemli katkılar sağlayan Hacı Bektâş-ı Velî'nin (ö. 669/1271) görüşlerine değinmek faydalı olacaktır. Onun "incinsen de incitme"¹²⁷ ifadesinden saygı, sevgi, barış kavramlarının değerinin öğrenilmesi ve uygulanmasıyla birlikte çatışma unsurlarından uzak durulmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Birlik ve beraberlik konusunda Mevlânâ'nın (ö. 672/1273) görüşleri de önemlidir. O, herhangi bir ayırım yapmadan herkesi sevgi ve saygı çerçevesi içerisinde kardeşçe görür.¹²⁸

Her toplumun kendine özgü bazı gelenekleri vardır. Bu gelenekleri bireyler içselleştirerek kültürel miraslarına sahip çıkıp birlik ve beraberliği sağlamış olmaktadır. Toplumun geleneklerine ve kültürel miraslarına sahip çıkmak idealist bireylerle sağlanmaktadır. İdealist bireyleri yetiştirmede değerler öğretiminin önemli bir yeri vardır.

Toplumda geleneksel değerlerden bağımsız hareket edilmemelidir. Bağımsız hareket edildiği durumlarda toplumlarda çatışmalar görünür. Bu durum istenmeyen

---

¹²⁷ Nuran Çetin, "İslâm Tarihinde Birlikte Yaşama Ahlâkına Tasavvuf Düşöncesinin Katkısı (Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ ve Yünus Emre'den Örnekler)", *The Journal of Academic Social Science Studies* 36 (Ağustos 2015), 288.

¹²⁸ Çetin, "İslâm Tarihinde Birlikte Yaşama Ahlâkına Tasavvuf Düşöncesinin Katkısı (Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ ve Yünus Emre'den Örnekler)", 295-296.

hareketleri ortaya çıkarır. İşte bu anlamda birlik ve beraberlik kavramları önem taşımaktadır. Hikâyede de belirtildiği gibi köy halkı kültürlerine, miraslarına ve geleneklerine bağlıdır. Kendileri için önemli olan ve kültürel bir miras olarak gördükleri dûme ağacına sahip çıkarak kesilmesine izin vermemişlerdir. Geleneklerini sonraki nesillere aktarmak istemişlerdir.

2.5. ...*İzâ Câ'et* (...Şayet Gelirse (إذا جاءت...))

2.5.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Bir yıl önce lisans işletme mezunu olan Emin ticaret alanında girişim yapma kararını almaktadır. Aklına gelen bu düşünceyi geliştirmek için yakın arkadaşı olan Baha'nın evine gitmektedir. Baha'nın arkadaşı olan Sena cilveli, ilgi çekici ve varlıklı bir ailenin kızıdır. Babası bir şirketin müdürüdür.

Baha bu projeye yüzde altmış, Sena ise üçte biri oranında sermaye katmaktadır. Daha sonra üç ortak uluslararası turizm ofisini açıp hizmet vermeye başlamaktadır. Ofiste solmuş duvarlar, eski eşyalar ve müşterinin ilgisini çekmeyecek ilanlar vardır.

Emin turistlerin ilgisini çekmek için ofiste yeni ilanların olmasını söylemektedir. Baha ise emir verici ve bencil biri olup sözleşmeyi kendisinin yazması konusunda ısrarlı olduğunu ifade etmektedir. İlerleyen zamanda Baha, arkadaşı olan Sena'ya ucuz ve kolay elde edilen bir kadın olduğunu düşünerek çıkma teklifi etmektedir. Ofisin açılmasından bir ay geçmesine rağmen hiçbir müşteri gelmemektedir.

Baha, Sena'nın kendi duygularına karşı net olmadığını farkına varınca ofise gelmeden önce uğradığı yabancı bir şirkette İsviçreli bir kızla tanışıp akşama randevu ayarladığını açıklamaktadır. Ardından Sena bu durumdan rahatsız olduğunu dile getirmeden duygularını gizleyip bu işin saçma olduğunu söyleyerek ortaklığı bitirmektedir. Baha bu durumu umursamayıp akşama İsviçreli kızla birlikte ayarladığı randevunun buluşma anını beklemekte ve şayet gelirse diye yüksek sesle haykırmaktadır.

2.5.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Baha Karakteri

Hikâyenin başkarakteri Baha'dır. Hikâyede Baha'nın yaşı hakkında net bir bilgi verilmemektedir. Baha, sert, alaycı ve sivri dilli biri olup kız arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde sürekli başarısız bir insandır. Hikâyede geçen şu cümleyle Baha'nın karakteristik özelliklerine örnek verilmektedir:

“Anlaşma ve başarı yönü kalmadı. Baha'nın ağzından çıkan ses ince, sivri ve cılız bir sestir. O ses annesinden borç isteyip alamadığında, evdeki hizmetçisine ve kız arkadaşıyla başarısız bir gece sonunda çıkan sestir.”

"ضاح الاستعداد للتفاهم. لم يعد ثمة نجاح يغري به. و خرج من سقف حلق بهاء صوت أعجف، نحيل، حاد النبرات. هو الصوت الذي ينادي به الخادمة في البيت و يعارك به أمه إذا أبت أن تقرضه مالا، و يودع به الفتيات في أواخر لياليه الفاشلة."¹²⁹

Hikâyenin başkarakteri olan Baha, bencil ve benmerkezci biridir. Ciddi olmayan tavırlara sahip ve boş hayaller peşinde koşan biridir. Başkasına emir verip emirlerinin yerine getirilmesini seven biridir. Bununla birlikte kibirli olan Baha kendini öne atmayı seven biridir. Hikâyede geçen şu cümlelerle Baha'nın diğer özelliklerine örnek verilmektedir:

“Baha kesinlikle kibirlidir, başkasına emir verip kullanması hoşuna gidiyor. Kesinlikle babası ona küçükken acımasız davranmıştır. Ona şirketin müdürü olmasını kim söyledi? Kendini ne sanıyor? Baha'nın bankada olan hesaplarının ismine kayıtlı olması, evrakları imzalaması, emir vermesi Emin'in kafasını kurcalamaktadır.”

"حتما بهاء مغرور. فيه حب التسلط واضطهاد الغير. لا بد أن أباه قسا عليه في صغره. من أباح له أن ينصب نفسه مديرا للشركة؟ من يظن نفسه؟ يأمر وينهي ويوقع على المكاتبات. والحساب في لبنك با سمه هو."¹³⁰

Emin Karakteri

Hikâyenin yan karakterlerinden biri de Emin'dir. Emin, üniversitede ticaret alanında lisans bölümünü bitirmiştir. Üniversite eğitimini bitirdikten sonra kendisine turizm şirketi kurmak istemektedir. Emin, işine düşkün, işi ile ilgili hayaller kuran, akıllıca davranmayı ve çalışmayı seven biridir. Bu sebeple ki iş kurmak için arkadaşı Baha'nın yanına gitmektedir. Fakat kurulan ortaklık sonrasında ortaklar arasında fikir ayrılıkları oluşmakta ve işin başarılı bir şekilde ilerlemesine bu fikir ayrılıkları engel olmaktadır.

¹²⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 63.

¹³⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 61.

“Emin de aynı zamanda sesini yükselterek şöyle dedi: “Dolayısıyla bende bu ajansın ismini saygınlıktan yoksun olduğu için sevmiyorum. Ayrıca ben müşterilerin ilgisini çeken sakın ve zeki ilanlara yer veririm.””

"و رفع أمين صوته أيضا: "المناسبة أنني لا أحب اسم هذه الوكالة اسم مبتذل أنا أؤمن بالإعلان الهادئ. الدعائية الذكية التي تحترم إدراك الزبون."¹³¹

Sena Karakteri

Hikâyenin diğer yan karakteri Sena'dır. Yazar, hikâyede Sena'nın yaşı hakkında kesin bir bilgi vermemektedir. Fakat hikâyenin karakterlerinden olan Emin'in Sena ile ilgili şu düşüncesi onun yaşı hakkında okuyucuya bir ipucu vermektedir:

“Sena benim dengimde değildir. Bu kız yumuşak bir kızdır. Babası bir şirketin müdürüdür. Üniversitede ikinci senesinde üç defa kalmıştır. Üniversiteyi kendi iradesiyle bırakmıştır. İsteseydi üniversitede kalabilirdi. Kendisinden küçük 49 model arabayla ofise gelir.”

"نظر أمين إليها، نظرة مركزة حاول أن يبالغ في حدتها. سناء فتاة ليست من نوعه. إنها فتاة رخوة: أبوها مدير شركة، رسبت في امتحان السنة الثانية في الجامعة ثلاث مرات، و تركتها بمحض إرادتها. لو أرادت البقاء لبقيت. تأتي للمكتب في سيارة فوكسهول موديل 49 وتبدو أصغر من سنها."¹³²

Emin'in Sena hakkındaki bu düşünceleri Sena'nın arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde rahat biri olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Sena'nın zengin bir ailenin kızı olması, onun rehavete kapılarak eğitimine ara vermesine neden olmuştur.

Hikâyede Sena'nın dış görünüşü hakkında bilgiler verilmektedir. Verilen bu bilgiler ile karakterler ve olaylar arasındaki bağın ve olayın nasıl ilerlediği okuyucu tarafından daha net anlaşılmaktadır. Sena etrafındaki insanların ilgisini çekmek için çeşitli aksesuarlar kullanmaktadır ve çekici elbiseler giymektedir. Bu durum hikâyede geçen şu cümleyle örneklendirilmektedir:

“Dudağına kırmızı ruju ve yüzüne pudra sürmeyi abartmaktadır, güçlü parfümüyle kaçınılmazdır. İpek elbiseleri ise yürüdüğünde hafifçe ses çıkararak ilgi çekmektedir.”

"إنها تبالغ في صبغ وجهها بالبودرة وشففتها بالأحمر، و عطرها قوي لا مفر منه. فسألتها من حريير تحدث حففة حافة مثيرة حين تمشي."¹³³

Sena ilerleyen zamanlarda Baha ve Emin ile kurmuş olduğu ortaklıktan pişman olduğunu şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Şayet ömründe yaşadığı şu kısa an yerine ölüm ona ziyaret etmiş olsaydı ölüme bile gülümserdi.”

¹³¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 1 6.

¹³² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 55.

¹³³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 55.

"لو أن الموت زارها في تلك اللحظة القصيرة من عمرها لابتسمت له."¹³⁴

2.5.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâyenin giriş kısmında olaylar Baha'nın evinde geçmektedir. Hikâyenin gelişme ve sonuç kısmında ise olaylar ortak kurulan ofiste geçmektedir. Hikâyede zaman kavramı belirtilmemiş olsa da hikâyenin geneline bakıldığında olayların art arda geldiği fark edilmektedir.

"Emin, yerinden fırlayarak kendisini birden Baha'nın evinde bulur. Baha onun, sınıf arkadaşı macera ve yaramazlık arkadaşı bilakis kardeşi gibidir. Buna rağmen ikisi farklı özelliklere sahiptir."

"وقفز من مقعده، فإذا هو عند بهاء في داره. زميله في الصف، شريكه في المخازي، غريمه في المغامرات، لا بل أخوه وخذن نفسه، ومع ذلك فقد كانا جد مختلفين."¹³⁵

2.5.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı hâkim bakış açısıyla sağlamış olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyede karakterlerin ruh hallerini okuyucuya aktarmaktadır. Hikâyeyi üçüncü şahıs ağzını kullanarak oluşturan yazar, yer yer konuşma diyaloglarına da yer vermektedir.

"Baha, maşallah diyerek daha sonra yerinden kalkıp klimayı çalıştırdı."

"و قال بهاء: "ما شاء الله" ثم قام من مكانه و أدار آلة تكييف الهواء."¹³⁶

Yazar, hikâyede çevre ve insan betimlemelerine yer vererek olayın ve karakterlerin net bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu sayede hikâyenin bir bütünlük içinde olmasına ve süreklilik göstermesini sağlamaktadır. Hikâyede geçen insan betimlemesi şu şekilde örneklendirilmektedir:

"Dudağına kırmızı ruj ve yüzüne pudra sürmeyi abartmaktadır, güçlü parfümüyse kaçınılmazdır. İpek elbiseleri ise yürüdüğünde hafifçe ses çıkararak ilgi çekmektedir."

"إنها تبالغ في صبغ وجهها بالبودرة وشفقتها بالأحمر، وعطرها قوي لا مفر منه. فسألتها من حرير تحدث حففة حافة مثيرة حين تمشي."¹³⁷

"Klima aleti, yeşil yeni telefonu ve parlayan kapakları camdan olan dolabın rafları içinde sanki yetim sığıntısı gibi duran toplama kitaplarla doluydu."

¹³⁴ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 68.

¹³⁵ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 66.

¹³⁶ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 57.

¹³⁷ Sâlih, *Dümetu Ved Hâmid*, 55.

"آلة تكييف الهواء، و تلفون جديد أخضر، ورف لامع أبوابه من الزجاج، مملوء بكتب كأنها لقطاء اجتمعوا في ملجأ أيتام."¹³⁸

2.5.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Hikâyenin ismi *İzâ câ'et* olup taşıdığı anlama bakıldığında nahiv kuralları gereği faili gizli bir özneye ait olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durum hitap edenin erkek hitap edilenin kadın olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda hikâyenin bu ismi taşıması, bütün olayların bu isim etrafında döndüğünü göstermektedir.

Yazar, hikâyede akıcı ve sanatsal bir dil kullanmıştır. Yazarın kurduğu cümleler açıktır. Bu özellikler, okuyucunun olayları ve karakterlerin kişilik ve fiziksel özelliklerini anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu özellikler sayesinde hikâyenin bütünlüğü ve sürekliliği başarılı bir şekilde sağlanmaktadır. Ayrıca yazar okuyucuyu meraka götürecek yollara da başvurmaktadır.

Yazar hikâyede karakterlerin kişilik ve fiziksel özellikleri hakkında örnekler vererek okuyucunun olayları bir bütünlük içerisinde anlamasına yardımcı olmakta ve ana fikrin net bir şekilde bulunmasına katkı sağlamaktadır.

Yazar, hikâyede iç ve dış çatışma unsurlarını kullanmaktadır. Hikâyede Sena ve Emin arasında geçen aşağıdaki diyalog dış çatışma örneğini oluşturmaktadır:

"Sena, yavaşça göz kapaklarını kaldırarak arkadaşı olan Emin'e kendisini fark ettirmek istemiştir. Sena Emine, "Sen her şeyde mükemmellik arayan yarım akıllardan mısın?" demiştir."

"ورفعت سناء أهداب عينيها في ببطء متعمد الذي لا يعرفها بحسب أنها تدبر إغراء زميلها أمين أنت من هؤلاء المعتوهين الذين ينشدون الكمال في كل شيء."¹³⁹

Hikâyedeki iç çatışma örneği aşağıdaki cümleyle örneklendirilmektedir:

"O esnada Baha kendi kendine şöyle diyordu: "Bu kız insanlara niçin kendisini ucuz biri gibi göstermeye çalışıyor?" Baha, Sena'ya teklif ettiği akşam yemeğinde Sena'nın istekli olduğunu görünce kendisinin ucuz bir kız olduğunu düşündü ve hatalı bir ön yargıda bulunduğunu hatırladı."

"ففي تلك اللحظة كان بهاء يقول لنفسه؛ "لماذا تحاول هذه الفتاة أن توهم الناس بأنها رخيصة؟" تذكر ليلة أخطأ في حكمه عليها فظنها رخيصة طلب منها أن تتعشى معه فقبلت بحماسة."¹⁴⁰

¹³⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 57.

¹³⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 54-55.

¹⁴⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 59.

Yazar hikayesinde anlatımı güçlendirmek için yerinde ve etkileyici söz sanatlarına yer vermektedir. Bu sayede hikâye okuyucu karşısına akıcı bir şekilde çıkmakta ve okuyucunun sıkılmasına engel olmaktadır.

“Aklından mutlu, şeffaf bir esinti geçiverdi sanki kelebek kanadı gibiydi.”

"و عبر بذهنه طائف سعيد, شفاف مثل جناح الفراشة."¹⁴¹

Verilen örnekte esintiye insansı bir özellik olan mutluluk kelimesi nitelendirilerek kişileştirme sanatı kullanılmakta ve esintinin kelebek kanadına benzetilmesiyle de teşbih sanatına yer verilmektedir.

“İkisi (Sena ve Baha) deniz kıyısındaki تنها bir yolda yürüdüler. Dalgalar sahilde yapacağını yapıyor, karanlık ise yoğun pürüzsüz kadife gibiydi. Gökte olan yıldız göz kırpyordu.”

"سارا في طريق يحاذي البحر. هادئ تقل فيه الحركة، ظلام مثل المخمل ناعم كثيف، و الموج يفعل فعله في الشاطئ، ونجمة بعيدة تغمز في السماء."¹⁴²

Verilen örnekte betimlemelerle birlikte sıfat ve mecazlar da kullanılmıştır. Ayrıca karanlığın yoğun pürüzsüz bir kadifeye benzetilmesiyle birlikte insansı bir özellik olan göz kırpma eyleminin gökte olan yıldızla nitelendirilmesi kişileştirme sanatının kullanıldığını göstermektedir.

“Gecenin karanlığını aydınlatacak olan elmas tanesine taş çıkartacak kadar güzel İsviçreli kızı düşünüyordu.”

"فقد كان يفكر في حسناء سويدية، ستضيئ، ظلام ليله ذاك بأسنانها التي تحاكي حبات اللؤلؤ."¹⁴³

Yukarıdaki örnekte, Baha İsviçreli kız arkadaşını gecesinin karanlığını aydınlatacak ve elmas tanesine taş çıkartacak kadar güzel bir kız olarak düşünmesiyle mübalağa sanatına yer verilmektedir.

“Baha bu düşünceyi isteksiz karşıladı fakat daha sonra zihninde yavaşça bu düşünce gidip gelerek büyümeye başladı. Birden bölükler halinde Baha'nın aklına gelen o düşüncüler sanki yeryüzünün her yerinden gelen hacı kafilesi gibiydi.”

"استقبل بهاء الفكرة دون حماس. و لكن قليلاً قليلاً، أخذت معالمها تتضح في ذهنه، و أخذت جزئياتها تتفاعل وتتداخل و تفترق و تجتمع، فإذا ثمة أفواج زمر زمر كأنها الحجيج من أطراف الأرض."¹⁴⁴

Verilen örnekte tam teşbih vardır. Çünkü bu cümlede teşbihin dört temel unsuru kullanılmaktadır. Yazar hikâyede benzetme sanatını kullanarak anlatımı güçlendirmiştir ve hikâyede yer verilen diğer benzetmeler aşağıdaki tabloda incelenmiştir:

1. Sena şeytan çarpmış gibi yerinden fırladı.”

¹⁴¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 65.

¹⁴² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 59.

¹⁴³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 71.

¹⁴⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 66.

"قفزت سناء كأن شيطاناً أصابها."¹⁴⁵

2. "Omzunu yavaşça çevirdiğinde zorlu bir dağ yolunda araba sürüyor gibiydi."

"فأدار طرفه بحذر كأنه يقود سياراً بحذر في طريق جبلي."¹⁴⁶

3. "O, vücudunu bölen gizli bir araç gibiydi."

"و كأنها وسيلة غامضة قد فصلتها عن جسمها."¹⁴⁷

4. "Parlayan kapıları camdan olan dolabın içi sanki toplama kitaplarla doluydu."

"رف لامع أبوابه من الزجاج, مملوء بكتب كأنها لقطاء."¹⁴⁸

Tablo 5: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi

السبب	نوع التشبيه	المشبه به	المشبه
Benzetme Nedeni	Benzetme Türü	Kendisine Benzetilen	Benzeyen
ذكرت الأداة و وجه الشبه	مرسل-مفصل	شيطاناً	سناء
ذكرت الأداة و حذف وجه الشبه	مرسل-مجمل	سيارة بحذر	مدلول الضمير في كأنها
ذكرت الأداة و حذف وجه الشبه	مرسل-مجمل	وسيلة غامضة	مدلول الضمير في كأنها
ذكرت الأداة و وجه الشبه	مرسل-مفصل	لقطاء	رف لامع

2.5.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar hikâyede, kurulacak arkadaşlıklarda, işlerde ve ortaklıklarda dikkatli bir şekilde kararlar alınması gerektiğini okuyucuya hissettirmektedir. Bu önemli kararları alırken dikkatli olmanın önemi, hikâyenin ana fikrini oluşturmaktadır. Bu sebeple ki

¹⁴⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 69.

¹⁴⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 58.

¹⁴⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 60.

¹⁴⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 57.

günümüzde iş bulmanın zor olduğu ama insanlarla geçinmenin ve insanlara ayak yudurmanın daha zor olduğu düşünülmektedir.

Öyküde yazar, kurulacak iş ve edinilecek arkadaşlıklarda dikkatli davranılmasını belirtip çevredeki insanları iyice tanıyıp bir karar alınması gerektiği konusunda okuyucularına mesajlar vermektedir. Şayet hızlı kurulan iş ve arkadaşlıkların bu hikâyede de belirtildiği gibi hızlı bir şekilde bozulacağı kaçılmazdır. Bu sebeple kurulan iş ve edinilen arkadaşlıklarda iyice düşünülüp dikkatli karar alınmalıdır. Dolayısıyla ortakların birlikte karar alması gerekmektedir.

Hikâyede yazar tarafından vurgulanan bir diğer mesaj ise kurulan ortaklıklarda alanında eğitilmiş insanların görev alması gerektiğidir. Şayet hikâyedeki Sena karakteri gibi üniversite eğitimini babasının zengin olmasına dayanarak yarıda bırakmış ve Baha karakteri gibi emir verip ciddi olmayan karakterlerin kuracağı ortaklıklar başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Sonuç olarak buradan okuyucuların bir tecrübe edineceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak yazar hikâyede bireysel ve ekonomik meselelere, aşka ve kıskançlığa yönelik temalar işlemektedir. Yazarın hikâyede işlediği bu temalar aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

Hikâyede Baha, Sena ve Emin arasında yaşanan ofis işleriyle ilgili alınan kararlar bireysel meselelere, ofis işlerindeki başarısızlık sonucunda ortaya çıkan ekonomik sorunlar ekonomik meselelere, Baha ve Sena arasında yaşanan ilişki aşka ve kıskançlığa yönelik tema işlendiğini destekler niteliktedir.

Her iş bir sisteme, plana ve yönteme dayanmaktadır. Yönteme ve sisteme dayanarak planlanan işlerde başarıya ulaşılır. Fakat plan ve yöntemden uzak olan işlerde zorluklarla karşılaşarak hedeften uzaklaşılır ve başarı yakalanamaz. Şayet o işin yolu ve yöntemi bulunursa, o iş sorunsuz yürür ve kolaylaşır.

Yüce Allah insan oğlunu iyi ve kötüyü ayırt etmesi için akıl ve irade ile donatmıştır. Akıl ve irade sayesinde arkadaş ve dost seçiminde de dikkatli kararlar alınmalıdır. Bu konuda el-Harakânî'nin (ö. 425/1033) nefis ile ilgili görüşlerine değinmek faydalı olacaktır. O, nefsin tezkiye edilmesiyle birlikte ilerleme kaydedileceğini ve manevi bir mertebeye sahip olunacağını vurgulamıştır.¹⁴⁹ Şayet

---

¹⁴⁹ Ahmet Emin Seyhan, "Ebu'l-Hasan el-Harakânî'nin Nefsi Tezkiye Metodu", *Turkish Studies* 9/2 (2014), 1341.

nefis terbiye edilmezse haz yoluna yönelir ve kontrolden çıkar. Buradan hareketle kurulacak iş ve arkadaşlıklar insanın nefesine hâkim olması, kontrol etmesi ve tezkiye etmesi gerekmektedir.

Bireyin ahlakı, tutum ve davranışları sosyal etkileşiminde önemli bir paya sahiptir. İnsanlarda kendi tutum ve davranışlarına benzeyen bireylere yönelerek arkadaşlık kurmaktadır. Hikâyedeki Baha, Sena ve Emin karakterleri de ortak düşünceleriyle hareket ederek arkadaşlık ve iş ortaklığı kurmuştur.

Hikâyede üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus ise bilgili olunan konularda insanların iş yapmasıdır. Hikâyede Sena karakteri babasının zenginliğine güvenerek iş ortaklığına girmiştir. Emin ise ticaret alanında mezun olmuştur fakat varlıklı biri değildir. Baha ise bencil biri olup kibirlidir. Bu üç kişi turizm alanında bir eğitim almamış kişilerdir. İşlerini geliştirmek içinde Baha ve Sena çaba göstermemektedir.

Önemli şahsiyetlerden biri olan Mevlânâ'ya göre bilgi ve tecrübe çok önemlidir. O, eğitim sayesinde olgun ve bilgili insanların yetiştirilmesine yönelik yöntemler belirlemiştir.¹⁵⁰ İnsanlar bilgi ve beceri kazanarak alanında uzmanlaşmaktadır. Yine Mevlânâ'ya göre bilgi ve beceri, insanlara bir işin nasıl yapılması gerektiği konusunda yardımcı olur.¹⁵¹ Hikâyede belirtildiği gibi bilgi ve beceri sahibi olunmayan bir işte ortaklık bitmektedir ve başarı sağlanamamaktadır.

2.6. *Hakezâ Yâ Sâdetî* (Böyle Ey Dostlarım (هكذا يا سادتي))

2.6.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Hakezâ yâ sâdetî adlı eserin, Tayyîb Sâlih'in *Mevsimu'l-hicre ile'ş-şemâl* adlı eseri hazırlayışı açısından ilk tohumlar gibi görüldüğünü belirtmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

---

¹⁵⁰ Münire Devecioğlu, *Mevlana'nın Eğitimde İnsan Yetiştirme ve Disiplin Anlayışına Yönelik Bir Araştırma: Okul Yöneticileri ve Öğretmen Görüşleri* (Gaziantep: Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 35.

¹⁵¹ Devecioğlu, *Mevlana'nın Eğitimde İnsan Yetiştirme ve Disiplin Anlayışına Yönelik Bir Araştırma: Okul Yöneticileri ve Öğretmen Görüşleri*, 35.

Hikâye, gurbete giden bir adamın farklı bir ülkenin kültürü ve yabancı insanlarla tanışması ile başlamaktadır. Gurbete giden adam gittiği ülkede bir aydır kalmasına rağmen oradaki yaşantı ona ilginç gelip ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Sonra bir akşam partisine davete edilir.

Partide misafirlerin arasında yaklaşık iki yıl önce onu terk etmiş olan eski sevgilisine tıpa tıp benzeyen mavi gözlü, büyük burunlu bir kadını görür ve ardından kafası karışır. Ev sahibinin akrabası olan bu kadınla karşılıklı olarak bakışmaktadır.

Partide bütün gözler gurbetçinin üzerinde olur. Misafirler tarafından gurbetçiye viski alması için baskı yapılmaktadır. Bunun ardından misafirler gurbetçiye fazlaca soru sormaktadırlar. Ayrıca misafirler gurbetçiyi zorlayarak ülkelerinin en güzel ülke olduğunu söylemesini istemektedirler. Gurbetçi adam bu sorulara yönelik, kaldığı otelde parasının çalındığını ve bu ülkenin dünyanın en güzel ülkesi olmadığını söyleyerek görüşlerini açıkça ortaya koymaktadır.

Partide bulunan misafirler gurbetçinin bu açıklamalarından rahatsız olup gurbetçiye karşı sert bir şekilde tepki göstermektedirler. Daha sonra gurbetçi adam partide görmüş olduğu kadına doğru bir adım atarak konuşmak için onun yanına gitmektedir. Konuşmanın ardından ikili arasında evlenme kararı alınmaktadır. İlerleyen zamanlarda gurbetçi adamın iki kız çocuğu olmaktadır. Buna rağmen eski sevdiği ve evlendiği kadın arasındaki benzerlikten dolayı gerçek ve hayal arasında gidip gelmektedir.

2.6.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Gurbetçi Kişi (Anlatıcı) Karakteri

Hikâyede başkarakter anlatıcı sıfatında olan gurbetçi kişidir. Hikâyede ismi ve yaşı belirtilmemektedir. Gurbetçi kişi ergenlik yaşlarındayken kendi memleketinde bir kıza âşık olmaktadır. Fakat aralarında yaşanan bazı problemler nedeniyle birliktelikleri devam etmemektedir. Bunun nedeni gurbetçi kişinin yalan söylemesi ve iki yüzlü davranmasıdır.

Gurbetçi kişi kendi halinde, çekingen, insanlara sataşmayan ve kendisine sataşılmasından hoşlanmayan biridir. Bununla birlikte yaşanan olayları kafasına aşırı

takan biridir. Gurbetçinin fiziksel özelliklerine bakıldığında kıvrıkcık saçlı, esmer alınlı ve uzun göz kapaklı olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyede geçen aşağıdaki cümlelerde gurbetçi kişinin fiziksel ve kişilik özelliklerini içeren örnekler verilmektedir:

“Ey dostlarım, size yemin ediyorum burada ve burada hesap etmediğim sürpriz bir darbe nedeniyle neredeyse yenilecektim. Fakat onun hazırladığı her şeye karşılık kendimi hazırlamıştım. Ağızlarını kapatıp, planları hazırlayıp savunmamı kuvvetlendirmiştim. Kıvrıkcık saçlarım, esmer alnım ve uzun göz kapaklarım... Dilime gelince kimsenin aklının ucundan geçecek gibi değildi ağzımsa sanki güneşin batışı gibiydi.”

"و هنا، هنا، يا سادتي، أكلف لكم أنني كدت أنهزم ضربة واحدة مفاجئة، أنتني من حيث لا أحتسب أعدت لكل شي عدته، أغلقت كل الثغرات؛ رسمت الخطط و عززت خطوط دفاعي. جبهتي السمراء، شعري المجعد، عيناوي الطويلنا الأهداب. أما لساني، فهذا لم يخطر لي على بال، و اما إن في في غروب الشمس!"¹⁵²

“Bu kadın, yabancı ve zayıf olduğumu neden anlamak istemiyor? Beni kendi halimde neden rahat bırakmıyor?”

"هذه المرأة، لماذا لا تفهم أنني ضعيف، و أنني أجنبي، فتنكرتي و شأني؟"¹⁵³

Ev Sahibi Kadın Karakteri

Hikâyenin yan karakterlerinden olan ev sahibi kadının ismi ve yaşı hikâyede belirtilmemektedir. Fakat gurbetçi kişi, ev sahibi olan kadının yüzünü sevgi dolu bir anne gibi olduğunu belirtmesiyle kadının yaşının genç olmadığı anlaşılmaktadır. Ev sahibi kadın, ilgi çekici ve dekolteli giyinen birisidir. Gurbetçi kişiyi takip etmektedir. Fakat ev sahibi kadın, gurbetçiye zarar verecek birisi olarak görülmemektedir.

“Kadına baktığımda bizi izlediğini gördüm. Sanki yüzünde sevgi dolu bir anne yüzü vardı.”

"ونظرت فإذا المرأة تراقبنا وعلى وجهها حنو عظيم. كان وجهها وجه أم."¹⁵⁴

Ev Sahibi Kadının Eşi

Hikâyenin yardımcı karakterlerinden olan ev sahibi adamın (Kadının kocası) ismi ve yaşı hikâyede belirtilmemektedir. Ev sahibi adam, gurbetçi kişiyi içki içmesi için zorlamakta ve onun üzerinde baskı kurmaktadır. Ayrıca gurbetçi kişiyi tehdit

¹⁵² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 77.

¹⁵³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 78.

¹⁵⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 86.

etmektedir. Buradan ev sahibi adamın baskıcı, emredici, işlerin kendi istediği gibi yürümesini isteyen birisi olduğu anlaşılmaktadır.

“Ev sahibinin eşi şöyle dedi:

“Bu adam içki içmiyor.”

Kocasını eşine bu adamın hapisten kaçmış gibi gördüğünü söyleyerek kadının gözleri büyüdü.

“Ne?”

“Gerekirse bu gece içeceğim.”

“İçer misin yoksa bağırarak başına bütün insanları toplarım.””

"وقال زوجها.

هذا الرجل لا يشرب.

وحفظت عينا المرأة كأن زوجها قال لها: هذا الرجل هارب من السجن.

ماذا؟

سأشرب هذه الليلة إذا استدعى الأمر.

تشرب وإلا صحت بأعلى صوتي، وجمعت عليك الناس.¹⁵⁵

Anlatıcının Eşi ve Eski Sevdığı Kadın Karakterleri

Hikâyenin yan karakterlerinden olan gurbetçi kişinin eşi, gurbetçi kişinin ergenlik döneminde sevdiği kıza benzemektedir. Gurbetçi de bu kişiyle sevdiği kıza benzemesi nedeniyle evlenmektedir. Gurbetçi kişi, eşi ve sevdiği kadın arasında gidip gelmekte ve ikisini ayırt etmekte zorlanmaktadır. Kimi zamansa rüyada olduğunu düşünmekte ve gerçek ile hayal arasında kalmaktadır. Hikâyede gurbetçinin eşinin fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmektedir:

“O kız hayatımda daha önce hiç duymadığım kadar tatlı ve ince bir sesle seslendi. İki yıl önce beni bırakan kızın sesi gibiydi fakat ondan daha güzeldi.”

"وقالت الفتاة بصوت لم أسمع مثله في حياتي رقة وعذوبة وصفاء، فيه شيء من صوت التي تركتني من قبل عامين، لكنه كان أحلى."¹⁵⁶

“Mavi gözlü, geniş ağızlı, büyük burunlu kız aramızda hâlâ engel olan denizin diğer kıyısında dikiliyordu.”

"كانت ما تزال تقف على الشط الآخر، بيني وبينها البحر ما يزال، تلك الفتاة الواسعة الفم الكبيرة الأنف الزرقاء العينين."¹⁵⁷

Partideki Misafirlerden Birisi

¹⁵⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 75-76.

¹⁵⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 85.

¹⁵⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 78.

Hikâyenin yan karakterlerinden biride partiye davetli olarak gelen misafirlere biridir. Bu kişi gurbetçiye hoş gözle bakmamakta ve onu dışlamaktadır. Bu kişi orta boylarda olup dolgun biridir. Ortalığı karıştıracı bir karaktere sahiptir.

“Ayaklarımın kıza doğru ilerlediğini hissettim. O esnada orta boylu ve kalın belli bir adam bana çarptı. Adamın gözlerinden ve dudaklarından fesatlık fişkınyordu. Sanki birine geçenlerde yanlış bir iş yaptığını anlatmaktaydı.”

"و أحسست بقدمي تنويان السير تجاهها، لولا أن دهمني رجل ربة القامة، مكتنز الخصر، في عينيه وعلى شفتيه فجور، كأنه كان يقص لأحد حكاية منكر فعله ليلة أمس."¹⁵⁸

2.6.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâyede zaman kavramı belirtilmemektedir. Fakat hikâyenin geneli okunduğunda olayların art arda geliştiği fark edilmektedir. Hikâyede olaylar genel olarak gurbetçinin göç ettiği ülkede geçmektedir. Özele indiğimizde olaylar gurbetçinin davet edildiği partinin yapıldığı evde geçmektedir.

“Salona girer girmez geniş ağızlı ve göz kapakları az titreyen bir bayana gözüm çarptı. Belki beni anladı. O esnada gelen ev sahibi kadın, pürüzsüz ve dolgun kolunu koluma takarak beni mis kokulu bir bulut gibi diğer misafirlere tanıştırmaya götürdü.”

"أول ما دخلت القاعة وقعت عيني على فمها الواسع، رأيت جفنها يرتعش قليلاً. لعلها فهمت. وجاءت ربة البيت ووضعت ذراعها الممتلئ الأملس في ذراعي و ساقنتني في غمامة من العطر إلى الباقيين."¹⁵⁹

2.6.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı kahraman bakış açısıyla sağlamış olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Bu sayede okuyucu, olayları gurbetçi kişinin gözünden ve dilinden öğrenmektedir. Yazar, hikâyeyi birinci tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturmaktadır.

Yazar, hikâyede betimlemelere yer vermektedir. Bu sayede karakter özellikleri ve olay okuyucunun zihninde daha iyi canlanmaktadır. Okuyucu betimlemeler sayesinde kendisini hikâyenin içerisinde bulmakta ve olayları kendisi yaşıyormuş gibi hissetmektedir. Hikâyede betimleme içeren cümlelere aşağıdaki paragrafta yer verilmektedir:

¹⁵⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 78-79.

¹⁵⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 72.

“Bu kız ne için bana gülmüyor? Yabancı olduğum için mi? Yoksa mavi gözlü, ağzı ve burnu büyük olduğu için mi?”

“هذه الفتاة لم تبتسم لي؟ الأنتي أجنبي؟ أم لأن أنفها كبير وفمها واسع وعيناها زرقاوان؟”¹⁶⁰

“Sanki uykudan uyanmış gibiydim, birden sarışın genç bir adam kızgın bir yüz ifadesiyle bana bakmaktaydı, çevremdeki insanlara baktığımda çember gibi etrafımı sarıp bazıları kızgın, bazıları öfkeli ve bazılarıysa sataşacak gibi bir haldeydiler. Tıpkı namaz kılanların kuru ve solmuş suratları gibiydi.”

“و كأنني استيقظت من نوم، فرأيت شاباً أشقر يمحلق في وجهي بغضب، و تلفت حولي فإذا القوم كلهم قد تجمعوا كتلة واحدة على مائدة مني. بعضهم عابس، بعضهم غاضب، بعضهم متحرش. وبعض الوجوه عليها ذلك التعبير الأجوف الذي رأيته على وجوه المصلين ذات يوم.”¹⁶¹

Yukarıdaki cümlelerde geçen betimlemelerle okuyucu, karakterlerin dış görünüşleri hakkında bilgi edinmektedir. Okuyucu bu sayede gelişen ve gelişmekte olan olayları daha iyi analiz edebilmektedir.

2.6.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Yazar hikâyede açık, anlaşılır ve sade bir dil kullanmaktadır. Bununla birlikte yazar sanatsal bir dil kullanarak hikâyenin sürekliliğini ve bütünlüğünü korumakta olup okuyucuyu meraka götürecek yollara başvurmaktadır. Ayrıca yazarın vermiş olduğu örnekler ve açıklamalarla okuyucu, kahramanların özelliklerini ve hikâyede geçen olayı açık bir şekilde anlamaktadır. Bu önemli detaylar sayesinde okuyucu hikâyede geçen olayları ve kahramanları zihninde anlamlı bir şekilde canlandırarak kendisini metnin içerisinde bulmaktadır.

Yazar hikâyesinde iç ve dış çatışma örneklerine yer vermektedir. Gurbetçinin kendi içinde yaşadığı bazı durumlarda kafa sallaması gerekirken gülmesi ve gülmesi gerektiği durumlarda ise dudaklarını büzmesi iç çatışma unsuruna birer örnektir. Gurbetçi bu gibi durumları anlaşıldığı üzere karmaşık görmektedir. Gurbetçinin kendi içinde yaşadığı iç çatışma örneği hikâyede şu şekilde geçmektedir:

“Benden ayrı duran ilginç bir şey, beni ve insanları izleyecektir. Bu küçük ses “Hayır yapma.”, “Bu yanlışır.” diye içimde fısıldayacaktır. Bu ses kafa sallanması gereken durumlarda güldürmekte, gülünmesi gereken durumlarda ise dudaklarını büzmektedir.”

“شيئ في داخلي سيفق بمعزل، يراقبني ويراقب الناس. هذا الصوت الصغير. سيظل يهمس من داخلي: “خطأ”، “لا تفعل هذا”، سخيف سيوعز إليّ بأن أضحك في الموقف الذي تكفي فيه هزة الرأس. سيدفعني إلى زم شفتي في عناد، في الموضوع الذي يحسن فيه الضحك.”¹⁶²

¹⁶⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 72.

¹⁶¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 85.

¹⁶² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 74.

Hikâyede geçen dış çatışma örneğindeyse gurbetçi davet edildiği partide içki içmek istememesi üzerine misafirler ve ev sahibi tarafından zorla ondan içki içmesi istenmektedir. Burada gurbetçi, misafirler ve ev sahibi arasında yaşananlar çatışma dış çatışmaya bir örnektir.

Yazar, hikâyede anlatımı güçlü tutmak amacıyla yerinde ve etkileyici söz sanatlarını kullanmaktadır. Genellikle benzetmelere yer veren yazar, bu sayede anlatımı güçlü tutmakta ve okuyucunun hikâye olan ilgisini arttırmaktadır. Bununla hikâyenin bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlamış olmaktadır. Hikâyede öne çıkan benzetmeler şu şekildedir:

“Kızlarınızın etleri uzun pastırma gibidir. Fakat gerdanları kurumuş su kaynağı gibidir.” (Tam teşbih)

"فتياتكم ممشوقات القدود, لكن صدورهن كالينابيع الجافة."¹⁶³

“Birden insanların birbirlerine yapıştıklarını gördüm. Sanki yağmurun koyun sürüsüne bastırıldığı gibiydi.” (Tam teşbih)

"و لاحظت الناس يلتصقون بعضهم ببعض حتى أصبحوا كقطع الضأن حين يدهمه المطر."¹⁶⁴

Yazarın hikâyede kullandığı diğer benzetmeler aşağıdaki tabloda incelenmiştir:

1. “Gözlerinden fitne fişkırıyordu sanki geçenlerde kötü bir olay geçirdiğini anlatıyor gibiydi.”

"في عينيه و على شفقيه فجور كأنه كان يقص لأحد حكاية منكر."¹⁶⁵

2. “Kadının gözleri yemyeşildi, etrafları ise mavi renkli deniz çukurları gibiydi.”

"عيناها خضراوان محطتان بزرقه كالبعق الضحلة في البحر."¹⁶⁶

3. “Kulağımla saf ve tatlı bir gülüş duydum. Sanki hızlı akan soğuk su gibiydi.”

"سمعت بإذني ضحكة صافية عذبة، كصوت الماء البارد المدلوق."¹⁶⁷

Tablo 6: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi

السبب	نوع التشبيه	المشبه به	المشبه
Benzetme Nedeni	Benzetme Türü	Kendisine Benzetlenen	Benzeyen

¹⁶³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 83.

¹⁶⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 84.

¹⁶⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 79.

¹⁶⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 76.

¹⁶⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 78.

مذلول الضمير في كانه	حكاية منكر	مرسل- مجمل	ذكرت الأداة وحذف وجه الشبه
عينها خضراوان	البقع الضحلة	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة و وجه الشبه
ضحكة صافية	الماء البارد	مرسل-مفصل	ذكرت الأداة و وجه الشبه

Hikâyede yazar, kişileştirme sanatına, sıfat tamlamalarına ve mecazlara yer vermektedir. Yazar, bu sayede hikâyeyi ilgi çekici kılmakta ve merak unsurunu ön plana çıkarmaktadır.

Hikâyenin karakterlerinden olan gurbetçinin bulunduğu ülkenin aydınlık bir yüzünün olduğunu söylemesiyle ülkeye insansı bir özellik kazandırması kişileştirme sanatının kullanıldığını göstermektedir.

“Ülkenizin aydın bir yüzü var, fakat ne için kışın çıplak yürüyüp yazın ağır elbiseler giymektesiniz?”

"بلدكم مشرق الوجه, لكن لماذا تمشون عراة في الشتاء و تلبسون الملابس الثقيلة في الصيف؟" 168

2.6.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Hakezâ yâ sâdetî (Böyle Ey Dostlarım (هكذا يا سادتي)) adlı hikâyenin başlığından anlaşılacağı üzere gurbete giden bir karakterin, yabancı bir ülkenin toplumunda maddi ve manevi açıdan yaşadığı zorluklar hikâyede konu edinilmiştir.

Öyküde yazarın okuyuculara asıl vermek istediği mesaj, insanların doğru olmayan düşünceleri baskı altında kalsa bile kabul etmeyip kendi görüş ve düşüncelerini açıkça ifade edip ortaya koymasındır. Her zaman karşımızdaki insanın düşünceleri doğru olacak diye bir kural yoktur. İnsanlar düşüncelerini üzerlerindeki baskıyı kırarak açıkça ifade edebilmelidir. Hikâyede gurbetçi kişinin baskı ve zorlamalara karşı göstermiş olduğu tavrı hikâyenin ana mesajını destekler niteliktedir.

Hikâyede geçen olayda gurbetçi kişinin yaşadıkları söylediklerimizi tam olarak ifade etmektedir. Gurbetçi kişi, yabancı insanlar tarafından baskı altında kalarak

¹⁶⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 83.

yaşadığı ülkenin kendi ülkesinden daha güzel olduğu söylenmek istenmiştir. Bunun üzerine gurbetçi, kendi görüş ve düşüncelerinden sapmayarak, fikrini net bir şekilde ifade ederek hikâyenin asıl mesajını açıkça ortaya koymaktadır.

Yazar hikâyede aşka, toplumsal meselelere, dinî motiflere, vatan sevgisine ve özlemine yönelik temalar işlemiştir. Yazarın hikâyede işlediği bu temalar aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır:

Yazar hikâyede gurbetçinin eski sevdiği kadın ile partide tanıştığı kadın arasında benzerlik kurarak aşk temasını işlemektedir. Partideki misafirlerin gurbetçiye yaşadığı ülkenin daha güzel olduğunu baskı kurarak ona söyletmek istemeleri, yazarın toplumsal meselelere yönelik bir tema işlediğini göstermektedir. Bununla birlikte yazar, gurbetçinin dinî inancına olan bağlılığından dolayı içki içmek istememesiyle dinî motiflere yönelik bir tema işlemektedir. Son olarak yazar, gurbetçinin vatanına olan özlemiyle vatan sevgisi ve vatan özlemi temalarını işlemektedir.

Yazar hikâyede göç eden insanların karşılaştıkları baskı ve zorluklara yönelik doğu ve batı medeniyetleri arasındaki ikilemleri, kültürel düşünce farklılıklarına ve anlayışlarına yönelik klişeleşmiş görüşlerin doğru ve yanlış yanlarını okuyucuya etkileyici bir üslup ile yansıtmıştır.

Hikâyede gurbetçinin ülkesine ve geleneklerine olan bağlılığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte viski içmek istemediğini belirtip portakal suyu içeceğini söylemesi dinî inancına olan bağlılığını göstermektedir. Gurbetçinin baskı ve zorlamalara rağmen fikirlerini açıkça belirtip görüşlerini ortaya koyması yazarın hikâyedeki ana fikrini açıkça göstermektedir.

Toplumsal yaşamda bireylerin sergiledikleri davranışlar uyum, saygı ve sevgi çerçevesinde oluşmakla birlikte olumsuz düşünceler ve çatışmalardan da oluşabilmektedir. Öfke, hoşgörüsüzlük ve saygısızlık gibi kavramlar toplumsal açıdan çatışmalara yol açarak istikrarsız dönemlere yol açabilmektedir.

İnsan biyolojik yapısı gereği canlı bir varlıktır. Aynı zamanda insan bu yapının gereği kültürel ve sosyal gelişme açıktır. Kültürel ve sosyal gelişime açık olan insan çevresindeki bireylerle olumlu yönde ilişkiler kurarak dayanışma ve yardımlaşma ruhunu geliştirmektedir.

İslamiyet'in hoşgörü çerçevesinde dayanışmaya ve yardımlaşmaya verdiği önem mutasavvıflar tarafından özenle işlenmiştir. Bu konuda önemli görüşlere sahip

olan Ahmed Yesevî (ö. 562/1166), şefkat ve merhamete ihtiyacı olan gariplere sevgiyle adım atmıştır.¹⁶⁹ Çünkü kendisi gurbete giderek garip olmanın zorluklarını yaşamıştır.¹⁷⁰

Hikâyede belirtildiği gibi gurbete giden kişi orada yaşayan insanların baskı ve zorlamalarına maruz kalmaktadır. Bu nedenle gurbette zorluklar yaşamaktadır. Bununla birlikte Mevlânâ da kibir gibi düşüncelerden uzak durarak ayırım yapmadan insanlara hoşgörüyle adım atmıştır.¹⁷¹ Oysa Ahmed Yesevî ve Mevlânâ'nın görüşlerine göre gurbette bulunan gariplere sevgi ve şefkatle adım atılarak dayanışma ve yardımlaşma ortamı oluşturulmalıdır. Bu durumu yazar toplumsal meselelere yönelik bir tema işleyerek belirtmiştir.

2.7. Muqaddimât (Başlangıçlar (مقدمات))

2.7.1. Uğniyetu Hubb (Aşk Şarkısı (أغنية حب))

2.7.1.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Anlatıcının hayatında en çok istediği şey şarkı söylemektir. Fakat sesinin şarkı söylemeye yetersiz olmasından dolayı başlarda şarkı söyleyememektedir. Bir gün karşısına güzel kaşlı, yeşil gözlü, geniş ağızlı bir kadın çıkınca ondan ilham alarak güzel bir şekilde şarkı söylemeye başlamaktadır. Kadın, anlatıcıdan hüznü aşk şarkıları söylemesini istemektedir.

Anlatıcının ilk şarkı söylemeye başladığında insanlar her şeye rağmen ona ilgisiz davranmaktadır. Fakat zamanla onun şarkıları beğenilmektedir. Bu durum anlatıcının da hoşuna gitmektedir. Kadın, anlatıcının şarkı söyleyip söylememesi konusunda karar alması gerektiğini belirtmektedir. Anlatıcı bu konuda kararsız kalmaktadır ve bu nedenden dolayı sevdiği kadın onu terk etmektedir. Bu durum anlatıcı için üzücü bir durum olmasına rağmen şarkılarını özellikle sevdiği kadına söylemektedir.

---

¹⁶⁹ Mahmut Askeri Küçükkaya, "Hoca Ahmed Yesevi'de İnsan Sevgisi", *Diyanet İlmî Dergi* 52/4 (Aralık 2016), 116.

¹⁷⁰ Küçükkaya, "Hoca Ahmed Yesevi'de İnsan Sevgisi", 116.

¹⁷¹ Mehmet Necmettin Bardakçı, "Mevlânâ'nın Evrensel Sevgi ve Hoşgörü Anlayışı", *Marife* 7/3 (Aralık 2007), 39.

2.7.1.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Anlatıcı Karakteri

Hikâyede başkarakter anlatıcıdır. Hikâyede anlatıcının yaşı hakkında bir bilgi geçmemektedir. Anlatıcı, şarkı söylemeyi seven biridir fakat sesinin başlarda kaba olduğunu düşünmektedir. İlerleyen zamanlarda anlatıcının sevdiği kadın, anlatıcıyı şarkı söylemeye teşvik etmektedir. Böylece anlatıcı şarkı söylemeye başlamaktadır. Ayrıca anlatıcı kararsız, heyecanlı ve panik biri olup duygusal bir kişiliğe sahiptir. Kendisini şansız bir insan olarak görmektedir.

“Her zaman şarkı söylemek istemişim. Fakat sesimin kaba olmasından dolayı şarkı söyleyememişim ta ki onu buluncaya kadar.”

“كنت دائماً أود أن أغني. لكن كان صوتي نشازاً، ولم أكن أستطيع أبداً أن أجيد نغمة واحدة، لسوء حظي إلى أن لقيتها.”¹⁷²

“İnsanların beni dinlemesi hoşuma gidiyordu. Fakat üzücü bir durum olmalı ki şarkılarımı özellikle ona söylüyordum.”

“أمر محزن نوعاً ما، لأنني وإن كنت أحب أن يسمع الناس غنائي، فإنني أغني لها خاصة.”¹⁷³

Anlatıcının Sevdiği Kadın Karakteri

Hikâyenin yan karakteriyse anlatıcının sevdiği kadındır. Kadının ismi ve yaşı hikâyede belirtilmemektedir. Kadın, yeşil gözlü ve geniş ağızlı olup ince kavisli kaşlara sahiptir. Ayrıca kadın karakter zeki, girişken, cesur, geleceğe umutla bakan biri olup kararsızlığı sevmemektedir.

Kadın karakter hakkında söylenilecek en önemli özellik ise bütün dünyadaki insanları seviyor olmasıdır. Ancak kadın karakter, kardeşini Japonların öldürmesi nedeniyle Japonları sevmemektedir.

“Japonların dışında beni ve bütün dünyayı severdi. Çünkü Japonlar kardeşini son Dünya Savaşı’nda katletti.”

“كانت تحبني و تحب العالم كله، ما عدا اليابان، قتل اليابانيون أخاها في الحرب الأخيرة.”¹⁷⁴

Kadın, anlatıcıyı başlarda şarkı söylemesi için teşvik etmektedir. Ama daha sonra kadın, anlatıcının şarkı söyleyip söylememesi konusunda karar alması

¹⁷² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 87.

¹⁷³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 87.

¹⁷⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 87.

gerektiğini belirtmektedir. Aralarında geçen bu konunun nedeni hikâyede geçmemektedir. Yazar, bu nedene hikâyede yer vermeyerek okuyucuyu meraklandırmak istemektedir.

2.7.1.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâye, anlatıcının geçmişte yaşadığı anılarını aktarmasıyla başlamakta ve sonlanmaktadır. Yazarın hikâyede geçmiş zaman ekleri kullanması, anlatıcının geçmişte yaşadığı anılarını aktardığını destekler niteliktedir.

“Her zaman şarkı söylemek istemişim. Fakat sesimin kaba olmasından dolayı şarkı söyleyememişim.”

”كنت دائماً أود أن أغني. لكن كان صوتي نشازاً.”¹⁷⁵

2.7.1.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı kahraman bakış açısıyla sağlamakta olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyeyi birinci tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturmaktadır ve okuyucuya anlatıcının ağzından aktarılan bir anı havasında hikâye sunmaktadır.

Yazar hikâyede insan betimlemelerine yer vermektedir. Fakat çevre betimlemesine yer vermemektedir. Yazarın hikâyede insan betimlemesine yer vermesi okuyucunun hikâye olan ilgini arttırmaktadır. Aynı zamanda okuyucu hikâyede gelişen olayları betimleme tekniğinin kullanılmasıyla daha iyi anlamlandırmaktadır.

“Gözleri yemyeşil, ağzı geniş ve kaşları ince kavisli olup muhteşem şekildeydi.”

”كانت عيناها خضراوين وكان فمها واسعاً وحاجباها نبيلين مقوسين بروعة.”¹⁷⁶

2.7.1.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

¹⁷⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 87.

¹⁷⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 87.

Uğniyetu ħubb (أغنية حب) Arapçaya göre iki kelimedenden oluşan bir başlıktır. Uğniyetu (أغنية) Türkçe olarak şarkı anlamına gelmektedir. Şarkı, duygulara hitap etmek için başvurulan bir araçtır. Başlıktaki ikinci kelime ise ħubb (حب) kelimesidir. Bu kelime Türkçede aşk, sevgi vb. duyguları belirtirken kullanılmaktadır. Bu kelimeler birleştirildiğinde Türkçe karşılığı olarak aşk şarkısı şeklinde bir isim tamlaması ortaya çıkmaktadır.

Yazar hikâyede açık, sade, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmaktadır. Yazar hikâyede sanatsal bir dil kullanarak hikâyenin sürekliliğini ve bütünlüğünü korumaktadır.

Yazar, hikâyede okuyucuyu meraklandırarak yollara başvurarak okuyucunun ilgisini ve dikkatini hikâye üzerine çekmektedir. Yazarın hikâyede yer verdiği örnekler sayesinde olay ve karakter özellikleri ve hikâyenin ana fikri okuyucu tarafından daha net anlaşılmaktadır.

Yazar hikâyesinde iç çatışma unsuruna yer vermektedir. Anlatıcının kendi içinde şarkı söyleyip söylememe konusunda yaşadığı kararsızlıklar iç çatışma unsuruna bir örnek oluşturmaktadır. Hikâyedeki iç çatışma örneğine aşağıda yer verilmektedir:

“Ve böylece başladı. Başta insanlar şarkılarımı dinlemiyorlardı fakat daha sonra ilgi göstermeye başladılar. İlerleyen zamanlarda insanlar şarkılarımı seyerek dinlediler. Yemyeşil gözlü, geniş ağızlı, ince kavisli kaşları olup muhteşem şekildeydi. Japonların dışında beni ve bütün dünyayı severdi. Çünkü Japonlar kardeşini son Dünya Savaşı’nda katletti. Buna rağmen kararsız kaldığım için beni terk etti.”

"وهكذا ابتدأت. لم يحفل الناس بي في أول الأمر. ثم أخذوا يصغون. بل إن بعضهم أحب أغاني. كانت عيناها خضراوين وكان فمها واسعاً وحاجباها نبيلين مقوسين بروعة. كانت تحبني و تحب العالم كله، ما عدا اليابان، قتل اليابانيون أباها في الحرب الأخيرة. ومع هذا فقد تركتني لأنني ترددت."¹⁷⁷

2.7.1.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar hikâyede okuyuculara, hayatta her insanın hedefleri olması gerektiği ve bu hedeflerin gerçekleşebilmesi için zorluklara boyun eğilmemesi gerektiği konusunda mesajlar vermektedir. İnsanlar hedeflerini gerçekleştirirken kimi zaman bir kişi tarafından desteklenmekte ya da teşvik edilmektedir. Kimi zaman da insanlar

¹⁷⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Ĥâmid*, 87.

yaşadığı bir olaydan etkilenerik hedeflerine sıkı bir şekilde sarılmaktadır. Buradan hareketle yazar hikâyede aşk, azim ve kararlılık temasını işlemektedir.

Yazar hikâyede zorluklara karşı azimli ve kararlı olunmasını vurgulamıştır. Okuyucularının gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunlara yönelik deneyim kazanmalarını istediği düşünülmektedir. Ayrıca bu hikâyede insanların hayattaki hayalleri sayesinde başarılı olacağı da belirtilmektedir. Yazarın hikâyede verdiği ana fikir ve temadan hareket ederek zorlukların üstesinden azimli ve kararlı olunarak gelinebilir.

Azim, iradede kararlı ve ciddi bir şekilde sabır göstererek devam etmektir.¹⁷⁸ Bu noktada irade kelimesinin anlamına bakmak faydalı olacaktır. İrade, eylemlerin harekete geçmesi yolunda ortaya koyulan niyettir.¹⁷⁹ Cumhuriyet dönemi tasavvufçularından Muhammed Şemseddin Yeşil'e (ö. 1968) göre irade, gerçekleşmesi istenen bir şeye yönelik ortaya konulan isteği tasarruf ederek inançlı bir şekilde hareket etmektir.¹⁸⁰

Belirlenen hedefler doğrultusunda azimli ve kararlı bir şekilde sorunlar çözüme kavuşabilir. Bu konuda Mevlânâ'nın "İnsanın kanadı, gayretidir."¹⁸¹ sözüne değinmek faydalı olacaktır. İnsanlar zorlukları ve engelleri azim ve kararlılıkla aşmaktadırlar. Belirlenen hedeflere ulaşma sürecinde insanların motivasyonlarını artıran ve güç veren en önemli unsur yine gayret ve kararlılıktır. Bu sayede insanlar kararlı bir duruş sergileyerek kolu kanadı gibi güç veren gayretleri sayesinde hedeflerine ulaşmaktadır.

Hikâyedeki anlatıcı karakteri, sesinin kaba olduğunu düşünmesine rağmen sevdiği kadın tarafından desteklenerek şarkı söylemeye devam etmiştir. Anlatıcı hedeflerinden vazgeçmeyerek zamanla şarkılarının beğenildiğini fark etmiştir. Bu durum onun azmi ve kararlılığı sayesinde olmuştur.

2.7.2. Huṭve li'l-Emâm (Bir Adım Öne (خطوة لأمام))

2.7.2.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

¹⁷⁸ Hayati Aydın, "Kur'an'da İrade-Azm ve Tevekkül", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 8/3 (Haziran 2008), 59.

¹⁷⁹ Edibe Taş, *Bir Cumhuriyet Dönemi Süfisi: Muhammed Şemseddin Yeşil'in Tasavvuf Anlayışı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 92.

¹⁸⁰ Taş, *Bir Cumhuriyet Dönemi Süfisi: Muhammed Şemseddin Yeşil'in Tasavvuf Anlayışı*, 92.

¹⁸¹ Secdem, "Mevlana azim ve gayret ile ilgili sözleri" (Erişim 1 Temmuz 2021).

İngiltere'nin Folamrud çekim ofisinde koyu esmer tenli, siyah kıvrık saçlı ve yassı burunlu olan öğretmen adam; beyaz tenli, renkli gözlü ve kumral saçlı olan hemşire kadın ile tanışmaktadır. Adam kadını ailesinin yanına tanıştırmaya götürmektedir. Evliliğin ardından renkli gözlü, kıvrık ve kumral saçlı bir erkek çocuğu dünyaya gelmektedir. Evli çift, telaffuzunun Arapça ve İngilizce bakımından kolay olması için adını Sami koymaktadır.

2.7.2.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Öğretmen Karakteri

Hikâyede başkarakter öğretmen olan kişidir. Bu kişinin hikâyede yaşı ve ismi hakkında bir bilgi geçmemektedir. Öğretmen kişi, koyu esmer tenli, yassı burunlu, siyah gözlü olup saçlarıysa siyah ve karttır. Öğretmen olan kişi akıllıdır. Irk ayrımı yapmayan biridir. Bu durum hikâyenin ana fikrini oluşturmaktadır.

Hikâyedeki öğretmen karakteri kendisinden tamamen zıt özelliklere sahip olan hemşire bir kadın ile evlenerek mutlu bir hayat sürdürmektedir. İkisinin melez özelliklere sahip Sami adında bir çocukları olmaktadır.

Hemşire Karakteri

Hemşire kadın hikâyenin yan karakterlerinden biridir. Hikâyede hemşire kadının ismi ve yaşı hakkında bir bilgi verilmemektedir. Hemşire kadın, beyaz tenli, kibar burunlu, renkli gözlü, uzun, pürüzsüz ve kumral birisidir. Buradan da hemşire kadınla öğretmen kişinin farklı ülkelerde doğdukları anlaşılmaktadır.

Sami Karakteri

Hikâyenin diğer yan karakteri öğretmen kişi ile hemşire kadının çocuğu olan Sami'dir. Hemşire kadın, oğlunun doktor olmasını sürekli dile getirmektedir. Sami ayrıca babası gibi sağlıklı ve akıllı birisidir.

Çekim Ofisindeki Görevli Kişi Karakteri

Hikâyenin diğer karakteriyse öğretmen olan kişi ile hemşire kadının tanıştıkları yerdeki görevli kişidir. Görevli kişi rahat birisi olup çekingen bir tavra sahip değildir.

2.7.2.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâye, İngiltere’de geçmektedir. Öğretmen kişi ve hemşire kadın bir çekim ofisinde tanışmaktadır. Buradan da hikâyenin başlangıcının çekim ofisinde geçtiği anlaşılmaktadır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde öğretmen kişinin hemşire kadını ailesinin yanına tanıştırmak amacıyla götürdüğü anlaşılmaktadır. Buradan da hikâyenin bir kısmının öğretmen adamın ailesinin yanında geçtiği anlaşılmaktadır.

2.7.2.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı hâkim bakış açısıyla sağlamakta olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyeyi üçüncü tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturmakta ve okuyucuya karakterlerin ruh hallerini sunmaktadır.

Yazar, hikâyede insan betimlemelerine yer vermektedir. Bu sayede olaylar ve karakter özellikleri okuyucu tarafından daha net anlaşılmakta ve okuyucunun zihninde canlanmaktadır. Okuyucuysa bu betimlemeler sayesinde hikâyenin ana fikrini mantıklı bir şekilde anlamaktadır.

“Adam koyu esmerdi, istersen siyah da diyebilirsiniz.

Bayan esmer değildi, istersen beyaz da diyebilirsiniz.

Adamın burnu yaygındı, ama çirkin değildi. Bayanın burnu kibardı, her haliyle hoş ve ilgi çekiciydi.

Bayanın saçları uzun, pürüzsüz ve kumraldı, gözleri ise renkliydi.

Adamın gözleri siyahtı, saçlarıysa kart ve siyahtı.”

“كان أسمر داكناً، أسود إذا شئت.

لم تكن سمرتها داكنة، بيضاء إذا شئت.

وكان أنفها إغريقياً، جذاباً بأي قياس قسته. كان شعرها نحاسي اللون، ناعماً وطويلاً. و كانت عيناها رماديتين، تنكران الزائري بأسميات معينة.

2.7.2.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Hikâyede kullanılan dil, açık, anlaşılır, akıcı ve sadedir. Yazar, hikâyesinde kullanmış olduğu bu dil anlatımıyla hikâyenin sürekliliğini, bütünlüğünü ve ilgi çekiciliğini arttırmaktadır. Yazar, hikâyede karakterlerin özellikleriyle ilgili bilgiler ve örnekler vererek hikâyenin ve ana fikrin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Yazar hikâyede sıfat tamlamalarına, mecazlara ve benzetme sanatına yer vererek anlatımı güçlendirmektedir. Yazar bu sayede okuyucuya vermek istediği mesajı ve anlatmak istediklerini ikna edici, mantıklı ve anlamlı bir şekilde aktarmaktadır. Bu durum okuyucu tarafındansa renkli, mantıklı ve anlaşılır bir durum olarak görülmektedir.

““Adını ne koyacaksın?”

“Sami olsun. Arapça ve İngilizce bakımından telaffuzu kolay olmalı.”

Çocuk babası gibi sağlıklı, akıllı yetişti. Anne ise hemşireydi.”

“ماذا تسميه؟”

“سامي يسهل لفضه, بالإنكليزية والعربية.”

ونما صحيح الجسم وافر الحكمة, فكما الأب كذلك الإبن و الأم ممرضة.¹⁸³

2.7.2.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar hikâyede okuyuculara, farklı özelliklere sahip iki karakterin evlenerek mutlu bir yuva kurduklarını belirtmekte ve farklılıkların güzel sonuçlar doğuracağı yönünde mesaj vermektedir. Hikâyede farklı kültürlere ve farklı dış görünümlere sahip olan bu çift evlenerek ikisinin de ortak özelliklerine sahip olan bir çocuk dünyaya getirmektedir.

Sonuç olarak, iki zıt karakter olan bu çiftin her türlü farklılıkları göze alarak evlenmeleri ve ikisinin de özelliklerine sahip melez bir çocuğun dünyaya gelmesi bu hikâyedeki ana fikri belirleyen önemli faktörlerdendir. “Adam koyu esmerdi, istersen

¹⁸² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 88.

¹⁸³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 89.

siyah diyebilirsin.” / 184" *كان أسمر داكنًا، أسود إذا شئت.*” Yazarın, hikâyede geçen bu sözü okuyucunun ruhunu okşamaktadır. Yazar bu sözle okuyucuyu olaya sempatik bir tavırla yaklaştırarak ırk ayrımının yapılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Yazar, hikâyede farklı özelliklere sahip iki kişinin evlenmesiyle aşk temasını işlemektedir. Ayrıca yazarın hikâyede evli çiftin farklı dış görünüşlere sahip olmasıyla ırk ayrımının yapılmaması gerektiği yönünde verdiği mesaj toplumsal meselelere yönelik bir tema işlediğinin göstergesidir.

Hikâyede farklı dış görünüşlere sahip bu iki karakter farklı kültürlere de sahiptir. Fakat bu farklılıkları güzel bir şekilde algılayıp evlenme kararı almışlardır. Hayata Sami adında bir çocuk dünyaya getirmişlerdir. Nitekim insana olan sevgisiyle hareket eden Mevlânâ da ayrılık düşüncelerine kapılmayarak tüm insanlığa kapısını açmıştır.¹⁸⁵ Bununla birlikte bir diğer önemli şahsiyet olan Yûnus Emre (ö. 720/1320), insanlığa ışık tutan bir gönül insanı olup düşüncelerini ifade edebilmek için din, dil, ırk ayrımı yapmamıştır.¹⁸⁶

Mevlânâ ve Yûnus Emre gibi birçok önemli şahsiyet tasavvufî düşüncelerini aktararak yüzyıllardır birçok insana insan sevgisini aşılamışlardır. İnsanları barışa, kardeşliğe yöneltip ayrılıkçı düşüncelerde bulunmamaları için önder olmuşlardır.

2.7.3. *Leke Hattâ'l-Memât* (Sonsuza Kadar Seninleyim (لك حتى الممات))

2.7.3.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

İngiltere'nin Londra Üniversitesi tarafından düzenlenen partide İngilizceyi iyi derecede bilen, tarih bölümünde doktora yapmakta olan ve sesi kulağa hoş gelen Afrikalı bir erkek öğrenci ile balık etli, televizyon şirketinde yazıcı olarak çalışan ve ailesine çok bağlı olmayan bir kadın, 1959 yılının yılbaşı dönemindeki dans partisinde tanışmaktadır.

¹⁸⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 88.

¹⁸⁵ Hacı Dağlı, “Mevlânâ Celâleddîn Rumi ve Yûnus Emre’de “İnsan Sevgisi” ve “Hoşgörü” Üzerine Bir Araştırma”, *Takvim-i Vekayi* 8/2 (Aralık 2020), 160.

¹⁸⁶ Dağlı, “Mevlânâ Celâleddîn Rumi ve Yûnus Emre’de “İnsan Sevgisi” ve “Hoşgörü” Üzerine Bir Araştırma”, 162.

Aradan sekiz ay geçtikten sonra doktora yapmakta olan Afrikalı adam, ülkesine tarih öğretmeni olarak dönmektedir. İngiltere’de ikamet eden kadın ise Kanada’daki bir televizyon şirketinden teklif aldığı adamı mektup göndererek bildirmektedir. Kadın mektupta, birbirlerinden ayrı kalmalarının gerekli olmadığını bildirerek adamı yanına çağırılmaktadır.

Aşk dolu mektuplar Afrika’dan Kanada’ya Kanada’dan Afrika’ya düzenli bir şekilde gidip gelmektedir. Afrikalı adam iltihap hastalığını yakalanıp ölmektedir. Kanada’daki bayan aylardır yazmaya devam etmektedir. Fakat cevapsız kalan mektuplara artık beni sevmiyor musun diye yazmaktan vazgeçmektedir.

2.7.3.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Tarih Öğretmeni Karakteri

Hikâyenin başkarakteri tarih öğretmeni olan kişidir. Hikâyede bu kişinin ismi ve yaşı hakkında bir bilgi verilmemektedir. Bu kişi tarih alanında doktora hazırlanmakta olup Hartum’da tarih öğretmenliği yapmaktadır. Sevdiği kadınla Londra Üniversite’sinin düzenlediği dans partisinde tanışmaktadır.

Tarih öğretmeni karakteri beyinde geçirdiği iltihaplı bir hastalık sonucunda hikâyenin sonuç bölümünde ölmektedir. Tarih öğretmeni olan kişi aşkına sadık, dans ve İngilizcede bilgilidir. Yaşından küçük gösterip keskin gülüşüdür. İnce ve güzel bir sese sahiptir.

““Ne okuyorsunuz?”

“Tarih bölümünde doktora hazırlanıyorum.”

Adam çılginca dans edip İngilizce bilgisi iyiydi. Yaşında daha küçük göstermesinden dolayı onu gören yanılıyordu. Kulağa hoş gelen ince ve tatlı bir sesi vardı.”

““ماذا تدرس؟”

“أعد دراسة الدكتوراة في التاريخ.”

كان رقصه فظيماً، لكن معرفته باللغة الإنكليزية كانت جيدة. بدا صغير السن جداً، وربما كان هذا مظهر خادعاً. و كان صوته عذباً، و رائقاً للأذن.¹⁸⁷

Tarih Öğretmenin Sevdiği Kadın Karakteri

¹⁸⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 90.

Hikâyenin diğer başkarakteri tarih öğretmeninin sevdiği kadındır. Kadının hikâyede ismi ve yaşı hakkında bir bilgi verilmemektedir. Bu kişi bir televizyon şirketinde yayıncılık alanında çalışmaktadır.

Kadın, ailesine çok bağlı olmayıp rahat tavırlara sahiptir. Avrupalı olup aşk maceralarını sevmektedir. Sevdiği adamla sürekli mektuplaşmaktadır. Bir gün yazdığı mektupların cevabının gelmediğini fark etmektedir. Çünkü adam ölmüştür. Fakat kadın bu durumdan haberdar değildir.

“Kadın, Finishli bir ailenin yanında kalarak bir televizyon şirketinde çalışıyordu. Hafta sonu ailesinin yanına gidiyordu. Kadının, ailesine çok bağlı olmadığı anlaşılıyordu.”

“كانت تعمل كاتبة اختزال في شركة التلفزيون, و كانت تسكن مع عائلة في فينشي. وتقضي عطلات الأسبوع مع أسرتها في سيد كب. ولم يكن يبدو أنها متعلقة بأهلها كثيراً.”¹⁸⁸

“Kadın bunun ardından “Aylardır mektuba ne için cevap vermiyorsun, yoksa artık beni sevmiyor musun?” diye sorarak yazmaya devam etti. Fakat daha sonra yazmaktan vazgeçti.”

“ظلت بعد هذا بأشهر تواصل الكتابة وتساءل: "لماذا لم تجيب؟ أم إنك لم تعد تحبني؟ ثم توقفت عن الكتابة.”¹⁸⁹

2.7.3.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâyenin giriş kısmı, Londra Üniversitesi'nin 1959 yılının yılbaşı döneminde düzenlemiş olduğu dans partisinde geçmektedir. Bu partide ileride sevgili olacak çift tanışmaktadır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerindeyse, sevgili olan çiftin kadın karakteri Kanada'da televizyon yayıncılığı yapan bir şirkette çalışmakta, erkek karakterse Hartum'da tarih öğretmenliği yapmaktadır.

“1959 yılının yılbaşı döneminde Londra Üniversitesi'nin düzenlemiş olduğu dans partisinde tanıştılar.”

“التقيا عشية رأس سنة 1959 في حفلة رقص نظمها معهد الدراسات الشرقية بجامعة لندن.”¹⁹⁰

“Kadın yazarak şöyle söyledi: “Kanada, eğlenceli ve maaşı iyidir. Fakat birbirimizden bu kadar uzak durmaya ne gerek vardı?”

“كتبت تقول: "الراتب جيد، وكندا متعة، لكن لماذا علينا أن نكون بعيدين هذا البعد واحدنا عن الآخر؟”¹⁹¹

2.7.3.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

¹⁸⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 90.

¹⁸⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 92.

¹⁹⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 90.

¹⁹¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 91.

Yazar hikâyede anlatımı hâkim bakış açısıyla sağlamakta olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyeyi üçüncü tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturmakta ve okuyucuya karakterlerin ruh hallerini sunmaktadır.

Yazar, hikâyede insan betimlemelerine yer vererek anlatımın güçlü olmasını sağlamıştır. Bu sayede okuyucu hikâyede gelişen ve gelişmekte olan olayları ve karakterlerin özelliklerini detaylı bir şekilde anlayarak zihninde canlandırmalar yapabilmektedir.

“Kadının balık etli olması onun hoşuna gidiyordu. Kadın, adamın keskin gülüşünü aklından hiç çıkaramıyordu.”

“كانت أميل الى البدانة، فأعجبه ذلك. كانت تقاطع وجهه وسيمة حادة، الأمر الذي لم يغيب عنها.”¹⁹²

2.7.3.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Yazar, hikâyede açık, sade, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmaktadır. Yazar hikâyede sanatsal bir dil kullanarak hikâyenin sürekliliğini ve bütünlüğünü korumaktadır. Bu durum, hikâyede geçen olayın ve hikâyenin ana fikrinin mantıklı olduğunu göstermektedir.

Yazar hikâyede yer yer kendi tespitlerine yer vermekte ve karakterlerin dış ve kişilik özelliklerine dair açıklamalar yapmaktadır. Bu durumsa hikâyede yaşanan olayın ve ana fikrin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Yazarın hikâyede bu dil ve anlatım özelliklerine yer vermesi, hikâyenin okuyucunun zihninde canlanmasına yardımcı olmakta ve ilgi çekiciliğini artırmaktadır.

Yazar, hikâyede dış çatışma unsuruna yer vermektedir. Birbirini seven çift farklı ülkelerde yaşamaktadır ve birbirlerinden ayrı durmaları ilişkilerine olumsuz yansımaktadır.

Öğretmen olan kişinin yaşadığı yer olan Hartum’un ekonomik ve coğrafi koşullarının olumsuz olması nedeniyle öğretmen kişi kadının oraya gelmesini istememektedir. Kadınsa bu duruma aldırış etmeden ayrı kalmak istemediğini belirtmektedir. İkisinin arasında yaşanan bu görüş farklılığı ve anlaşmazlık dış çatışma olarak geçmektedir.

---

¹⁹² Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 90.

“Kadın yazarak şöyle söyledi: Kanada eğlenceli ve maaşı iyidir. Fakat birbirimizden bu kadar uzak durmaya ne gerek vardı?”

”كُتبت تقول: ”الراتب جيد، و كندا متعة، لكن لماذا علينا أن نكون بعيدين هذا البعد واحدنا عن الآخر؟“¹⁹³

“Adam şöyle cevap vermişti: Fakirliğimden ziyade, seni bu sınırsız ve toz toprak yere peşimden sürüklemeye vicdanım el vermez.”

”أجاب: ”لأنه من جهة، ليس من العدل أن أجررك الى هذا المكان البالغ الحرارة، الكثيف الغبار، ولأني فقير لا أستطيع أن أثقل ضميري بك.“¹⁹⁴

Yazar hikâyede anlatımı güçlü tutmak için söz sanatlarına yer vermekte olup sıfatlara, mecazlara ve mübalağa sanatını kullanmaktadır. Bu durum hikâyede anlatımı güçlü tutmakta ve okuyucunun ilgisini ana fikre ve olaya çekmektedir. Hikâyede ölen adamın sonsuza kadar sevdiği kadınla olmak istemesiyle ilgili yazdığı mektup mübalağa sanatının varlığını göstermektedir.

“Adam aşk dolu uzun bir mektup yazarak “Sonsuza kadar seninleyim.” diye son sözünü bitiriyordu. Burada abarttığını sanırsın.”

”وكتب لها رسالة طويلة تلتهب عاطفة، وكان يختمها دائماً بقوله: ”لك حتى الممات“ قد يخيل إليك أنه كان يباليغ.“¹⁹⁵

2.7.3.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar hikâyede okuyuculara hayatın kısa olduğunu ve sevdiklerimizle mutluluğun tadını çıkararak bir arada olmamız gerektiği yönünde okuyuculara mesaj vermektedir. Hikâyede de belirtildiği gibi birbirini seven çift farklı ülkelerde yaşayarak özlemlerini gidermektedir. Fakat aradan geçen zamanda sevgililerden biri ölmektedir.

Dönemin koşulları gereği bu durumdan ölen kişinin sevgilisinin haberi olmamaktadır. Yazar burada sevdiklerimizle birlikte vakit geçirmenin önemini okuyuculara vurgulamaktadır.

Sonuç olarak hikâyeden hayatın kısa olduğuyla birlikte huzurun ve mutluluğun bulunduğu yerde ve sevilen kişilerin yanında olunması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca insanların ekonomik durumlarının iyi olmamasından utanmamaları ve bu gibi konularda sevilen kişilere doğruların söylenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla

¹⁹³ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 91.

¹⁹⁴ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 91.

¹⁹⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 91.

birlikte yazar hikâyede farklı ülkelerde yaşayan sevgililerle özleme, ayrılığa, aşka, kültürel farklılıklara ve ekonomik meselelere yönelik temalar işlemektedir.

Sevgi insanları birleştiren kötü düşünce ve davranışlardan uzak tutan önemli bir değerdir. Okul çağının ilk dönemlerinden itibaren öğrencilere kazandırılmak istenen bu değer, sosyal ilişkileri düzenlemekle birlikte saygı ve hoşgörü gibi olumlu değerlerin kazanılmasına da yardımcı olur. Bireyler bu değerleri kazanarak yaşamlarında uyguladıklarında etrafındaki insanlarla yapıcı ilişkiler kurmaktadır. Yakın çevresindeki insanların değerini ve önemini anlamaktadır. Bu olumlu ilişkiler, huzurun ve mutluluğun bulunduğu yerde ve sevilen kişilerin yanında olunarak oluşmaktadır.

Gönlü insan sevgisiyle dolu bir şiir dehâsı olan Yûnus Emre, insanlık sevgisini bir amaç olarak görerak kaynağını İslam inançlarından ve bilimlerinden almıştır.¹⁹⁶ Onun sevgi, saygı ve hoşgörü konusundaki görüşleri birçok coğrafyada insanlara örnek olmaya devam etmekte ve yol göstermektedir.

Hikâyenin ana fikrinde belirtildiği gibi yaşam içerisinde yakın çevremizde bulunan insanların değerleri bilinmelidir. Sevdiklerimizin değerini bilerek huzurlu ve mutlu bir yaşam sürdürülmelidir. Ekonomik meseleler ve kültürel farklılıklar gibi çeşitli nedenlerden dolayı sevgi, saygı ve hoşgörü kavramlarından uzaklaşılmalıdır. Yûnus Emre ve Mevlânâ gibi önemli şahsiyetlerin eserlerinden ve görüşlerinden yararlanarak sevgi, saygı ve hoşgörü ile ilgili ahlaki dersler çıkarılmalıdır.

2.7.4. *el-İhtibâr* (Sınamak (الاختبار))

2.7.4.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Anlatıcının, Durbanlı avukat ve Nottinghamlı hemşire olan iki arkadaşı Londra'nın Swiss Cottage semtinde yaşamaktadır. Anlatıcının bu arkadaşları her cumartesi akşamı parti yaparak çeşitli insanları partiye davet etmektedir. Partiye gelen kişiler, Ganalı bir erkek tıp öğrencisi, Hindistan'dan üniversite hocası, sosyal

---

¹⁹⁶ İsmet Şanlı, “Yunus Emre'nin İnsana, İnsanlığa Bakışı ve Günümüze Mesajları”, *Turkish Studies* 4/2 (2009), 928.

hizmetler okuyan Somalili bir bayan ve Mısırlı erkek öğrencilerdir. Bu insanlar Guardian gazetesini okumaktadır.

Ganalı öğrenci güler yüzlü biri olup abanoz ağacı gibi simsiyahtır. İyi dans edip bembeyaz dişleriyle kahkahalar atan Ganalı erkek öğrenci, kızlar tarafında ilgi görmektedir. Anlatıcı Ganalı arkadaşını görüp selam vermesine rağmen Ganalı öğrenci selamına karşı cevap vermemektedir. Önüne bakıp uzun uzun dalmaya devam etmektedir.

2.7.4.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Anlatıcı Karakteri

Hikâyede başkarakter anlatıcıdır. Hikâyede anlatıcının yaşı ve nereli olduğu hakkında bir bilgi verilmemektedir. Anlatıcı, ahlaklı, saygılı, ileri görüşlü olup doğru bakış açısıyla tespitler yapabilmektedir. Anlatıcının bu özellikleri, Ganalı adam ve onun sevdiği kadın hakkındaki sözlerini desteklemektedir.

“Kadının böyle bir şey yapmasına gerek yoktu. Bununla kalmayıp adamın aşkına yenik düşüp beraber kaçtılar.”

“الم يكن ينبغي أن تفعل ذلك، لكنها علقت بحبه ، ليس هذا فحسب ، لكنهما هربا معاً.”¹⁹⁷

Ganalı Adam Karakteri

Hikâyenin yan karakterlerinden olan Ganalı adam, bakımlı, dikkat çekmeyi seven, kadınlarla ilgilenen, hareketli, özgüvenli ve kendini beğenmiş biri olup ırk ayrımı yapanlara sert bir tavır gösteren birisidir. Ganalı adam tıp öğrencisidir. Davet edildiği partide tanıştığı kadınla ilişki kurup daha sonra hızlı bir şekilde ayrılmaktadır.

Partiyi Düzenleyen Durbanlı Avukat ve Nottinghamlı Hemşire ile Partideki Misafirler

---

¹⁹⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 94.

Hikâyenin diğere yan karakterlerini ise partiyi düzenleyen Durbanlı avukat ve Nottinghamlı hemşire, Hindistanlı üniversite hocası, sosyal hizmetler okuyan Somalili kadın ve Mısırlı erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Hikâyede belirtilmemiş olmasına rağmen Ganalı adamın âşık olup ilişki kurduğu kadının tahmine göre Somalili kadın karakter olduğu düşünülmektedir.

2.7.4.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâyenin baş kısmı, Durbanlı avukatın ve Nottinghamlı hemşire kadının Londra'nın Swiss Cottage semtindeki evlerinde her cumartesi akşamı düzenledikleri partide geçmektedir. Partiye çeşitli ülkelerden arkadaşları gelmektedir. Hikâyenin son kısmı ise anlatıcının Ganalı genci görüp selam verdiği Londra'daki Piccadilly Meydanı'nda geçmektedir. Hikâyede zaman ve mekân kavramlarına yönelik bilgi veren cümlelere aşağıdaki paragrafta yer verilmiştir:

“Durbanlı avukat ve Nottinghamlı hemşire kadın arkadaşım olup Swiss Cottage semtinde yaşamaktadırlar. Bu iki arkadaş her cumartesi akşamı orada parti vermektedir.”

“كانا يعيشان في منطقة سويس كوتيج. هو محام من دربان، و هي ممرضة من نطنغهام و كانا صديقي. كانا يقيمان حفلة عشية كل سبت.”¹⁹⁸

“Birkaç gün önce Piccadilly Meydanı'ndaki bir yerde arkadaşımı gördüm. Ona selam verdim fakat selamımı almayıp önüne uzun uzun bakmaya devam etti.”

“التقيت صديقي صدفة قبل أيام، على مقربة من مخازن سوان اند ادغار في ساحة بيكا ديلي. حينئذ، لكن لم يرد علي التحية، و ظل يحدق أمامه بعيداً.”¹⁹⁹

2.7.4.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar hikâyede anlatımı kahraman bakış açısıyla sağlamakta olup öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyeyi birinci tekil şahıs ağzını kullanarak oluşturmakta ve okuyucuya karakterlerin ruh hallerini sunmaktadır.

Yazar, hikâyede insan betimlemelerine yer vererek anlatımı güçlendirme yoluna gitmektedir. Bu sayede yaşanan olaylar ve hikâyenin ana fikri okuyucu

¹⁹⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 93.

¹⁹⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 94.

tarafından daha iyi anlaşılmakta olup olaylar ile karakterler okuyucunun zihninde başarılı bir şekilde canlanmaktadır.

2.7.4.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Yazar, hikâyede akıcı, anlaşılır, sade ve açık bir dil kullanmaktadır. Yazarın bu dil özelliklerine yer vermesi olayların, karakter özelliklerinin ve ana fikrin başarılı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Yazarın bu üslubu, hikâyenin sürekliliğini ve bütünlüğünü korumakta ve ilgi çekiciliğini arttırmaktadır.

Yazarın açıklamalarıyla ve örnekleriyle sahip olduğu üslubu karakter tahlillerinin daha başarılı bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır. Bu durum okuyucunun hikâyeye olan merakını artırmaktadır.

Yazar, sıfatlar, mecazlar ve benzetmeler kullanarak anlatımı güçlendirmeye çalışmaktadır. Yazarın Ganalı öğrenciyi abanoz ağacına benzetmesi bir benzetme örneği oluşturmaktadır.

“Ganalı öğrenci yüksek kahkaha atan, iyi dans eden biri olup sivri bir dili vardı. Alışkanlıklarından biride kızlar tarafından ilgi görmek için bembeyaz dişlerinin arasından dilini uzatarak konuşmasıdır.”

“كان ذلق اللسان بجيد الرقص , يضحك بطلاقة. وكان من عادته أن يمد لسانه بين أسنانه الشديدة البياض عندما يتكلم , وكانت الفتيات يجدن ذلك جذاباً.”²⁰⁰

“Bu Ganalı öğrenci simsiyah abanoz ağacı gibiydi. Duyarlı, güler yüzlü olmasına rağmen ırkına dil uzatılmasından hoşlanmazdı. Şayet ten rengiyle ilgili bir incitme olursa insanıyet sınırını tanımazdı.”

“كان هذا الطالب الغاني أسود كالا بنوس. لكنه إن أنت لم تكثرث للونه كان وسيماً. خلف حاجز اللون كان خفراً, لكنك إن سمحت له بالدخول كانت إنسانيته لا تعرف حدوداً.”²⁰¹

2.7.4.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar hikâyede, hızlı kurulan arkadaşlık ve ilişkilerin hızlı bir şekilde sonlanacağını ve bu ilişkilerin sonunda da başarısızlıkla karşılaşılacağını okuyuculara mesaj olarak vermektedir.

²⁰⁰ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 94.

²⁰¹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 93.

Hikâyede yazarın belirttiği gibi Ganalı gencin partide tanıştığı kadın ile ilişkisini hızlı bir şekilde ilerletip sonrasında aynı şekilde ilişkisini hızlı bir şekilde sonlandırması ana fikri karşımıza çıkarmaktadır. Yazarın burada okuyucuların bir tecrübe ve deneyim kazanmasını istediği düşünülmektedir.

Sonuç olarak yazar bu hikâyede okuyucularına hayat tecrübesi kazandırmak istemektedir. Hikâyenin adından da anlaşılacağı üzere insanların birbirlerini dikkatli bir şekilde tanıyarak ilişkilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu gibi durumlarda hızlı adımların atılmasının yanlış bir karar olacağı yazar tarafından hikâyede vurgulanmaktadır. Ayrıca yazar hikâyede, Ganalı genç ve onun ilişki kurduğu kadın arasında geçen olayla tecrübeye ve heyecana, anlatıcı ve Ganalı genç arasında geçen selam vermeme konusuyla da bireysel meselelere yönelik temalar işlemektedir.

Tasavvuf biliminde ahlaki eğitim, akıl, kalp, nefis, ruh uyumu ve sağlığını kapsamaktadır.²⁰² Ahlaki eğitim alanında önemli çalışmalarda bulunan ünlü İslâm alimlerinden Gazâlî (ö. 505/1111), *Kimyâ-yı saâdet* adlı eserinde insanların uzak durması gereken muameleleri ve ahlaki davranışları ele almıştır.²⁰³ İnsanlar yüzyıllardır Gazâlî ve diğer bilginlerin eserlerinden ve görüşlerinden hareket ederek ahlaki gelişimlerini yaşam boyunca sürdürmeye çalışmışlardır.

Gazâlî *İhyâ'u ulûmi'd-din* eseri ve bazı eserlerinde ideal eşte bulunması gereken özellikleri açıklamıştır.²⁰⁴ Buradan hareketle bu eserlerde bahsedilen kurallar günümüz gençlerine örnek oluşturmakta ve yol göstermektedir.

Yazar hikâyedeki Ganalı genç ve onun ilişki kurduğu kadın karakteri ile tecrübe ve deneyim dışı atılacak adımlarda başarısızlıkların yaşanacağını belirtmiştir. Yazarın hikâyede hızlı kurulan arkadaşlıklarda yaşanan başarısızlıklara yönelik okuyucularına tecrübe ve deneyim alanında verdiği mesaj, Gazâlî'nin ahlaki görüşleriyle ilgili yönlendirmelere ilişkilendirilmeli ve kadın ve erkek ilişkilerinde ahlaki eğitimden faydalanılmalıdır.

2.7.5. *Sûzan ve 'Alî* (Suzan ve Ali (سوزان و علي))

²⁰² Sümeyra Doduoğlu, *İslâm Tasavvuf Geleneğinde Ahlâk Eğitimi (Kimyâ-Yı Saâdet Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 54.

²⁰³ Doduoğlu, *İslâm Tasavvuf Geleneğinde Ahlâk Eğitimi (Kimyâ-Yı Saâdet Örneği)*, 54.

²⁰⁴ Aytekin Demircioğlu, "Gazali Felsefesinde Evlilik Öncesi Eğitim: Eş Seçerken Dikkat Edilmesi Gerekenler", *Ekev Akademi Dergisi* 59 (2014), 107.

2.7.5.1. Hikâyedeki Olay Örgüsü

Londra Üniversitesi'nin İktisat Fakültesi'nde Siyaset Bölümü'nü okuyan Hartumlu Ali, aynı üniversitede Güzel Sanatlar Fakültesi'nde okuyan Suzan ile tanışmaktadır. Suzan Ali'yi sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini söylemektedir. Fakat Ali bunun zor olduğunu söyleyerek ülkesi Sudan'a dönmektedir. Suzan ve Ali, altı ay birbirlerine mektup göndermektedir. İlerleyen günlerde Suzan Ali'ye yazdığı mektupta bir adamla tanıştığını ve onunla evleneceğini belirtmektedir. Ali de Suzan'a kendisini sevdiğini yazmaktadır. İkisi de birbirini ara sıra düşünmesine rağmen mektuplaşma bitmektedir.

2.7.5.2. Hikâyedeki Şahıs Kadrosu

Ali Karakteri

Hikâyenin başkarakteri Ali'dir. Ali, kararsız kalan, pişmanlık duyan, ileri görüşlü olmayan biridir. Sevdiği kişi olan Suzan'ı yaşadığı kararsızlık sonucunda kaybetmektedir. Bununla birlikte Londra Üniversitesi'nde siyaset okumaktadır.

Suzan Karakteri

Suzan ise, açık sözlü olup sevgisinin peşinde koşan biridir. Suzan'ın evlenme isteğine Ali'nin olumsuz cevabı, Suzan'ın başka birisiyle evlenme kararı almasına neden olmaktadır.

2.7.5.3. Hikâyedeki Zaman ve Mekân

Hikâyenin baş kısmı, Londra Üniversitesi'nde geçmektedir. Suzan ve Ali bu üniversitenin farklı fakültelerinde okumakta olup burada tanışmaktadır. Hikâyenin

sonlarına doğru ise Ali memleketi Hartum'a dönmektedir. Hikâyede zaman kavramı ise belirtilmemektedir.

"Hartumlu olan Ali, Londra Üniversitesi'nin İktisat Fakültesi'ndeki Siyaset Bölümü'nde, Suzan ise Güzel Sanatlar Fakültesi'nde okumaktadır."

"كان اسمه علي. واسمها هي سوزان. الخرطوم. لندن درست الفن في معهد سليد. درس العلوم السياسية في معهد الاقتصاد في جامعة لندن."²⁰⁵

2.7.5.4. Hikâyedeki Anlatım Teknikleri

Yazar, hikâyede anlatımı hâkim bakış açısıyla sağlamakta olup öyküleme tekniğinden yararlanmaktadır. Yazar, hikâyeyi üçüncü şahıs ağzını kullanarak oluşturmakta ve okuyucuya karakterlerin ruh hallerini yansıtmaktadır.

2.7.5.5. Hikâyedeki Dil ve Üslup

Yazar hikâyede açık, anlaşılır, sade ve akıcı bir dil kullanmaktadır. Yazar hikâyede merak ettirici ve sanatsal bir dil kullanarak okuyucunun ilgisini hikâyeye çekmekte ve hikâyenin sürekliliğini ve bütünlüğünü korumaktadır.

Yazar, hikâyede dış çatışma unsuruna yer vermektedir. Dış çatışma, Suzan ve Ali arasında geçmektedir. Ali, Suzan'ın evlenme isteğini bulunduğu şartlar nedeniyle olumsuz olarak görmektedir. İlerleyen zamanlarda ise yaşanan olay nedeniyle ikisi arasında mektuplaşma sona ermektedir. İkili arasında yaşanan aşağıdaki diyalog dış çatışma örneğini oluşturmaktadır:

"Suzan: Benimle evlenir misin?"

Ali: Hayır bu zordur.

Suzan: Fakat ben seni seviyorum.

Ali, Suzan'a "Bende seni seviyorum ama..." diye cevap verir ve altı ay durum böyle kalır."

"قالت: "تزوجني." قال: "لا صعب."

قالت: "الكني أحبك." قال: "وأنا أيضا أحبك. لكن..."

ومن ثم عاد إلى بلده. وأخذًا يتراسلان.

"الكنني أحبك يا علي."

²⁰⁵ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 95.

"وأنا أحبك يا سوزان, لكن... " ستة أشهر. "206

Suzan'ın Ali'ye başka biriyle evleneceğini söylemesi üzerine Ali'nin kendi içinde yaşadığı pişmanlık ve çaresizlik okuyucu karşısına iç çatışma olarak çıkmaktadır. Hikâyede Suzan ve Ali hakkında bilgiler veren aşağıdaki cümleler iç çatışma örneğidir:

“Suzan bir adamla tanışarak onunla evleneceğini Ali'ye yazar.

Ali: “Suzan fakat ben seni seviyorum.” Mektuplar kesilir.

Ali çoğu zaman Suzan'ı düşünür. Suzan ise Ali'yi ara sıra düşünmektedir. Velakin...”

"كُتِبَتْ تقول: "قابلت رجلاً سأ تزوجه."

كتب يقول: "الكني أحبك يا سوزان."

وانقطعت الرسائل.

يفكر بها في غالب الأحيان.

وتفكر به من حين لآخر. لكن... "207

Yazarın hikâyede kullanmış olduğu iç ve dış çatışma örnekleri hikâyenin anlatımını güçlendirmektedir. Bu şekilde hikâye okuyucu karşısına bütünlük sağlayarak çıkmaktadır.

Yazarın *Muqaddimât* adlı hikâyede yer verdiği benzetmeler aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

1. “Çocuk babası gibi sağlıklı, akıllı yetişti.”

"ونما صحيح الجسم وافر الحكمة, فكما الأب كذلك الإبن و الأم ممرضة."208

2. “Bu Ganalı öğrenci simsiyah abanoz ağacı gibiydi.”

"الطالب الغاني أسود كالابنوس."209

Tablo 7: Eserdeki Benzetme Ögelerinin ve Türlerinin Çözümlemesi

السبب	نوع التشبيه	المشبه به	المشبه
Benzetme Nedeni	Benzetme Türü	Kendisine Benzetlenen	Benzeyen
ذُكرت الأداة و لم يذكر وجه الشبه	مرسل- مجمل	الأب	مدلول الضمير في الكاف

²⁰⁶ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 95.

²⁰⁷ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 95.

²⁰⁸ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 89.

²⁰⁹ Sâlih, *Dûmetu Ved Hâmid*, 93.

ذكرت الأداة و ذكر وجه الشبه	مرسل- مفصل	كالابنوس	الطالب الغاني أسود
-----------------------------	------------	----------	-----------------------

2.7.5.6. Hikâyedeki Tema ve Hedeflenen Ahlaki Kazanım

Yazar bu hikâyede okuyuculara, her şeyin zamanında kararının verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte yazar, yaşanan pişmanlıkların bireylere bir yararının olmayacağını belirtip değer verilen kişi ve varlıkların elden kayıp gideceği yönünde okuyucuya mesaj vermektedir.

Hikâyede belirtildiği gibi Suzan'ın Aliye olan sevgisini söyleyip evlenmek istediğini dile getirmesi üzerine Ali evlenmenin zor olduğunu söylemektedir. Aradan geçen zaman içinde Suzan başka biriyle evleneceğini dile getirmektedir. Fakat Ali, Suzan'a kendisini çok sevdiğini belirtmiş olsa da her şey için geç olmuştur.

Sonuç olarak hikâyede, sağlam kararlar alarak ileri görüşlü bir tavır sergilemenin önemi vurgulanmaktadır. Alınacak sağlam kararlar ilişkilerdeki fırsatların tepilmesini engellemektedir ve sonrasında duyulacak pişmanlıklara yer vermemektedir. Ayrıca yazar hikâyede Suzan ve Ali'nin ilişkisinden hareketle aşk, ayrılık, pişmanlık ve özlem temalarını işlemektedir.

SONUÇ

Arap hikâyeciliğinde başarılı eserler ortaya koyan ve adını Arap topraklarıyla birlikte dünyada duyuran Sudanlı yazar Tayyîb Sâlih'in birçok eseri günümüzde önemli bir konumda yer almaktadır. Bu durumu yazarın çeşitli tezlere, makalelere ve filmlere konu olan eserleri ile başta İngiltere olmak üzere birçok ülkede önemli görevler alması teyit etmektedir.

Hikâyeciliğin üslubunu özümseyerek *Dûmetu Ved Hâmid* adlı kitabında bir araya getirdiği hikâyelerinde gerçekçiliği, canlılığı ve sanatı her açıdan etkili ve ince dokunuşlarla okuyucularına yansıtmayı başarmıştır.

Hikâyelerde olaylar genel olarak Sudan'ın Nil Nehri'ne yakın bir köyünde geçmiştir. Ancak Sudan'dan ülke dışına göç eden karakterlerin bulunduğu hikâyelerde ise olaylar genel olarak ismi bilinmeyen yabancı bir ülkede bazen de İngiltere'de işlenmiştir.

Hikâyelerin çoğunda olaylar art arda işlenerek zaman ögesine dolaylı bir şekilde yer verilmiştir. Bazı hikâyelerde ise Kurban Bayramı öncesi, yıl ve gün gibi kavramlar kullanılarak zaman ögesine doğrudan işaret edilmiştir.

Hikâyelerdeki karakterler gerçek hayatta karşılaşılabilecek niteliklere sahiptir. Karakterler eserin yazıldığı dönemdeki Sudan'ın yaşam biçimini diyaloglarla ve iç düşüncelerle okuyucuya yansıtmaktadır. Bu durum Tayyîb Sâlih'in gerçekçi bir yazar olduğunu doğrulamaktadır.

Çoğu okuyucunun dikkatini çekerek hikâyelere sıkıca bağlanmasını sağlayan en önemli unsur, yazarın toplumsal gerçekliği ve sosyal sorunları gerçekçi bir tarzda işleyerek ustaca kaleme almasıdır. Aynı zamanda hikâyelerinde tecrübe edinilecek bir niteliğe sahip ana fikrin, gerçek yaşamla benzer nitelikteki olay örgüsünün ve yetiştiği bölgenin sosyal tasvirlerinin görülmesi bir okuyucu kitlesi oluşturmasını sağlamıştır.

Tayyîb Sâlih hikâyelerinin çoğunda insanlar arasında yaşanan sorunları ele almıştır. Aynı zamanda bazı hikâyelerinde ülkedeki zorluklar nedeniyle göç eden insanların karşılaştığı sıkıntıları işlemiştir. Sudan'da yaşanan askerî, siyasî ve sosyal olaylardan kaynaklanan yoksulluğu yazarın görmüş olması bu durumu destekler

niteliktedir. Yazar bu gördüklerini hikâyelerine gerçek ile kurguyu karıştırarak yansıtmıştır.

Yazar bazı hikâyelerinde insanların birbirlerine karşı fırsat kolladıkları bir zamanı sergilemiştir. *Naḥletun 'alâ'l-cedvel* hikâyesinde öne çıkan Şeyh Mahcub ve Tüccar Hüseyin, karakterleri ile *Ḥafnetu temr* adlı eserinde öne çıkan Mesut, Tüccar Hüseyin, dede ve anlatıcı karakterleri arasında gelişen olaylar haksız kazancı, cambaz insan tiplerinin davranışlarını, haksızlığa uğrayanların sessiz feryadını gözler önüne sermiştir. İki hikâyede karakter isimleri değişmiştir. Fakat hikâyelerin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Bu hikâyelerde görülen ortak bir özellik ise hayatın acımasız olduğunun okuyucuya vurgulanmasıdır.

Yazar, Sudan halkının yaşadığı toplumsal ve sosyal yozlaşmayı bazı hikâyelerinde ele almıştır. *Ḥafnetu temr* hikâyesinde bu, anlatıcının dedesinin Mesut'un hurmalarına acımasızca el koymasındadır. *Naḥletun 'alâ'l-cedvel* hikâyesinde Tüccar Hüseyin'in Şeyh Mahcub'un hurma ağacını ucuza almak istemesidir. Ayrıca Tüccar Hüseyin ve dede karakterlerinin her istediğini parayla alabileceğini zanneden zenginlik anlayışıdır. *Risale ilâ İylîn* hikâyesinde gurbette yaşayan anlatıcının ülkesine döndüğünde ailesinden ve kültüründen yabancılaşmasıdır.

Tayyîb Sâlih bazı hikâyelerinde dinî değerlere ve düşüncelere yer vermiştir. *Dûmetu Ved Ḥâmid* hikâyesinde bu, dûme ağacına ve yatıra duyulan kutsal inançtır. *Naḥletun 'alâ'l-cedvel* hikâyesinde Şeyh Mahcub'un yeftahullah sözünü zorluklara karşı silah gibi kullanmasıdır. *Ḥafnetu temr* hikâyesinde anlatıcının küçükken camiye gidip Kur'ân okumasıdır. *Hakezâ yâ sâdetî* hikâyesinde gurbetçi kişinin yabancı insanların baskı ve zorlamalarına rağmen içki içmeyip görüşlerini cesurca ortaya koymasındadır.

Yazar bazı hikâyelerinde sevgiliye duyulan aşkı ve vatan sevgisini işlemiştir. *Risale ilâ İylîn* hikâyesinde bu, anlatıcının eşine duyduğu sevgi ve özlemdir. *İzâ câ'et* hikâyesinde Baha ile Sena arasında yaşanan sevgiye dayalı kıskançlıktır. *Hakezâ yâ sâdetî* hikâyesinde eski sevgiliye duyulan özlemdir. Ayrıca bu hikâyede gurbete giden kişinin orada karşılaştığı zorluklar nedeniyle vatanına özlem duymasındadır.

Yazar bazı hikâyelerinde ise birçok alt temaya değinmiş olsa da tecrübenin önemini genel olarak ele almıştır. Özellikle *Muḳaddimât* hikâyesinde tecrübe konusunda okuyuculara ders çıkarıcı mesajlar vermiştir. Aynı zamanda yazar bu

hikâyede Doğu ve Batı toplumlarındaki kültürel farklılıklara değinmiştir. Yazarın hikâyelerinde Doğu ve Batı toplumlarındaki kültürel farklılıklara değinmesi, Avrupalı bir kadınla evlenmesinden, uzun yıllar İngiltere’de yaşamasından ve Batı edebiyatını takip edip etkilenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu söylenenler yazarın kültür birikiminin geniş olduğunu göstermektedir.

Tayyîb Sâlih’in hikâyelerinde dikkat çeken bir önemli husus da betimlemelerin okuyucunun zihninde resim gibi yer almış olmasıdır. Yazarın betimleme yeteneği okuyucunun olayları canlandırmasını sağlamıştır.

Yazar bazı hikâyelerinde anlatımı hâkim bazı hikâyelerinde ise kahraman bakış açısıyla sağlamıştır. Hikâyelerin bazılarında birinci tekil şahıs ağzını kullanan yazar bazı hikâyelerde ise üçüncü tekil şahıs ağzını kullanmıştır. Ayrıca yazar hikâyelerde öyküleme ve betimleme tekniklerinden yararlanmışır.

Tayyîb Sâlih, hikâyelerinde açık, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Okuyucu tarafından anlamı bilinmeyen kelimelere yer vermemiştir. Sanatsal ve estetik kurguyu önemseyen üslubu eserlerin sürükleyici ve bütünsel bir konumda olmasını sağlamıştır. Yazarın mümtaz üslubu hikâyelere renk vererek canlılık katmıştır. Ayrıca bu unsurlar sayesinde hikâyelere olan merak ve ilgi artmıştır.

Bununla birlikte hikâyelerde iç ve dış çatışma unsurlarına ve söz sanatlarına yer veren yazar anlatımın güçlü olmasını sağlamıştır. Tayyîb Sâlih’in zengin dil ve üslubunu hikâyelerde yer verdiği olağanüstü nitelikteki benzetme, kişileştirme, mecaz ve tamlama örnekleri teyit etmektedir.

Tayyîb Sâlih tezde ele alınan hikâyeleriyle Arap ve Sudan hikâyeciliğinin edebî niteliğine değer kazandırmış ve toplumların edebî mirasına katkılarda bulunmuştur. Bu eseriyle Sudan edebiyatına yeni bir soluk getirmiş ve dünya edebiyatında dikkat çekmiştir.

Yazarın tezimize konu olan eserinden hareket ederek yapmış olduğu çalışmalardan ve hayat seyrinden gerçek hüviyetini, kültürünü, asaletini, yazmış olduğu eserlerindeki her harfi temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Tayyîb Sâlih eserinde okuyucularına geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kurduğu olaylar ile bağlayarak yansıtmaktadır. Diyebiliriz ki yazar bu eserinden okuyucularının bir tecrübe ve mesaj almasını istemiştir.

KAYNAKÇA

- ‘Alî, Muhammed. “et-Tayyîbu Sâlih.. sîratu mubdi‘in ‘Arabîyyün”. *Aljazeera* (23 Şubat 2009). <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2009/2/23/الطيب-صالح-سيرة-مبدع-عربي>
- ABC News. “Fruit hamper found in King Tut's tomb”. Erişim 4 Şubat 2021. <https://www.abc.net.au/news/2007-09-25/fruit-hamper-found-in-king-tuts-tomb/679688>
- Abjjad. “et-Tayyîbu Sâlih”. Erişim 8 Mart 2021. <https://www.abjjad.com/author/6804952/%D8%A7%D9%84%D8%B7%D9%8A%D8%A8-%D8%B5%D8%A7%D9%84%D8%AD>
- Âbu Şūk, Âhmad Îbrâhîm. “el-Edîbü’l elma‘îyu et-Tayyîbu Sâlih (1929-2009): mâzâ ḵâlû ‘anhu b‘ada rahîlihi?”. *Sudanile*. Erişim 11 Nisan 2021. <http://www.sudanile.com/index.php/-128275/0-4-9-4-0-9-1-177/منبر-الرأي/-128275/0-4-9-4-0-9-1-177>
الأديب-الألمعي-الطيب-صالح-1929-2009م-ماذا-قالوا-عنه-بعد-رحيله؟-بقلم-أ.د-أحمد-إبراهيم-أبوشوك
- Aljaml. “et-Tayyîbu Sâlih.. ḥâlatun ḥâssatun min ḥâlâti’l îbdâ’i”. Erişim 10 Aralık 2020. <https://aljaml.com/الطيب%20صالح%20حالة%20خاصة%20من%20حالات%20الإبداع%20%E2%80%8F>
- Aljazeera. “et-Tayyîbu Sâlih”. Erişim 8 Mart 2021. <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2014/12/24/الطيب-صالح>
- Alquds. “et-Tayyîbu Sâlih: Melḥemîyyatut-tecribati ve el-ḥanînid-dâ`imi liṭ-ṭufulati ve mûvâcahatil-ḵâtîli fi ḵalbi’l-imbirâtürîyyaṭi”. Erişim 1 Şubat 2021. <https://www.alquds.co.uk/الطيب-صالح-ملحمية-التجربة-والحنين-الد/>
- Arabicpost. “Hivârun ma‘at-Tayyîb Sâlihi”. Erişim 2 Ocak 2021. <https://arabicpost.net/opinions/2018/01/31/حوار-مع-الطيب-صالح/>
- Arageek. “Men hūvat-Tayyîbu Sâlih?”. Erişim 11 Nisan 2021. <https://www.arageek.com/bio/tayeb-salih>

- Avcı, Meral. “Sudan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/458-459. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Aydın, Hayati. “Kur’an’da İrade-Azm ve Tevekkül”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 8/3 (Haziran 2008), 53-77.
- Ayrıntı Yayınları. “Kuzeye Göç Mevsimi”. Erişim 8 Aralık 2020. <https://www.ayrintiyayinlari.com.tr/kitap/kuzeye-goc-mevsimi/446>
- Aytaç, Bedrettin. “Mahmud Teymur”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/386-387. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Aytaç, Bedrettin. “Muhammed Teymur”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/583. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Ayyıldız, Esat. “et-Tayyib Sâlih’in “Mevsimu’l-Hicre İle’ş-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili”. *DTCF Dergisi* 58/1 (Haziran 2018), 662-689. <http://dx.doi.org/10.33171/dtcfjournal.2018.58.1.31>
- Bardakçı, Mehmet Necmettin. “Mevlânâ’nın Evrensel Sevgi ve Hoşgörü Anlayışı”. *Marife* 7/3 (Aralık 2007), 29-44. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3343869>
- Baykal, Mehmet Fatih. *Lübnanlı Öykücülerden Tevfik Yusuf Avvâd ve Es-Sabiyyu’l-A‘Rac Adlı Eserin Teknik-Tematik İncelemesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/4607/593765.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bedr, ‘Ali. “Mâhîya fevâ’idun-naḥlati”. *Maḳâla*. Erişim 1 Şubat 2021. https://mkaleh.com/ما_هي_فوائد_النخلة/
- Belîk, ‘Îmâd. “Taarraf ‘ala evveli edîbin Sudâniyyîn ketaba bisahâfati Mısr ve sâhibi’l-‘aḳkâdi”. *Alarabiya* (13 Aralık 2018). <https://www.alarabiya.net/culture-and-art/2018/12/13/%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D9%81-%D8%A3%D9%88%D9%84-%D8%A3%D8%AF%D9%8A%D8%A8-%D8%B3%D9%88%D8%AF%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%83%D8%AA%D8%A8-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%AD%D8%A7%D9%81%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%8A%D8%A9->

%D9%88%D8%B5%D8%A7%D8%AD%D8%A8-
%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%82%D8%A7%D8%AF-

- Bîyyumî, Hâlid. “et-Tayyîbu Sâlih ‘abkarîr-rivâyetü’l ‘Arabîyyatu”. *Daily.rosaelyoussef* (18 Şubat 2020).
<https://daily.rosaelyoussef.com/308764/الطيب-صالح-عبرى-الرواية--العربية/>
- Çakır, Hatice. *Pir Sultan Abdal Türkülerinde Tasavvufî Konuların Tespit ve Değerlendirilmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Çelik, Ali. *Hikmet Damlaları*. İstanbul: Mavi Yayıncılık, 1. Basım, 2014.
- Çetin, Nuran. “İslâm Tarihinde Birlikte Yaşama Ahlâkına Tasavvuf Düşüncesinin Katkısı (Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ ve Yûnus Emre’den Örnekler)”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 36 (Ağustos 2015), 281-298.
<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2913>
- Dağlı, Hacı. “Mevlânâ Celâleddîn Rumi ve Yûnus Emre’de “İnsan Sevgisi” ve “Hoşgörü” Üzerine Bir Araştırma”. *Takvim-i Vekayi* 8/2 (Aralık 2020), 158-165.
- Dağhîya, Âhmad. “‘Usmân ‘Alî Nûr/Râ‘idu’l kıssati’l kasîrati fîs-Sudânî”. *el-Hivâru’l-mutamaddinu* (16 Ocak 2004). <https://m.ahewar.org/s.asp?aid=13698&r=0>
- Dandal, Ca‘fer. “Kıssatu Nahla ‘alâ’l-cedveli”. *Sotor*. Erişim 10 Aralık 2020.
https://sotor.com/قصة_نخلة_على_الجدول/
- Demirci, Gülyaşar. “Mısır’da Öykücülük”. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1/1 (Mart 2018), 17-31.
- Demirci, Gülyaşar. *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Demircioğlu, Aytekin. “Gazali Felsefesinde Evlilik Öncesi Eğitim: Eş Seçerken Dikkat Edilmesi Gerekenler”. *Ekev Akademi Dergisi* 59 (2014), 81-88.
- Devecioğlu, Münire. *Mevlana'nın Eğitimde İnsan Yetiştirme ve Disiplin Anlayışına Yönelik Bir Araştırma: Okul Yöneticileri ve Öğretmen Görüşleri*. Gaziantep: Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

- Doduođlu, Smeýra. *İslm Tasavvuf Geleneđinde Ahlk Eđitimi (Kimy-Yı Sadet rneđi)*. orum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Durmuş, İsmail. "Menfelt, Mustafa Lutfi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslm Ansiklopedisi*. 29/134-136. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Efendioğlu, Mehmet. "Rivayet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslm Ansiklopedisi*. 35/135-137. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- El-Vaan. "et-Tayybu Slih 'abaryy' edebi' Arabyyi". Erişim 11 Nisan 2021. <https://www.al-watan.com/news-details/id/100224>
- Emekli, İlknur. "Mısırlı yk Yazarı Fud Kandl ve Erc Ell Yedme'zzalm yks". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4/12 (Aralık 2017), 875-889.
- Er, Rahmi. *Modern Mısır Romanı I*. Ankara: Hece Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Ergün, Mustafa. "Mehmet Ali Paşa Zamanında Mısır'da Eğitimin Batılılaşması". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/3 (Aralık 2015), 277-294. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59449/854087>
- Falullh, Hmid. "el-Mrdu' Berlnyu lit-Tayybi Slih (Meftunn ve rvyan ve bhişn)". *el-Hivr'l mutamaddinu*. Erişim 1 şubat 2021. <https://m.ahewar.org/s.asp?aid=344106&r=0>.
- Fazlıoğlu, şükran. "Th Hüseyin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslm Ansiklopedisi*. 39/377-379. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Fethi'r-Rahmn, Hlid. *el-Va'yubi'il-mekni Tayybi Slih beyna reşaltihi ve mukaddimtihi*. PDF: Zain, 2018.
- Fikrmag. "et-Tayybu Slih 'abarr-rivyet' Arabyyatu". Erişim 10 Aralık 2020. https://www.fikrmag.com/article_details.php?article_id=668
- Flb, Muhammed hmed. "şacaratu ed-dmi el-mazlumatu fs-Sudni". *Alaraby* (1 şubat 2020). <https://www.alaraby.co.uk/شجرة-الدوم-المظلومة-في-السودان>
- Ĝz, Hlid Muhammed. *Syratun ve şehdtun min maşattti'l-'mr*. Gize: Dr'l Kutubi'l Mısıryyeti, 1. Basım, 2015.

- Gezimanya. “Sudan’da din ve inanç”. Erişim 11 Aralık 2020.
<https://gezimanya.com/sudan/sudanda-din-ve-inanc>
- Gökcan, Mansur. “Tasavvufta Kanaat Anlayışı ve Bireysel-Sosyal Etkileri”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (Haziran 2018), 95-129.
<https://doi.org/10.30627/cuilah.440610>
- Görgün, Hilal. “Rifâ’a Râfi’ et-Tahtâvî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/95-97. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Güneş, Nasrettin. “Sudan’ın İç Savaş Çıkmazı: Güney Sudan Sorunu ve Bağımsızlık Süreci”. *İlim ve Medeniyet*. Erişim 2 Ocak 2021.
<https://www.ilimvemedeniye.com/sudanin-ic-savas-cikmazi-guney-sudan-sorunu-ve-bagimsizlik-sureci.html>
- Hamâmsî, Muhammed. “İzzaddîn Mîrganî el-küttâbüs Sudânîyyîna tecâvazû şakfa et-Tayyîbi Sâlih”. *Alarab* (24 Eylül 2019). <https://alarab.co.uk/>-عز الدين-مير غني-الكتاب-السودانيين-تجاوزوا-سقف-الطيب-صالح
- Hüsniyyîn, Muhammed. “Ed-düm şacaratur-rızki el-lati lâ yâ’kulu minhâ sâhibuhâ”. *Mandara online*. Erişim 3 Şubat 2021. <https://www.mandaraonline.com/>-الدوم-شجرة-الرزق-التي-لا-يأكلها-صاحبها
- İlhan, Nilüfer. “Hikâyenin Hikâyesi Ya Da Bir Üst Kurmaca Düzleminde Ayışığında Çalışkur”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (Ocak 2012), 63-72. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.171>
- Işık, Emin. “Fâtiha Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/252-254. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Jacobsen, Karen. *Ennuzûhu’l dâhîliyyu lilmanâtiği’l hadarîyyati: el-dirâsatut-tavsîfiyyatu’l muşterekatu beyna merkezî rasdin-nuzuhid- dâhîliyyi ve câmi’ati Tâftis*. Tutfs University, 2008. <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/inline-files/200809-af-sudan-urban-displacement-khartoum-country-ar.pdf>
- Kafavvîn, Hanâdî. “Sîratü’t Tayyîbi Sâlih”. *Read.opensooq*. Erişim 11 Nisan 2021.
<https://read.opensooq.com/سيرة-الطيب-صالح/>
- Kapar, Mehmet Ali. “Eyyâmü’l-Arab”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/14-16. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

- Kavas, Ahmet. “Sudan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/459-466. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Koç, Celal Turgut. *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Küçükkaya, Mahmut Askeri. “Hoca Ahmed Yesevi’de İnsan Sevgisi”. *Diyanet İlmî Dergi* 52/4 (Aralık 2016), 113-128.
- Kur’ân Yolu*. Erişim 13 Şubat 2021. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/En'âm-suresi/888/99-ayet-tefsiri>
- Kur’ân Yolu*. Erişim 8 Mart 2021. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Fetih-suresi/4584/1-7-ayet-tefsiri>
- Kut, Turgut. “Bulak”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/387-390. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Macîd, Asmâ. “İşnâ’aşar min âhemmi âmâli el-edîbit-Tayyîbi Sâlihi”. *Edarabia*. Erişim 8 Aralık 2020. <https://www.edarabia.com/ar/12--الأديب-الدوم-من-أهم-أعمال-الأديب-الطيب-الصالح/>
- Makkî, Tâhir Âhmad. *el-Kıssatu’l kasîratu dirâsâtun ve muhtârâtun*. Kahire: Dâru’l-Ma’ârif, 8. Basım, 1999.
- Mâlikî, Şuruk. “Fivâ’idid-dümi licismika ve lis-sihhatika el-cinsîyyati”. *Webteb*. Erişim 2 Şubat 2021. https://www.webteb.com/articles/-/دوم-فوائد-الدوم-لصحتك_17413
- Marefa. “et-Tayyîbu Sâlih”. Erişim 11 Aralık 2020. https://www.marefa.org/الطيب_صالح/
- Matrifıyyun, Maqđūdatun. *Bînyeti’l mekâni fî rivâyeti Nahıleta ‘alâ cedvelin lit-Tayyîbi Sâlih*. M'Sila: Mohamed Boudiaf University, Faculté des Lettres et des Langues, Yüksek Lisans Tezi, 2017. <http://dspace.univ-msila.dz:8080/xmlui/handle/123456789/2938?show=full>
- Mîrganî, Hâşim. “et-Tayyîbus-Sâlih ve işkâliyâtü’l hitâbin-nakdı”. *Mecelletü’l ‘ulumi’l insânîyyeti*. Erişim 11 Nisan 2021.

- Musâ, Subhî. “Hikâyatu’l kıssati Sudânîyyati min el-bidâyâti ilât-tahavuli’l-hadâsî”. *el-Ḳabas* (3 Temmuz 2006). <https://alqabas.com/article/229631-حكاية-القصة--السودانية-من-البدايات-إلى>
- News.Un. “İtlaḳu ḥuṭṭatin lilmusâdâti’l însânîyyati litacennubi’l mecâ’ti’l veşikati fi cenubis-Sudâni”. Erişim 11 Nisan 2021. <https://news.un.org/ar/story/2021/03/1072672>
- Quran-Words. “Tefsîrun ve ma’nâ kelimetin yeftaḥi min sûreti fâṭirin âya raḳmi iṣnan”. Erişim 25 Şubat 2021. <https://www.quran-words.com/55928/كلمة/يفتح>
- Sâlih, Tayyib. “Bir Avuç Hurma”. çev. Enbiya Yıldırım. *Somuncu Baba* 14/86 (Aralık 2007), 76-79. <https://somuncubaba.net/dergi/86-sayi/bir-avuc-hurma/>
- Sâlih, Tayyîb. *Dûmetu Ved Hâmid*. Beyrut: Dâru’l-Celîl, 1. Basım, 1997.
- Şanlı, İsmet. “Yunus Emre’nin İnsana, İnsanlığa Bakışı ve Günümüze Mesajları”. *Turkish Studies* 4/2 (2009), 923-929.
- Secdem. “Mevlana azim ve gayret ile ilgili sözleri”. Erişim 1 Temmuz 2021. <https://www.secdem.net/guzel-sozler/mevlana-sozleri/mevlana-azim-ve-gayret-ile-ilgili-sozleri.html>
- Şerîf, Recâ. “et-Tayyîbûna: ‘Abdullah et-Tayyîbu ve et-Tayyîbu Sâlih ve Târikit-Tayyîb”. *el-Râkubatu* (8 Şubat 2012). <https://www.alrakoba.net/437611/الطيبون-عبد-الله-الطيب-والطيب-صالح-وطا/>
- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu’l-Hasan el-Harakânî’nin Nefsi Tezkiye Metodu”. *Turkish Studies* 9/2 (2014), 1335-1359.
- Seyyid, Eymen Fuâd. “Nil Nehri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/122-123. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Somuncuoğlu, Ecehan. “On Dokuzuncu Yüzyılda Nahda Hareketi: Modern Arap Düşüncesinin Oluşumu, Kapsamı ve Sınırları”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 3/1 (Ağustos 2015), 103-120.
- Sotor. “Nebzetün ‘anit-Tayyîbi Sâlih”. Erişim 11 Nisan 2021. <https://sotor.com/-نبذة-عن-الطيب-صالح/>
- Tanrıverdi, Eyüp. “Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni”. *Nüşa Dergisi* 4/15 (2004), 111-117.

- Ṭarabîlî, ‘Abbâs. “Naḥîlud-dumi.. fî râ’si’l birri”. *Alwafd.news* (23 Temmuz 2015).
<https://alwafd.news/عباس-الطرابيللي/808853-نخيل-الدوم-في-راس-البر>
- Taş, Edibe. *Bir Cumhuriyet Dönemi Sûfisi; Muhammed Şemseddin Yeşil’in Tasavvuf Anlayışı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Topaloğlu, Bekir. “Vedûd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/598-599. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Yayman, Berk. *Mesnevî’de İbâdetler ve Tasavvufî Ahlâk*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Yazıcı, Hüseyin. “Hikâye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/479-485. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yedi’n-Nûr, ‘Abdurrahman Muhammed. *Mevsimu’l-hicre ile’ş-şemâl lit-Tayyîbi Sâlih takvim ‘akdî edebî*. Hartum: Hukuk el-Mülkîyye el-Fikrîyye, 1.Basım, 2009.
- Yener, Fetullah. “Arap Romanının Dehası: Tayyib Salih – Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 60 (Aralık 2017), 373-389. Doi: 10.16992/ASOS.13083
- Yıldız, Musa. “Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr’un fî’l-Kitâr’ı”, *Nüşa Dergisi* 2/4 (2002), 45-57.
- Yılmaz, İbrahim. “Arap Şiiri ve Hikâyecilik-Antere Örneği”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2001), 249-266.

